

લેખ પદ્ધતિ.

કિશોર ય આલો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૬૦૨૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લોખ પદ્ધતિ

વિષય મ ૩૫:૮૪૬ નં-: ૭

The Department of Public Instruction, Bombay.

METHOD OF LETTER-WRITING IN GUJARATI

Compiled under order of the Director of Public Instruction for
the use of the Educational Department

BY

LALSHANKER UMIASHANKER TRAVADI

AND

HARGOVIND DWARKADAS KANTAWALA

7th Edition

લેખપદ્ધતિ

મે. ડિરેક્ટર ઑફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન સાહેબના હુકમથી
શાળાખાતા માટે તૈયાર કરનાર

સ્વ. લાલશંકર ઉમીઆશંકર ત્રવાડી
અને

સ્વ. હરગોવિંદ દ્વારકાદાસ કાંટાવાળા

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

મેસર્સ કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ, નાણાવટ, સુરત.

સને ૧૯૩૧

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૬૦૨૯

PRINTED BY
NARAYANRAO LAXMANRAO NICUM AT THE "SHANKER"
PRINTING PRESS, NEAR CHOWTA BRIDGE, SURAT.

PUBLISHED BY
BALUBHAI KARSANDAS OF MESSRS KARSANDAS
NARANDAS & SONS, BOOK-SELLERS AND PUBLISHERS,
NANAVAT, SURAT.

પ્રસ્તાવના

મહેરબાન (સર) ડી. સી. હોપ સાહેબ જ્યારે ઉત્તર વિભાગના એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર હતા, ત્યારે તેમણે નિશાળોમાં કાગળપત્રો તથા દેશીનામું ચલાવવાના હેતુથી મહુમ રા. સા. લોગીલાલ પ્રાણવલ્લભદાસની પાસે “લેખાવળી” એ નામનું પુસ્તક તૈયાર કરાવ્યું હતું. નિશાળોમાં અભ્યાસ વધતો જવાથી અને ધોરણોમાં વધારે શીખવવાનું ઠર્યાથી “લેખાવળી” માં આપેલા બન્ને વિષયોની વધારે ને ચઢતી જાતની માહિતીની જરૂર ઉત્પન્ન થઈ; તેથી મુંબઈ ઇલાકાના ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઈન્સ્ટ્રક્શન ઓનરેબલ મી. ઇ. જાઈલ્સ સાહેબે આ બે વિષયો ઉપર પુસ્તકો લખી આપવાની ઇચ્છા જણાવ્યાથી અમેએ તે તૈયાર કર્યાં, અને સાહેબ મોંઘુદે તે ટેક્સ્ટ બુકો તરીકે મંજૂર કર્યા છે.

જુદી જુદી જાતના લેખ એટલે ચિટ્ઠીઓ, કાગળપત્રો, હુંડીપત્રીઓ, દરદસ્તાવેજો અને સરકારી સંબંધના લેખપત્રો કેમ લખવા, તે જાણવાની દરેક મનુષ્યને થોડી કે ઘણી જરૂર પડે છે. ચિટ્ઠીઓ અને કાગળપત્રો અનેક ઢબથી લખાય છે; તેમ તેમાં જુદી જુદી બાબતો જણાવવાના પ્રસંગ આવે છે, તેથી તેમના ઘણા નમુના આ પુસ્તકમાં આપેલા છે. અંગ્રેજી ઢબે ટુંકાણમાં સરનામાં વગેરે લખવાનો સંપ્રદાય ચાલ્યો છે, તેથી તેવી ઢબના નમુના આપ્યા છે. મુસલમાન, પારસીઓ કઈ રીતે લખે છે, અને સ્ત્રીઓએ કેવી રીતે લખવું, તે જણાઈ આવે તેવા નમુના પણ આપવામાં આવ્યા છે. બાકીના લેખ જુની કે નવી રીતથી

લખાય છે, અને તે મહત્વના હોવાથી અમુક ઢબથી લખાવા જોઈએ, એ વાત ઉપર લક્ષ આપીને તેમના નમુના આપ્યા છે. ઉપોદ્ધાતમાં તેમજ જ્યાં જરૂર જણાઈ ત્યાં સમજ આપેલી છે, તે તથા છેવટે આપેલા શબ્દાર્થ શીખવનારને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી આશા છે. શીખવનારે દરેક લેખની સારી પેઠે સમજ આપવી, એટલે કેને કેવી રીતે લખાય તે, તથા દરેક લેખમાં મુદ્દાની શી શી વાતો આવે છે તે જણાવવું.

તા. ૨૭મી માહે ઑક્ટોબર, }
સને ૧૯૦૨. }

કર્તા

અનુક્રમણિકા

વિષય.	પૃષ્ઠ.
ઉપોદ્ધાત. (લખવાની સમજ વગેરે) ...	... ૧
ચિટ્ટીઓ. ...	... ૧૨
૧ શિક્ષક ઉપર માંદગીની રજા માટે ...	... ૧૨
૨ શિક્ષક ઉપર કામ પ્રસંગની રજા માટે ...	... ૧૨
૩ મહેતાજી ઉપર છોકરાનો બાપ થરને માટે શિક્ષક મેળવવા લખે છે. ...	... ૧૨
૪ મોટા પાસેથી પુસ્તક મંગાવવાની ...	... ૧૩
૫ તેનો ઉત્તર ...	... ૧૩
૬ તેનો પ્રત્યુત્તર ...	... ૧૩
૭ મુનશી ઉપર મુસલમાન વિદ્યાર્થીની ...	... ૧૪
૮ નિશાગે જનાર કન્યાની તેના વર્ગની બેનપણી ઉપર ...	... ૧૪
૯ માંદગી માટે ડૉક્ટરને બોલાવવાની ...	... ૧૫
૧૦ કાકા ઉપર પોતાના પિતા ગુજરી ગયા બાબત ...	... ૧૫
૧૧ તેનો ઉત્તર ...	... ૧૬
૧૨ જમવાનું નોતરે ...	... ૧૬
૧૩ રૂપીઆ મળવાનો રૂકો ...	... ૧૭
કાગળપત્રો.	
ક. સાધારણ જાતના.	
૧ મિત્રનો ...	... ૧૭
૨ તેનો ઉત્તર ...	... ૧૮
૩ પિતા ઉપર ...	... ૧૮
૪ તેનો ઉત્તર ...	... ૧૯
૫ ધનાઢ્ય ઉપર ધરવટવાળા અધિકારીનો ...	... ૨૦
૬ તેનો ઉત્તર ...	... ૨૧
૭ પિતા ઉપર બીજો ...	... ૨૧
૮ પત્ર ૬નો પ્રત્યુત્તર ...	... ૨૩
૯ ઉપરનાનો જવાબ ...	... ૨૩
૧૦ તેનો પ્રત્યુત્તર ...	... ૨૪
૧૧ બેનનો બાથ ઉપર ...	... ૨૫
૧૨ તેનો ઉત્તર ...	... ૨૬
૧૩ બેનનો બેન ઉપર ...	... ૨૭

૧૪ તેનો ઉત્તર	...	...	...૨૮
૧૫ વેવાઈનો	...	...	...૨૯
૧૬ ઉપરનાનો ઉત્તર	...	...	...૩૦
૧૭ ઘરવટવાળા વેપારીનો અધિકારી ઉપર	...	...	...૩૧
૧૮ બાપનો દીકરા ઉપર	...	...	...૩૧
૧૯ આશ્રિતનો રાજા ઉપર	...	...	...૩૩
૨૦ દીકરાનો બાપ ઉપર (મુસલમાનનો).	...	...	...૩૩
૨૧ તેનો ઉત્તર	...	...	...૩૪
૨૨ પારસી દીકરાનો દાદા ઉપર	...	...	...૩૫
જી. વિવાહ-વાજનના પત્રો.			
૧ વધામણીનો પત્ર	...	...	...૩૬
૨ જનોઈ દેવાની કંકોત્રી	...	...	...૩૬
૩ લગ્નની કંકોત્રી જીની ઢબની	...	...	...૩૬
૪ " " નવી ઢબની...	...	...	...૩૭
૫ " " મુસલમાનની..	...	...	...૩૭
૬ " " પારસીની	...	...	...૩૮
૭ મુબારકબાદીનો પત્ર	...	...	...૩૮
ગ. માઠી ખબરના પત્રો.			
૧ કાળોત્રી જીવાનના મરણની...	...	...	...૩૯
૨ " વૃક્ષના મરણની	...	...	...૩૯
૩ " શ્રાવકોના મરણની...	...	...	...૪૦
૪ " મુસલમાનની	...	...	...૪૦
૫ " પારસીની	...	...	...૪૧
૬ દિલાસાપત્ર	...	...	...૪૧
ઘ. વ્યાપાર સંબંધીના પત્રો.			
૧ હુંડીઓ ખીડયા બાબત	...	...	...૪૨
૨ તેનો ઉત્તર	...	...	...૪૩
૩ માલ મંગાવવા સંબંધી	...	...	...૪૪
૪ ભરતીઈ	...	...	...૪૪
૫ સતમી	...	...	...૪૬
૬ વહીણના ધણીના સામા દરકત	...	...	...૪૭
૭ થીમાચિટ્ટી	...	...	...૪૭

૮ કુંડીપત્રીઓ બાબતની સમજ.

૧ કુંડી	...	...	...૪૮
૨ પેઠ...	...	...	...૫૦
૩ પરપેઠ	...	...	...૫૧
૪ કાગળ	...	...	...૫૨
૫ લલામણ	...	...	...૫૩

દરદસ્તાવેજ.

કરબાઉ લેખ.

૧ કામખાતું	...	...	...૫૪
૨ બાકી...	...	...	...૫૫
૩ વ્યાજ ચિટ્ટી	...	...	...૫૫
૪ દસ્તાવેજમાં લખાતી સામાન્ય બાબતો	..	...	...૫૬
” અંગાઉખત જુની તથા નવી રીતે	...	...	...૫૭
૫ અંગાઉધારખત જમીન સાથે	...	...	...૫૮
૬ કાંધાખત	...	...	...૫૯
૭ દાણાનું ખત (૧)	...	...	...૬૦
૮ દાણાનું ખત (૨)	...	...	...૬૧
૯ સાનખત અથવા સાનગીરોખત જંગમ મિલકતનું...	...	...	...૬૨
૧૦ સાનખત સ્થાવર મિલકતનું...	...	...	...૬૪
૧૧ કબજાસાનખત	...	...	...૬૫
૧૨ ધરાણીઈ ખત	...	...	...૬૫
૧૩ પુળાફૂટ અથવા વળતદાણીઈ	...	...	...૬૭
૧૪ ગામનું કબજાગીરોખત	...	...	...૬૮
૧૫ વેચાણખત અથવા ખરીદીખત	...	...	...૭૦
૧૬ બાનાખત	...	...	...૭૨
૧૭ ધર્મપત્રિકા અથવા બક્ષીસપત્ર	...	...	...૭૩
૧૮ લાડા સંબંધીના લેખ	...	...	...૭૪
લાડાચિટ્ટી (૧)	...	...	...૭૪
” (૨)	...	...	...૭૫
ગણોતનામું અથવા ગણોતપટ્ટો (૧)	...	...	...૭૫
” ” ” (૨)	...	...	...૭૬
૧૯ કરાર ...	...	...	...૭૬
૨૦ માલનો કબાલો	...	...	...૭૮
૨૧ લાગીદારી અથવા સૂકતીનો કરાર	...	...	...૭૮

૨૨ પહોંચ	...	...	... ૭૯
૨૩ વહેંચણુપત્ર	...	...	... ૮૦
૨૪ ફારગતી	...	...	... ૮૨
૨૫ તલ્લાકનામું	...	...	... ૮૩
૨૬ મુખત્યારનામું	...	...	... ૮૩
૨૭ કુલમુખત્યારનામું	...	...	... ૮૪
૨૮ વઝીલાતનામું	...	...	... ૮૫
૨૯ દત્તકલેખ	...	...	... ૮૫
૩૦ વારસનામું	...	...	... ૮૬
૩૧ અનામતનો લેખ	...	...	... ૮૬
૩૨ અન્ન-વસ્ત્રનો કરાર	...	...	... ૮૭
૩૩ નોકર-ચાકરનો કરાર	...	...	... ૮૭
૩૪ પંચાતનામું	...	...	... ૮૮
૩૫ વિવાહપત્રી	...	...	... ૮૮
૩૬ પક્ષાચિટ્ટી	...	...	... ૮૯
૩૭ મૃત્યુપત્ર (વિલ)	...	...	... ૮૯

સરકાર સંબંધના લેખ.

૧ દાખલા, પ્રમાણપત્ર (સર્ટિફિકેટ)	...	...	... ૯૨
(૧) નિશાળ છોડ્યાનો	...	...	... ૯૨
(૨) ઉમેદવારી તથા નોકરી કર્યા બદલનો	...	...	... ૯૩
૨ અરજી નોકરી મેળવવા માટે	...	...	... ૯૩
૩ ફરિઆદઅરજી	...	...	... ૯૪
૪ દાવાઅરજી	...	...	... ૯૫
૫ મોંબદલાની અરજી	...	...	... ૯૬
૬ ગામલોકની કાંસ ખાખતની અરજી	...	...	... ૯૭
૭ પોલીસપટલનો રિપોર્ટ	...	...	... ૯૭
૮ પંચકયાસ	...	...	... ૯૮
૯ મહેતાજનો રિપોર્ટ	...	...	... ૯૮
૧૦ તલાટીનો રિપોર્ટ	...	...	... ૯૯
૧૧ રાજનામું નોકરીનું	...	...	... ૧૦૦
શબ્દાર્થ	...	...	... ૧૦૧

લેખપદ્ધતિ

ઉપોદ્ધાત

અંતરને લીધે અથવા બીજા કંઈ કારણથી માણસો પોતે જાતે મળીને વાતચીત કરી શકે નહિ, ત્યારે સંદેશાથી અથવા લખીને પોતાના મનની વાત એકબીજાને જણાવે છે. યાદ ન રહેવાથી કે ગેરસમજથી સંદેશો પહોંચ્યાડવામાં ભૂલ થવાનો સંભવ વધારે રહે છે. વળી જાની વાત હોય તે સંદેશાથી પહોંચાડી શકાય નહિ; માટે જાતે મળી ન શકાય એમ હોય, ત્યારે પોતાની વાત લખીને બીજાને જણાવવી રીક પડે છે. વળી માણસો એકબીજાની પાસે હાજર છતાં પણ તેમની વચ્ચેના મહત્વના વ્યવહાર લખીતવાર કરવામાં આવે છે; કેમકે તેથી વિષય સ્પષ્ટ થાય છે, ઘણી મુદત કાચમ રહે છે, અને વાંધાનું કારણ કમી થાય છે.

બીજાને જણાવવાની હકીકત અથવા મહત્વના વ્યવહાર જેમાં લખ્યા હોય, તેને લેખ કહે છે.

કંઈ હકીકત બીજાને નિયમિત રીતે લખીને મોકલીએ, તેને પત્ર અથવા કાગળ કહે છે.

એકબીજા વચ્ચેના મહત્વના વ્યવહાર લખવામાં આવે, તેને કરાર કે દસ્તાવેજ કહે છે. અરજીઓ વગેરે બીજા લખાણોનો સમાવેશ દસ્તાવેજમાં થાય છે.

કાગળમાં લખેલી હકીકત સહેજસાજ કે થોડી હોય, તો તેને ચિઠ્ઠી (ચીઠી), પત્રી કે રૂકો કહે છે.

પત્રમાં તથા ચિઠ્ઠીમાં નીચે પ્રમાણે બાબતો લખવામાં આવે છે:—

(૧) મિતિ—લખ્યાની અંગ્રેજ તારીખ તથા દેશી મિતિ.

(૨) સ્થળ—લખનારનું તથા જેને લખ્યો હોય, તેનું ગામઠામ.
(ઠામઠેકાણું).

(૩) નામ—જેને લખ્યો હોય તેનું તથા લખનારનું નામ.

(૪) વિષય—લખવાનો મજકુર અથવા જે વાત જણાવવાની હોય તે.

મિતિ—હાલની અંગ્રેજી પદ્ધતિ ઉપરથી પત્રને મથાળે જમણી તરફ, અથવા વિષય પુરો થયા પછી ડાબી તરફ કે વિષયને છેડે મિતિ લખવામાં આવે છે. તેમાં તારીખ, માસ, સન અને વખતે વાર પણ લખાય છે. ધણા દહાડા સંધરી રાખવા જેવી કે મહત્વની ચિદ્દી ન હોય, તો તેમાં એકસો વાર કે તારીખજ લખે છે. દેશી રીત પ્રમાણે વિષય પુરો થયા પછી મિતિ લખવામાં આવે છે. તેમાં માસ, પક્ષ, તિથિ, વાર ને બહુ કરીને સાલ પણ લખાય છે.

સ્થળ—અંગ્રેજી પદ્ધતિ પ્રમાણે મિતિ પહેલાં જે ગામથી પત્ર લખ્યો હોય, તે ગામનું નામ લખવામાં આવે છે. ફક્ત ગામ ઉપરથી લખનારનો પત્તો બરાબર સમજાય એમ ન હોય ત્યારે (મુંબઈ જેવું મોટું શહેર હોય ત્યારે) ધરનો તથા માળાનો નંબર, કચેરી કે ઓફિસનું તથા મહોલ્લાનું નામ, અથવા જે નજીકની પોસ્ટઑફિસ મારફત પત્ર આવતા હોય તે પોસ્ટઑફિસનું નામ લખવામાં આવે છે, કે જેથી સામા ધણીને જવાબ આપવાનું સુગમ પડે. જે સ્થળે પત્ર લખવાનો હોય તે સ્થળનું નામ નવી પદ્ધતિમાં બહુ કરીને લખાતું નથી. ગામમાં ને ગામમાં ચિદ્દી મોકલવી હોય, તો ગામનું નામ લખવાની જરૂર નથી; પણ સામા ધણીને લખનારનો પત્તો માલમ ન હોય, તો લખનારે પોતાનો પત્તો જણાવવો જોઈએ. દેશી રીત પ્રમાણે ગામમાં ને ગામમાં જે રક્ષા શાહુકાર વગેરે લખે છે, તેમાં સ્થળ જણાવતા નથી; પરંતુ પરગામ રક્ષા કે પત્ર લખે ત્યારે જેને તે મોકલવાના હોય, તેનું ગામ તથા નામ પ્રથમ લખે છે. ગામની પહેલાં “સ્વસ્તિ શ્રી” અને પછવાડે “મહાશુભસ્થાને” એ શબ્દો મુકાય છે. નામ પછી “એતાન (એમને) શ્રી” લખી મોકલનારનું ગામ જણાવવામાં આવે છે.

નામ—નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે લખનારનાં સ્થળ અને મિતિ નીચે, પણ ડાબી બાજુએ, પત્ર જેને મોકલવાનો હોય તેનું નામ લખવામાં

આવે છે. દેશી પદ્ધતિ પ્રમાણે જેને પત્ર લખવાનો હોય, તેનું સ્થળ અને નામ પ્રથમ લખ્યા પછી મોકલનારનું સ્થળ અને નામ આવે છે. લખનાર બીજો હોય તો પત્રને છેડે તે પોતાનું નામ લખે છે.

બોલવામાં જેમ સામાની ને આપણી સ્થિતિ કે સંબંધ પ્રમાણે તેને માન આપીએ છીએ, તેને નમન કે વંદન કરીએ છીએ, અને આપણી નમ્રતા દેખાડીએ છીએ, તેમ લખવામાં પણ કરવું જોઈએ. જાત, ઉમ્મર, સગપણ, મિત્રતા કે બીજો સંબંધ, અધિકાર, ધંધો, સાંસારિક, ધાર્મિક ને રાજકીય સ્થિતિ, એ ઉપર નજર રાખીને જુદાં જુદાં પ્રેમ-દર્શક, માનદર્શક અને નમ્રતાદર્શક વિશેષણો તથા અભિવંદનના શબ્દો વપરાય છે. રાજ, આચાર્ય, પિતા વગેરે ઉચ્ચ સ્થિતિના માણસો લખનાર હોય, તો તે પોતાને પોતાના દરજ્જાને શોભતા શબ્દ લગાડે છે. જુની રીત પ્રમાણે માનમાં અતિશયોક્તિભરેલાં ઘણાં વિશેષણ લગાડવામાં આવે છે. તે કેટલીક વંખત અતડાં કે અતિસ્તુતિ જેવાં લાગે છે, તેથી નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે લખનારા માનને માટે થોડાં ને જરૂર જેટલાં વિશેષણો વાપરે છે. માન, નમ્રતા અને અભિવંદનદર્શક કેટલાક નમુના નીચે આપ્યા છે. પરંતુ એકબીજાની રીતભાત, સ્વભાવ, સંબંધ, પ્રસંગ વગેરેને અનુસરીને તે વાપરવા કે તેમાં ફેરફાર કરવો.

વિશેષણો.

કોણુ કોને લગાડી શકે.

૧ શિરછત્ર, તીર્થસ્વરૂપ-તીર્થરૂપ.

} પુત્ર પિતાને અથવા પિતાતુલ્ય હોય તેને.

૨ શુભેચ્છક, મુરખ્ખી શુભેચ્છક.

} નાનો અથવા આશ્રિત પોતાના વડીલ કે આશ્રમદાતાને.

૩ ચિરંજીવી.

} માતપિતા પોતાનાં છોકરાંને કે છોકરાં તુલ્ય હોય તેને.

૧. મુસલમાનો કિબલા વ કઆબા લખે છે.
૨. મુસલમાનો ખેરખાહ લખે છે.
૩. મુસલમાનો ઉમરદરાજ લખે છે.

પૂજારાધ્યે, સકલશુભગુણસંપન્ન, } દેશી પદ્ધતિ પ્રમાણે સાધારણ
 સકલગુણનિધાન અથવા પૂજારાધ્યે, } રીતે કાઠી પણ સારા માણસને,
 અનેક શુભોપમા યોગ્ય અથવા } ઉપરીને, કે શ્રીમંતને.
 પૂજારાધ્યે, ચતુરસુજ્ઞાણ, વિવેક-
 સાગર, સદ્ગુણભંડાર, ગુણગ્રાહક.

પરદુઃખભંજન, પરોપકારી, } લોકોનું ભલું કરનાર, ને લોકોનાં
 સ્વદેશહિતેષ્ઠ. } દુઃખ ટાળવાનો યત્ન કરનારને.
 વેદશાસ્ત્રસંપન્ન, વેદમૂર્તિ. } શાસ્ત્રી તથા વેદીઆને.
 કૃપાસાગર, મહેરખાન, કદરદાન. } ઉપરીને અથવા મોટા માણસને.
 રાજશ્રી (રાજેશ્રી), સામાન્ય } સારા ગૃહસ્થને—વિશેષે કરીને
 રાજશ્રી, સદા રાજમાન રાજશ્રી. } નોકરીમાં હોય તેને.
 સદા હેતકારી, સ્નેહસાગર. } પ્રીતિ કે સ્નેહ રાખનારને.

પ્રિય, વહાલા, પરમપ્રિય. } પતિપત્ની, ભાઈબેન, વગેરે
 નિકટનો સંબંધ કે પ્રેમ ધરાવતાં
 હોય તેમને.

પ્રાણાધાર, પ્રાણનાથ, મુકુટમણિ. } સ્ત્રી પતિને.

ભાઈશ્રી, પ્રિયભાઈ, મિત્ર, પરમ } મિત્રોમાં અન્યોઅન્ય.
 સ્નેહી.

મુરખ્ખી, નામદાર, નેકનામદાર, } મોટી પદવીના માણસને, મોટા
 ખુદાવંદ. } ગૃહસ્થને, અને મુરખ્ખી સિવાયનાં
 વિશેષણ રાજમરજવાડાને.

જેની જે અવટક અથવા અટક હોય, તે તેના નામની સાથે
 લખવાનો રિવાજ છે. જેમકે બ્રાહ્મણોમાં શાસ્ત્રી, ભટ્ટ, પંચ્યા, મહેતા, જોશી,
 વ્યાસ, દવે, ત્રવાડી, જાની, સેલત, ધ્રુ, વૈદ્ય, વગેરે; વાણીઆ અને ખીજા
 વ્યાપારીઓમાં મોદી, ગાંધી, સરૈયા, પટેલ, તલાટી, ચોકસી, પરીખ—
 પારેખ, દોસ્તી, સુતરીઆ, ઘીઆ, ખાંડવાળા વગેરે. કેટલાક શબ્દ અટક-
 સરખા પણ સામાન્ય રીતે અમુક કામ ને ધંધાર્થીઓને લાગુ પડે છે.
 તે નીચે પ્રમાણે છે:—

શાહ, શા^૧.

શેઠ.

પરીખ-પારેખ.

ઠક્કર.

પટેલ.

ખાં.

મીરજાં.

શેખ.

સૈયદ.

મીઆં.

સાંધ, મુશીદ.

મહારાજાધિરાજ.

ગુરુમહારાજ.

રાવસાહેબ.

રાવબહાદુર.

ખાનસાહેબ.

ખાનબહાદુર.

સૌભાગ્યવતી,

ચંચાંડ સૌભાગ્યવતી.

ગંગાસ્વરૂપ.

સાધારણ રીતે વાણીઆને, વેપારીને.

મોટા વેપારીને, પૈસાદાર વાણીઆ-
ને, પોતાના શેઠને, મંડળીના મુખ્ય
માણસને, પારસી, વહોરા, ખોળ.
ગૃહસ્થને.

નાણાવટીને, હુંડીઆના વેપારીને.

ભાટીઆ તથા લુવાણાને.

કણુખી ગૃહસ્થને.

પહાણુને.

મુગલને.

શેખને.

સૈયદને.

મુસલમાનોને સાધારણ રીતે.

ફકીરને.

મોટા રાજાને.

ગુરુને.

હિન્દુઓમાં જેને ઇલ્કાબ મળ્યો.
} હોય તેને.

મુસલમાન કે પારસીમાં જેને.
} ઇલ્કાબ મળ્યો હોય તેને.

} સધવા સ્ત્રીને.

વિધવા સ્ત્રીને.

૧. કાઠિયાવાડમાં વાણીઆને શા ને બદલે માઈ લખે છે.

૨. મુસલમાનો સ્ત્રીને ઇફ્ફતપનાહ અસમત દરતગાહ (પતિવ્રતા) અને સ્ત્રીઓ.
પતિને મહરમે રાજસાહેબા શિરતાજ તથા પારસીઓમાં વહાલા ખાવંદ લખે છે.

જાઈ.

બરોબરીઆને, મિત્રને.

જાઈસાહેબ.

} માનાથે સારા ગૃહસ્થને, મોટા
માણસને.

૧સાહેબ.

} મોટા અધિકારીને, હિંદુ સિવાયના
મોટા ગૃહસ્થને.

સ્થિતિ અને પ્રસંગને અનુસરીને લખનાર પોતાને મુખ્યત્વે નીચે
પ્રમાણે વિશેષણો લગાડે છે:—

સેવક.

} મોટાને, પૂજ્યને, હિન્દુ ગૃહસ્થો
એકબીબને.

નત્ર સેવક, દાસ.^૨

માનાથે ગૃહસ્થને, પૂજ્યને.

અતિનત્ર સેવક, દાસાનુદાસ,
ચરણુરજ, ચરણુરજ સેવક.

} મોટા માણસને, પૂજ્યને.

આશાધારક, આશાંકિત,
આશાંકિત સેવક.

} વડીલને, ઉપરીને, મોટા માણસને.

તાબેદાર, હંમેશનો તાબેદાર,
તાબેદાર સેવક, આલારી સેવક,
દાસાનુદાસ.

} ઉપરીને, આશ્રયદાતાને.

દર્શનાબિલાષી, મળવાને આતુર.

જેને મળવા આતુર હોઈએ તેને.

નીમકહલાલ.

ઉપરીને, શેઠને, આશ્રયદાતાને.

સદા સ્મરણુ કરનાર.

} મિત્રને, પ્રિયને, જેને બહુ યાદ
કરતા હોઈએ તેને.

સ્નેહાંકિત.

મિત્રને.

૩શુભેચ્છક.

વડીલ નાનાને.

શુભચિંતક.

બ્રાહ્મણ બિશ્વક આશ્રયદાતાને.

૧. મુસલમાનો મોટા ગૃહસ્થને વાલા મુરાતિબ આલીશાન જનાબ લખે છે.

૨. મુસલમાનો પૂજ્યને કે મોટાને લખે, ત્યારે કમતરીન, ખાકસાર,
ખિદમતગાર લખે છે.

૩. મુસલમાનો ખેરખાહ અને પારસીઓ દુઆગો લખે છે.

લખનાર પોતાના નામ સાથે મહેતા, પંચા, શા વગેરે પોતાની અટક જોડે છે. પરંતુ ઇલ્લાખના કે ખીજ માનવાચક શબ્દો સાધારણ પત્રવ્યવહારમાં તેઓ જોડતા નથી.

લખનાર સામા ધણીને અભિવંદન અથવા આશીર્વાદ લખે છે તે નીચે પ્રમાણે હોય છે:—

‘સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કે } પિતાને, પૂજ્યને, વડીલને.
દંડવત્ પ્રણામ.

પ્રણામ, નમસ્કાર.

બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણને.

આશીર્વાદ.

} પિતા પુત્રને, બ્રાહ્મણ ખીજ
જાતના હિન્દુને, બિલ્લુક ગૃહસ્થને.

આશિષ.

વડીલ નાનાને.

જેગોપાળ, જેશ્રીકૃષ્ણ.

વૈષ્ણવોમાં એકબીજાને.

રામરામ.

} પાટીદાર, કણ્બી, રજપુત, કોળી,
મરાઠા વગેરે અને રામાનુજ સંપ્રદાય-
વાળા એકબીજાને.

ભગવત્સમરણ, જે મહારાજ.

} મત કે પંથનો વિચાર છોડીને
હિન્દુઓમાં એકબીજાને.

ઝવાર, જુહાર

શ્રાવક ઢુંદીઆ જૈન એકબીજાને.

પગે લાગવું, પાંચ લાગવું.

} નાના મોટાને, ઉત્તરતી જાતના
લોકો બ્રાહ્મણને.

જેજે.

} કાઠિઆવાડમાં બ્રાહ્મણ અને
ખીજ હિન્દુ ગૃહસ્થો એકબીજાને.

જેસ્વામિનારાયણ.

} સ્વામિનારાયણ પંથના લોકો
એકબીજાને.

જેમહાદેવ.

શિવમાર્ગીઓ એકબીજાને.

યથાયોગ્ય-યથાઘટિત, ઘટારત. } બીજો કયો શબ્દ વાપરવો એ વિષે
ઘટિત. } શંકા હોય ત્યારે, અથવા સાધારણ
રીતે હિન્દુઓમાં વપરાય છે.

સલામ. } મુસલમાનો બરોબરીઆને,
હિન્દુ અમલદારો અને સરકારી
માણસો એકબીજાને, કોઈ પણ
સરકારી માણસને.

દુવા. } મુસલમાન, પારસી એકબીજાને.
(ખાસ કરીને નાનાને).

કુરનશ. મોટા હોદ્દદારને, સરદારને.

બંદગી. } નાનકંપંથી બાવા, મુસલમાન
એકબીજાને

આદાબ, બંદગી, તસલીમાત. મુસલમાનો મોટાને.

નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે મોટાને કે ઉપરીને ચિટ્ઠી કે પત્ર લખવો હોય, ત્યારે શરૂઆતમાં વિનંતી, વિશેષ વિનંતી, વિશેષ વિનંતિ, એવા શબ્દ લખવામાં આવે છે, અને જો શરૂઆતમાં લખનારનું નામ આણવું હોય, તો સેવામાં આરાધારક, કે જનાબમાં તાબેદાર એવા શબ્દ નામની પૂર્વે જોડે છે.

વિષય અથવા મજકુર:-લખવાની બાબત કયા પ્રકારની છે, એટલે તે વર્ણન, હકીકત, બોધ, આજ્ઞા, પ્રશ્ન, વિવાદ, સંકેત, વણજ-વેપાર, ઇત્યાદિમાંથી કયા રૂપની છે, એનો પ્રથમ વિચાર કરીને તે પ્રમાણે તે બાબત સહેલી ભાષામાં બીજાને સ્પષ્ટ સમજાય એ રીતે લખવી. આપણે જે જણાવવાનું મનમાં ધારીએ છીએ, તે કાગળ ઉપર બરાબર લખાયું કે નહિ, અને આપણા લખાણ ઉપરથી આપણા વિચાર સામે માણસ સમજશે કે નહિ તે જોવું જોઈએ. અક્ષર સ્પષ્ટ અને ઉકલે એવા જોઈએ. જુદી જુદી બાબતોને માટે જુદી જુદી કલમો પાડવી, કે જેથી પ્રત્યેક બાબત સ્વતંત્ર રીતે વાંચનારના મનમાં ઠસે. પત્રના છેવટના ભાગમાં અથવા છેલ્લી કલમમાં હવાપાણી, જનસુખાકારી, ભાવતાલ,

છોકરાંછૈયાં, સગાંવહાલાં વગેરેની સુખાકારી જણાવવી તથા સામાની પૂછવી. વેપારીના પત્રોમાં પદાર્થના ભાવતાલ, અને ખીજા લોકોના પત્રોમાં પોતાના ધંધાપેશાની જરૂરી હકીકત આપવામાં આવે છે. વ્યાવહારિક કામકાજના પત્ર મતલબ પુરતા ટુંકામાં લખવાની રીત હાલ વધારે પસંદ કરવામાં આવે છે, તેથી વિશેષણો કમી કરવામાં આવે છે. ‘ખીજું’, ‘તથા’ વગેરે શબ્દો વારે વારે લખવામાં આવતા નથી, અને એકની એક વાત ફરી ફરીને ન આવે તેને માટે સાવચેતી રાખવામાં આવે છે.

તાજકલમ. સહી કરીને પત્ર પુરો કર્યા પછી કંઈ લખવું પડે, તો ‘તાજકલમ’ એમ પત્ર નીચે ડાબી તરફ લખીને વધારાનો મજકુર લખવામાં આવે છે.

સરનામું. પત્ર પુરો કર્યા પછી તેની ઘડી વાળીને પરખીડીઆમાં મૂકીને તે બંધ કરવું. પછી તે પરખીડીઆ ઉપર સ્પષ્ટ વંચાય તેવું સરનામું કરવું, એટલે ‘પત્ર જેને મોકલવો હોય તેનું નામ અને ઠેકાણું—પત્તો લખવો. કોઈની મારફત પત્ર પહોંચાડવાનો હોય, તો તેનું નામ પણ ‘મારફત’ શબ્દ પ્રથમ લખીને આપવું. જમણે છેડે ગામનું નામ લખવું. જેમ કે—

રાજમાન રાજશ્રી ચુનીલાલ વેણીલાલ મહેતા,

દેસાઈની પોળ, ખાડીઆ,

અમદાવાદ.

રા. રા. લાઈ દીનાનાથ સદાશિવ પંડ્યા,

છીપવડમાં,

નારદીપુર.

પોસ્ટ કલોલ.

ચિટ્ટો અને પત્રની પેઠે કરારમાં પણ મિતિ, સ્થળ, નામ અને વિષય એ ચાર બાબતો આવે છે.

મહત્વના કરારોમાં મિતિ દેશી તથા અંગ્રેજી બન્ને શરૂઆતમાં લખાય છે. સ્થળ બન્ને પક્ષકારનાં લખાય છે, અને જો અસલ વતન

ખીજી હોય તો તે, અને હાલનું વતન જણાવવામાં આવે છે. નામમાં પોતાનું, આપનું, અને વખતે આપના આપનું નામ, જ્ઞાતિ, અને ધંધો લખવામાં આવે છે. વિષય લખવામાં મુદ્દા અને સરતો ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું પડે છે. છેવટે લખી આપનારનું ડાખી ખાજીએ મતુ થાય છે, અને તેની સામે જમણી તરફ બે કે વધારે સાક્ષીદારની સાખ તથા દસ્તાવેજ ખીજીએ લખ્યો હોય તો તેની સાખ થાય છે. મતુ કરનાર ભણેલો હોય તો ‘સહી દસ્કત પોતાના’ એમ તે લખે છે, અને ન ભણેલો હોય તો ખીજી માણસ તેનું નામ લખી દસ્કત ફલાણા ફલાણાના ‘ધણીના કહેવાથી મતુ કર્યું છે’ એમ લખે છે, અને લખી આપનાર પોતાના નામને મથાળે કંઈ નિશાની કાઢે છે. (સાથીઓ, કટાર વગેરે.) સાક્ષીદાર પોતાનું નામ લખી ‘ધણીના કહેવાથી’ કે ‘ધણી બે હજુર સાખ’ એમ લખે છે. તે ભણેલો ન હોય તો જે તેનું નામ લખે, તે સાખ દસ્કત ફલાણા ફલાણાના એમ લખે છે. કરાર અનેક તરેહના હોવાથી તેના વિષય સંબંધી વિશેષ ખુલાસો જે તે કરારમાં આપવામાં આવશે.

અરજીઓ ને રિપોર્ટો પત્ર લખવાની પદ્ધતિ પ્રમાણે બહુધા લખાય છે.

લેખોમાં કેટલાક શબ્દ વારે વારે આખા લખવાની તસ્દી લેવી ન પડે, માટે તે ટુંકામાં લખવાનો રિવાજ છે; એટલે શબ્દના પહેલા એક કે બે અક્ષર અને મીઠું અથવા પાણુ ને મીઠું લખે છે. જેમ હજુર લખવા હોય તો હ. કે હા. ને વિનંતીને બદલે વિ. તેમજ પરીખને બદલે પરી. ધણા વપરાતા શબ્દો નીચે આપ્યા છે:—

સંક્ષિપ્ત રૂપ

મુ.—મુા.

તા.

રા.

રા. રા.

એ.

રા સા.

મૂળ શબ્દ

મુકામ.

તારીખ, તથા.

રાજશ્રી.

રાજમાન રાજશ્રી.

મહેરબાન.

રાવસાહેબ.

ખા. સા.	ખાનસાહેબ.
રા. બા.	રાવબહાદુર.
ખા. બા.	ખાનબહાદુર.
લ.—લિ.	લખીતંગ.
આ. સે.	આશાંકિત સેવક.
ઠ.—ઠા.	ઠક્કર.
પરી	પરીખ, પારેખ.
ચો.	ચોકસી.
દો.	દોસી.
પ—પા.	પટેલ.
પા.	પારેખ, પટેલ, પારસી.
મો.	મોદી.
ભ	ભટ્ટ.
પૂ—પૂા.	પૂજારાધ્યે.
વિ.	વિનંતી, વિઘમાન.
વિ. વિ.	વિશેષ વિનંતી, વિશેષ વિનાતિ.
ચિ.—ચિરં.	ચિરંજીવી.
રૂ.—રૂા.	રૂપીઆ.
દ.—દા.	દસ્કત.
હ.—હા.	હસ્તક, હસ્તે.
વા.	વાર.
સ.—સં.	સંવત.
સૌ.	સૌભાગ્યવતી.

આ પુસ્તકમાં વપરાયલા કઠણ શબ્દના અર્થ પુસ્તકને છેડે આપ્યા છે. પરંતુ જે પારિભાષિક શબ્દો વ્યાખ્યાથી કે બીજી રીતે ભેખોમાં સમજાવ્યા છે, તે તેમાં લીધા નથી.

ચિટ્ઠીઓ.

૧.

દેસાઈની પોળ, તારીખ પમી નવેમ્બર, સને ૧૮૯૯.
 કૃપાસાગર મહેતાજી સાહેબ નાનાલાલ હીરાલાલ દવે,
 વિનંતી કે આજ સવારથી માઈ માયું દુઃખે છે, તેથી નિશાળે
 આવી શકું તેમ નથી; માટે કૃપા કરી આજની મારી માંદગીની રજા ગણુશો.
 આપનો આશંકિત વિદ્યાર્થી.
 ચીમનલાલ સેવકલાલ દેસાઈ.

૨.

કાળપુર, રાજા મહેતાની પોળ,
 તારીખ ૨૯મી નવેમ્બર, સને ૧૮૯૯.
 મહેરબાન મહેતાજી સાહેબ વસંતરામ શેઠારામ પંડ્યા,
 જનાબમાં પાંચમા ધોરણના વિદ્યાર્થી લક્ષ્મીરામ મહીપતરામ જાનીની
 સલામ સાથે અરજ એ છે, કે મારા મોટા ભાઈના લક્ષ્મી જાનમાં હું
 આજ રોજ ભરૂચ જવાનો છું, ને ત્યાં ચાર પાંચ દિવસ રહેવાનું થશે;
 માટે મને આજથી એક અઠવાડીયાની રજા આપવા મહેરબાની કરશો.
 આવતા માસની નિશાળ-પ્રીના ચાર આના મેં મારા મિત્ર
 સાકરલાલ નંદલાલ પરીખ સાથે મોકલ્યા છે.

આપનો તાબેદાર,

લક્ષ્મીરામ મહીપતરામ જાની.

૩.

રાયપુર, હવેલીની પોળ,
 તા. ૧લી ડીસેમ્બર, સને ૧૮૯૯.
 રાજમાન રાજશ્રી મહેતાજી સાહેબ નાનાલાલભાઈ,
 વિ. વિ. કે મારો દીકરો ચીમન આપની નિશાળમાં ત્રીજા ધોરણમાં
 શીખે છે. તેને ઘેર શીખવવા સારું એક લાયક શિક્ષક જોઈએ છે.
 દરરોજ સાવારમાં એક કલાક શીખવવા બદલ હું તેમને દર માસે રૂ. ૬)

પગાર આપીશ, અને સારી રીતે શીખવીને જેમ જેમ મારા પુત્રને તે સારો અભ્યાસ કરાવતા જશે, તેમ તેમ તેમની મહેનતના પ્રમાણમાં બીજો બદલો પણ આપીશ; માટે ઓછામાં ઓછું વ. ફા. પરીક્ષામાં પાસ થએલા, સારી ચાલના, અને શીખવવામાં હોશિયાર એવા શિક્ષક મેળવી આપશે તો મહેરબાની થશે. તસ્દી માફ કરશો.

આપનો સેવક,

સેવકલાલ પરમાનંદ યાજ્ઞિક.

૪.

મુરબ્બી લાઈ ગીરધરલાલ,

વિનંતી કે આ ઉનાળાની રજામાં શાળાપયોગી નીતિગ્રંથ વાંચવાની મારા શિક્ષકે મને બલામણુ કરી છે, પણ મારી પાસે તે ચોપડી નથી. જે આપની પાસે તે હોય, તો આ ચિઠ્ઠી લાવનાર સાથે મોકલવા કૃપાવંત થશો એવી આશા છે. હું તે વાંચીને તરત પાછી મોકલી આપીશ.

તા. ૧લી મે, ૧૮૯૯.

આપનો નમ્ર સેવક,

ધીરજલાલ મુગટલાલ પરીખ.

૫.

પ્રિય લાઈ ધીરજલાલ,

તમારા શિક્ષકે શાળાપયોગી નીતિગ્રંથ વાંચવાની તમને બલામણુ કરી છે, એ જાણી હું ઘણો ખુશી થયો છું તમારી ચિઠ્ઠી લાવનાર સાથે હું તમને એ ચોપડી મોકલું છું. જે તમે તે ધ્યાન દઈને વાંચશો, અને તેમાંની શિખામણો પ્રમાણે ચાલશો, તો તમને ઘણો લાભ થશે.

તા. ૧-૫-૯૯.

શુભેચ્છક,

ગીરધરલાલ અમૃતલાલ પરીખ.

૬.

મુરબ્બી લાઈ શ્રી ગીરધરલાલ,

આપે કૃપા કરી શાળાપયોગી નીતિગ્રંથની ચોપડી મને મોકલી, તેને માટે હું આપનો મોટો ઉપકાર માનું છું. આ ચિઠ્ઠી લાવનાર સાથે તે પાછી મોકલી છે.

આપની સૂચના પ્રમાણે મેં તે બહુ ધ્યાન દઈને વાંચી છે. તેમાંની શિખામણો ધણી સારી ને અસરકારક છે. મેં તે પ્રમાણે વર્તવા માંડ્યું છે, અને તેનું સાફ પરિણામ મને જણાવા લાગ્યું છે. હવે હું વખત વ્યર્થ ગુમાવતો નથી. નિયમિત રીતે ધ્યાન દઈને પાઠ કરવાથી તે મને વધારે સારી રીતે ને વહેલો આવડે છે. ઉદ્યાગ, સાયવટ, પ્રમાણિકપણું, નત્રતા આદિ સદ્ગુણો ગ્રહણ કરી વડીલોની આજ્ઞામાં રહું છું, તેથી મારાં માળાપ ખુશી થાય છે.

આપે મોકલેલી ચોપડી અને દીધેલી શિખામણ માટે હું ફરીને આપનો ઉપકાર માનું છું. આપનો આભારી સેવક,

તા. ૨૮મી મે, ૧૮૯૯.

ધીરજલાલ મુગટલાલ પરીખ.

૭.

મહેરબાન મુનશીજી સાહેબ,

આલી જનાબમાં ફિદવી ફકરફીન અમીરફીનની બંદગી કબુલ કરશો. આપ સાહેબની પરવાનગી લઈ મારા વાલીદ સાહેબને મળવા સાફ હું આજી ગયો હતો, ત્યાંથી ફરમાન મુજબ શાળાના સંગ્રહસ્થાન માટે તાબેદાર કેટલાક નમુના લઈ આવ્યો છે, પણ આજ રોજ મારી ફરુને ત્યાં શાદી હોવાથી આપની તાબેદારીમાં હાજર થઈ શકાય એમ નથી તેથી લાચાર છું. બનતા સુધી ખિદમતમાં નમુના કાલે રજુ કરીશ.

તા. ૨૫મી, માહે મે, સને ૧૮૯૯.

તાબેદાર,

ફકરફીન.

૮.

અખંડ સૌભાગ્યવતી વહાલી બેન વિદ્યાગૌરી,

મારો નાનો ભાઈ એકાએક માંદો થઈ જવાથી અને માતાં માતૃશ્રી ઘેર ન હોવાથી ગઈ કાલે હું નિશાળે આવી શકી નહોતી. મેં સાંભળ્યું છે કે આપણાં ગુણવંતાં મહેતીજી સાહેબે નિબંધ કેમ લખવો તે વિષેનો પાઠ આપ્યો, તેમાં ધણી સારા મુદ્દા જણાવેલા છે, તે તમે નોંધી લીધા હશેજ; માટે તમારી નોંધની ચોપડી (નોટબુક) મોકલવા કૃપા કરશો. મુદ્દા ઉતારી લઈ હું તે તમને તરત પાછી મોકલીશ.

એક દિવસ પણ ગેરહાજર રહેવાથી કેટલું નુકસાન થાય છે તે હું સમજું છું; પણ શું કરું? ઘરમાં કોઈ મજે નહિ તેથી નાના ભાઈની માંદગીમાં તેની સંભાળ લેવી જોઈએ, અને વખતસર તેનું ઓસડવેસડ પણ કરવું જોઈએ. આજે સાંજે કે કાલે સવારમાં માતૃશ્રી આવશે, એટલે આવતી કાલથી હું નિશાળે આવી શકીશ. લિ.

સોમવાર.

લલિતા.

૯.

ખાડીઆ, જેઠાભાઈની પોળ,

તા. ૧૫, સાંજના ૪.

મહેરખાન ડૉક્ટર સાહેબ ધીરજરામ મથુરાદાસ ગાંધી,

વિ. વિ. કે આજ સવારના છ વાગ્યાથી મારા પિતાજી એકાએક માંદા થઈ ગયા છે; તેમનું જમણી તરફનું અંગ રહી ગયું છે, મોં વાંકું થયું છે, અને બોલાતું નથી; માટે આપ ઔષધ-ઉપચાર સારૂ બનતી તાકીદે પધારવાની કૃપા કરશો.

આપનો અતિ નમ્ર સેવક,

ચતુરદાસ જમનાદાસ દલાલ.

૧૦.

અમદાવાદ, તા. ૧૯મી જૂન,

સને ૧૮૯૯.

શિરછત્ર ડાકા શ્રી પુરુષોત્તમદાસ,

મારા પિતાજી દેવશોક પામ્યાના ખેદકારક સમાચારનો તાર આપને ગઈ કાલે મોકલ્યો છે. તા. ૧૫મીએ સવારમાં તેમને એકાએક પક્ષાઘાત થયો, અને ત્રણ દિવસ અવાચક રહ્યા. ડૉક્ટરનું ઔષધ કર્યું પણ કંઈ ટીકી લાગી નહિ, અને તેમણે પરમ દહાડે સાંજના છ વાગતાં દેહ મૂક્યો. આ ઘણું માહું થયું છે, પણ ઈશ્વરેચ્છા આગળ આપણો ઉપાય નથી.

હવે આગળ શું કરવું, તે અમને સ્પષ્ટતું નથી. પિતાજી એકદમ અવાચક થવાથી કામઘંઘાની વ્યવસ્થા થઈ શકી નથી, તેમ તેમનાથી કંઈ

કહેવાયું પણ નથી, માટે આપ જેમ અને તેમ તાકીદે પધારી વ્યવસ્થા કરશો. હવે અમારે શિરછત્ર રૂપ આપજી છો.

લી. આશાંકિત સેવક,
ચતુરદાસ જમનાદાસ દલાલના
જય શ્રી કૃષ્ણ.

૧૧.

મુંબઈ, તા. ૨૧મી જૂન, સને ૧૮૯૯.

ચિરંજીવી ભાઈ ચતુરદાસ,

તમારા તરફથી આવેલા તારથી તથા કાલના પત્રથી તમારા પિતા પરલોકવાસી થયાના સમાચાર જાણી હું ધણોજ દીલગીર થયો છું. ખરેખર આપણા કુટુંબ ઉપર અને વિશેષે કરીને તમારા ઉપર આ મોટો ગજબ ગુજર્યો છે. આવા સંકટસમયમાં શોક થાય એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ જેમાં આપણો ઉપાય ચાલતો નથી, તેમાં શોક કરવાથી ઉલટો દુઃખમાં વધારો થાય છે; માટે જગન્નિયંતા કૃપાળુ ઈશ્વર ઉપર ભરોસો રાખી ધીરજથી દુઃખ અને સંકટ સહન કરવું જોઈએ, અને સંસારનો મોટો બોજો નાની વયમાં તમારા ઉપર આવી પડ્યો છે, તે ઉઠાવી લેવાને તમારે હિંમત ધરવી જોઈએ. કુટુંબમાં એકબીજા સાથેની પ્રીતિ અને સલાહશાન્તિ કાયમ રાખી ધંધારોજગારમાં વંદીલોએ મેળવેલી કીર્તિ સાચવટ અને પ્રમાણિકપણથી વધારવી એ તમારું કામ છે. તે કામમાં હરેક રીતે મદદ કરવાની મારી ફરજ હું ભૂલીશ નહિ.

તમે કોઈ ગભરાશો નહિ. તમારાં માતૃશ્રી તથા નાનાં ભાંડુઓને ધીરજ આપજો. તમારા દુઃખમાં ભાગ લેવાને અને તમને મદદ કરવાને હું આવતી કાલની મેઘ દ્રેનમાં નીકળી તમારી તરફ આવીશ.

લી. શુભેચ્છક,

પુરુષોત્તમદાસ હરકીસનદાસ દલાલના
૧૨.

પ્રિય ભાઈ હરલોચનદાસ,

વિ. વિ. કે ચિ. ભાઈ મંગળને ઉપવીત આપ્યા નિમિત્તે આવતી કાલે મારે ત્યાં જમણુવાર છે; માટે વિનંતી કે આપ સહકુટુંબ, ચાકરનોકર તથા

પરોણાપાઈ સાથે પધારી કૃતાર્થ કરશે. ભોજનનો સમય સાંજના ૭ વાગ્યાનો રાખ્યો છે. તા. ૨૦મી મે, સને ૧૮૯૯.

સેવક,

હરકીસનદાસ વૃદાવનદાસ ચાકસી.

૧૩.

પરી. મંગળદાસ પાનાચંદ,

જત અમારા મિત્ર રાજશ્રી શા. ત્રિકમલાલ પ્રાણલાલને રૂ. ૧૦૦) અંકે એક સો રૂપીઆ અમારે ખાતે લખીને આપજો. સંવત ૧૯૫૬ના જોઈ વદ ૧૨ ને ભોમ. લી. ઝવેરી હેમચંદ ખેમચંદ.

કાગળપત્રો.

ક (સાધારણ જાતના.)

૧.

(મિત્રનો.)

પાટણ, તા. ૨૭ સપ્ટેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પરમ પ્રિય ભાઈ જગન્નાથ,

વિ. વિ. કે છુટા પડ્યા પછી હું તમને પત્ર લખી શક્યો નથી તેથી દીલ-ગીર છું. નોકરી મેળવવાની આશામાં ઘણે ઠેકાણે મારે રખડવું પડ્યું. જ્યાં જાઉં ત્યાં “જગા ખાલી નથી, અને ખાલી થવાનો સંભવ પણ નથી,” એવો જવાબ મળે. એથી હું કંટાળ્યો. મને એમ થયું કે સરકારી નોકરી માટે રખડવા કરતાં કોઈ વ્યાપારોજગારમાં પડ્યો હોત, અથવા હુન્નર-કારીગરીની કેળવણી લીધી હોત, તો વધારે સાફ થાત. આખરે ઈશ્વર-કૃપાએ અને મારા પિતાજીના એક ભક્ષા મિત્રની મહેનતથી મારો પત્તો લાગ્યો છે. ગઈ કાલથી મુન્સિફ કોર્ટમાં મને રૂ. ૨૦ની કારકુનની જગા મળી છે. શરૂઆત સારી થઈ છે, અને સંતોષકારક કામ કરી ખતાવ્યાથી આગળ વધવાનો સંભવ સારો છે. સૌ મિત્રોને ઘટારત કહેશે.

લી. સ્નેહાંકિત,

કાશીરામ શિવશંકર ઉપાધ્યાય.

(ઉપરનાનો જવાબ.)

અમદાવાદ, તા. ૪થી સપ્ટેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પરમ પ્રિય ભાઈ કાશીરામ,

તમારો તા. ૨૭ ચાલતા માસનો પત્ર વાંચી આનંદ થયો છે. લાંબી મુદતથી તમારા તરફના કંઈ પણ સમાચાર ન મળવાને લીધે ચિંતા થતી હતી. તમારો પત્તો જાણ્યા વગર હું પણ તમને લખી શક્યો નહિ.

તમને નોકરી મળ્યાની વાત જાણી સર્વ મિત્રો ખુશી થયા છે. તમારા પિતા કૈલાસવાસી થતાં કુટુંબના નિર્વાહ માટે તમારે અભ્યાસ છોડી નોકરી લેવાની જરૂર પડી, તે માટે કોઈનો ઇલાજ નથી. તમે આગળ અભ્યાસ ચલાવી શક્યા હોત, તો મારી ખાત્રી છે કે તમે મોટું નામ મેળવત. વ્યાપારરોજગામાં કે હરકોઈ કામમાં તમે ક્ષેત્રમંદ નીવડો એવી બુદ્ધિ ઈશ્વરે તમને બક્ષી છે, તે માટે તેનો પાડ માનવાનો છે. હું આશા રાખું છું કે જેમ તમે તમારો અભ્યાસ ખંતથી, મહેનતથી અને એકચિત્તથી કરતા હતા, તેમ નોકરી પણ તેવીજ રીતે કરશો. પ્રમાણિકપણું અને નીમકહલાલી એ સદ્ગુણો નોકરીમાં અવશ્ય જોઈએ. એ વડે તમે ઉપરીઓને સંતોષ આપી તમારા કામમાં યશ મેળવી શકશો. મિત્રમંડળ તમને વારે વારે યાદ કરે છે. વખતોવખત પત્રનો લાભ આપતા રહેશો એવી આશા છે.

સ્નેહાંકિત,

જગન્નાથ રામનાથ દ્વિવેદી.

(પુત્રનો પિતા ઉપર.)

જુનાગઢ, તા. ૬ઠ્ઠી, સપ્ટેમ્બર, ૧૯૦૦.

તીર્થસ્વરૂપ પૂજ્ય પિતાશ્રી,

પ્રભાસપાટણથી છેલ્લો પત્ર લખ્યો હતો, તે પહોંચ્યો હશે. આપના તરફના સમાચાર ઘણા દિવસથી ન મળવાને લીધે ચિંતા થાય છે.

આપ કહેતા હતા તે પ્રમાણે ગીરનારની શોભા જોઈને હું. તેજી
છકળ થઈ ગયો. ઈશ્વરની લીલા અને મનુષ્યની કૃતિ બંને અદ્ભુત છે.
ત્રણ રાત્રી અમે ડુંગર ઉપર કાઢી. પશ્ચિમમાં આથમતા સૂર્યવડે થયેલો
વાદળોનો વિચિત્ર રંગ, પૂર્વમાં ચંદ્રના ઉદયથી થઈ રહેલી અલૌકિક શોભા,
જુદાં જુદાં શિખરો ઉપરનાં વૃક્ષોની ઘટા, રંગબેરંગી પક્ષીઓના કિલકિલાટ
અને પોતાના માળા તરફ જવાની તેમની ઉડાઉડ, તળેટીમાં સર્પાકારે
વહેતી નદીઓની વિચિત્રતા, અને ઠેકાણે ઠેકાણે વહેતાં ઝરણો તથા
ઘોઘવાના સુસવાટ, બિલોરી રંગ, અને તેમાંથી ઊડતી છાંટમાં થતાં
ઈર્ધ્વનુષ્ઠ જોઈને માણસનું વલણ તેના કર્તા તરફ ગયા વગર રહેતુંજ
નથી. ડુંગર ઉપરનું ગાંભીર્ય જોઈ માણસ સંસારનાં દુઃખો ને ખટપટ
વીસરી જાય છે, અને તેનું ચિત્ત પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર તરફ ખેંચાય છે.
ડુંગરમાંથી કોતરી કાઢેલાં દેવજો તથા મૂર્તિઓ, રાખેંગારનો મહેલ,
માતાનાં દેવજો, ચઢવાને આંધેલાં પગથીઆં, અને અશોક રાજના કોતરી
કાઢેલા લેખ એ મનુષ્યની અદ્ભુત કૃતિના નમુના છે.

મારાં માતૃશ્રી તથા ચંદન યેન ખુશીમાં છે; તેમણે બધાંની ખબર
પૂછી છે. મોટા ભાઈને તથા ભાભીને મારા પ્રણામ.

લિ૦ આજ્ઞાચારક હીરાલાલના

સાજાંગ દંડવત પ્રણામ.

૪.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

વડોદરા, તા. ૯-૯-૧૯૦૦.

ચિરંજીવી ભાઈ હીરાલાલ,

તમારો તા. ૬ ફૂંનો જુનાગઢથી લખેલો પત્ર વાંચી અતિ આનંદ
થયો. મારે ખાસ કારણને લીધે મુંબઈ જવું પડ્યું હતું, તેથી તમારો
પ્રભાસથી લખેલો કાગળ પણ ગઈ કાલેજ વાંચવામાં આવ્યો. મોટા ભાઈ
પરીક્ષા આપવા ગયેલા છે, તેથી તમને ઉત્તર લખાયો નથી.

તમે નાની વયમાં સૃષ્ટિસૌંદર્યની ખુબી પિછાણી શકો છો, અને
તેથી થતો આનંદ અનુભવી શકો છો, એ જાણી હું બહુ ખુશી થયો છું.

ગુજરાતમાં ગીરનાર તે ગીરનારજ છે; પણ જ્યારે તમે એથી મોટા પર્વતો જેવા કે મહાબલેશ્વર, નીલગિરિ, હિમાલય આદિ જોશો ત્યારે ગીરનાર તેમના મોં આગળ કંઈ વિસાતમાં નથી એમ તમને લાગશે. ગીરનાર કરતાં પણ ચઢે એવી મનુષ્યકૃત કારીગરી આશુના ડુંગર ઉપર છે. અશોકના લેખ અને તેમનું ભાષાંતર મારી પાસે છે. તમે આવો ત્યારે તે વાંચી જોશો, તે અશોક કેવો પ્રતાપી રાજા હતો, અને આવો લેખ કોતરવાનો તેનો કેવો રૂઝો ઉદ્દેશ હતો, તે તમારા જાણવામાં આવશે.

તમારાં માતૃશ્રી તથા બેન ચંદનને બોલાવજો. તમારાં બાબી સૌ. સરસ્વતીએ તમને તથા ચંદનને આશિષ અને તમારાં માતૃશ્રીને પગેલાગણું કહ્યું છે. શરીર સાચવજો, અને વહેલા ઘેર આવ્યા તેમ કરજો.

શુભેચ્છક,

મનોહરદાસના આશીર્વાદ.

પ.

(ધનાઢય ઉપર ધરવટવાળા અધિકારીનો.)

પરમ સ્નેહી શેઠજી ધરમશી મોરારજી,

વિશેષ મારો દીકરો ચિ. હરિપ્રસાદ અંગ્રેજીની પ્રાવેશિક (મેટ્રિક્યુલેશનની) પરીક્ષા આપવા સાડ અત્રેથી આવતી કાલે મેલ ટ્રેનમાં નીકળી મુંબઈના ગ્રાંટ રોડ સ્ટેશને શનિવારે સવારે ઉતરશે. તે પહેલવહેલો મુંબઈ આવે છે, અને ખીનમાહીતગાર છે, માટે મહેરબાની કરી તેને લેવાને સ્ટેશન ઉપર કોઈને મુદ્દામ મોકલશો, અને આપને ત્યાં તેને ઉતરવાની ગોઠવણ કરશો એવી આશા છે.

આપનાં માતૃશ્રીને તથા બાઈને મારા યથાયોગ્ય કહેશો. તસ્દી માફ કરશો. સુરત તા. ૧૫મી નવેમ્બર, ૧૯૦૦.

લી૦ સ્નેહાંકિત,

જયપ્રસાદના ભગવતસ્મરણ.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મુંબઈ, તા. ૧૭મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પરમ સ્નેહી રાજમાન રાજશ્રી જયપ્રસાદભાઈ,

આપનો તા. ૧૫મીનો પત્ર પહોંચ્યો. ભાઈ હરિપ્રસાદ આજ રોજ સવારે મેલ ટ્રેનમાં સુખરૂપ પહોંચ્યા છે. તેમને માટે બનતી ગોઠવણ કરી છે. તેમના તરફની કંઈ શ્રીકર ચિંતા કરશો નહિ. બીજું કામકાજ લખશો.

અમે સૌ ખુશી આનંદમાં છીએ. આપના કુશળ સમાચાર ભાઈ હરિપ્રસાદે કહ્યા, તે જાણી ખુશી થયા છીએ. મારાં માતૃશ્રીએ આપને યથાયોગ્ય લખાવ્યા છે.

લિં સેવક,

ધરમશીના જયગોપાળ.

૭.

(પુત્રનો પિતા ઉપર.)

મુંબઈ, ચીનાબાગ,

ગુરુવાર, તા. ૨૨મી નવેમ્બર, ૧૯૦૦.

શિરછત્ર તીર્થરૂપ પૂજ્ય પિતાજી જયપ્રસાદ,

લિ. આશાંકિત સેવક હરિપ્રસાદના સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ સેવામાં અંગીકાર કરશો. વિશેષ આજ સુધી પરીક્ષામાં રોકાયેલા લીધે મારાથી પત્ર લખાયો નહિ, તેને માટે માફી માગું છું.

હું સુરતથી નીકળ્યો તે વખતે આગગાડીમાં ઘણી બીડ હતી, પરંતુ નવસારી સ્ટેશને અમારી ગાડીમાંથી ૧૫-૨૦ ઉતાડ ઉતરી પડ્યા, તેથી મને સારી રીતે સૂત્રાની જગા મળી. શનિવારે સવારના ૬:૧૧ વાગતાં ગ્રાંટ રોડ સ્ટેશને હું ઉતર્યો. રા. વાડીલાલભાઈ ત્યાં ગાડી લઈને મને તેડવા આવ્યા હતા, તેથી મને કોઈ રીતની હરકત પડી નહિ.

મેં સાંભળ્યું હતું કે મુંબઈમાં ગીચ વસ્તીને લીધે ઉતરવાને સારી જગા મળતી નથી, પરંતુ હું ઉતર્યો છું તે ચીનાબાગ તો એક રાજમહેલના જેવી સુંદર, સ્વચ્છ ને વિશાળ જગા છે. મારા ઉતારાની ત્યાં પ્રથમથી ઉત્તમ પ્રકારે ગોઠવણ કરી રાખેલી હતી. આપની આજ્ઞા પ્રમાણે મેં શેઠ અને શેઠાણીના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા, અને તેમણે પણ આપની કુશળતા પૂછી. તેમનો સ્વભાવ ઘણો માયાળુ છે. તેમના ધરનાં તમામ માણસો મારા ઉપર એટલી બધી પ્રીતિ અને મહેરબાની રાખે છે, કે અત્રે ઘર છોડીને આવ્યો હોઉં એમ મને બીલકુલ લાગતું નથી. પરીક્ષાને માટે તૈયારી કરવામાં અત્રે મને અનુકૂળતા થઈ છે.

પરીક્ષા આજ રોજ પુરી થઈ છે. પરીક્ષા વખતે કેમ વર્તવું એ વિષેની આપની શિખામણ મને ઘણી ઉપયોગી થઈ પડી. કેટલાક છોકરાઓ કાગળ વાંચતાંજ ગભરાઈ ગયા, અને અર્ધા કલાકમાં પરીક્ષકને થોડાક જવાબના કાગળ સોંપી હાડી ગયા. મેં સાવધાન રહી ધીરજથી બધા સવાલો પ્રથમ વાંચ્યા. દરેક સવાલમાં શી મતલબ છે તે લક્ષમાં લીધી. પછી સહેલા સવાલના જવાબ છુટા છુટા કાગળ ઉપર લખ્યા. દરેક જવાબ લખી તે લક્ષપૂર્વક ફરી તપાસ્યો. પછી અધરાં જવાબ લખ્યા. આ રીતે છુટા કાગળો ઉપર લખેલા બધા જવાબ અનુક્રમવાર ગોઠવ્યા, અને ફરીથી વાંચી ગયો. ત્યારબાદ તે પરીક્ષકને આપ્યા. મારા વિચાર પ્રમાણે મેં જવાબ ઠીક આપ્યા, તેથી પરીક્ષામાં પાસ થવાની આશા રાખું છું.

અત્રેની પ્રખ્યાત જગાઓ જોઈ શુક્રવારની રાતે મેલ ટ્રેનમાં બેસી સુરત આવવા ધાર્યું છે.

મારાં માતૃશ્રીને મારા દંડવત્ પ્રણામ, અને બાઈ ચીમન તથા બેન મંગળાગૌરીને ઘટારત. શેઠ ધરમશીએ તથા તેમનાં માતૃશ્રીએ આપને સગવડસ્મરણ કલા છે.

લિ. આજ્ઞાંકિત સેવક હરિપ્રસાદના

સા. દં. પ્રણામ.

૯.

(પ્રત્યુત્તર નં. ૬નો.)

સુરત, તા. ૨૭ ડીસેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

સ્નેહસાગર શેઠ ધરમશીભાઈ,

આપનો તા. ૧૯ ગયા માસનો પત્ર વાંચી હું ઘણો ખુશી થયો છું. આપે અત્યંત માયા અને કાળજીથી ચિ હરિપ્રસાદની ખરદાસ કરી, તેને માટે હું આપનો અને આપનાં માતૃશ્રીનો મોટો ઉપકાર માનું છું. અમારા ધર કરતાં પણ તેને વધારે સુખ આપને ત્યાં મળ્યું છે, એ જણાવી તે આપના ધરનાં તમામ માણસોનાં બહુ વખાણ કરે છે, અને આપનો બહુ ઉપકાર માને છે.

તા. ૧૯ની લગભગ પરીક્ષાનું પરિણામ જાહેર થવાનું છે, તે વખતે કૃપા કરી તપાસ કરાવશો, અને ચિ. હરિપ્રસાદ પાસ થએલો જણાય તો મને તાર મોકલવાની અને વિગત પત્રદ્વારા જણાવવાની મે. કરશો.

આ સાલ ૬નો પ્રાક સાધારણ થશે. નવું ૩ બજારમાં થોડી મુદત પછી આવવા માંડશે.

આપનાં માતૃશ્રીને તથા ભાઈને મારા ચથાયોગ્ય.

લિ. આપનો આભારી,

જયપ્રસાદના લગવતસ્મરણ.

૯.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મુંબઈ, તા. ૨૦મી ડીસેમ્બર.

પરમ સ્નેહી રા. રા. જયપ્રસાદભાઈ,

ચિ. ભાઈ હરિપ્રસાદ પરીક્ષામાં પાસ થયાના શુભ સમાચારનો તાર તમારા ઉપર મોકલ્યો છે. તેમણે પરીક્ષા સારી રીતે પસાર કરી એ જાણી અત્યંત ખુશી થયો છું. સંસ્કૃતમાં તેમને સૌથી વધારે દોઢડા મળવાથી તેમને રા. ૧૫)ની સ્કૉલરશિપ મળી છે. આવી સારી ફતેહને માટે અમે સૌ આપને તથા ભાઈ હરિપ્રસાદને મુબારકબાદી આપીએ છીએ.

બાઈ હરિપ્રસાદ અત્રે રહ્યા તે વખતની એમની ચપળતા, મહેનત અને અભ્યાસ ઉપર પ્રીતિ જોઈ અમને સૌને ખાત્રી હતી, કે તે સારી રીતે ચશસ્ત્રી થશે. તેમની રીતભાત ને વર્તણુકથી અમારાં માતૃશ્રી ધણાં ખુશી થયાં છે. જે માઆપ પોતાનાં છોકરાંની વર્તણુક અને કેળવણી ઉપર સારી દેખરેખ અને કાળજી રાખે, તો છોકરાં કેવાં સારાં નીવડે, તેનો દાખલો બાઈ હરિપ્રસાદ છે.

હવે આગળ અભ્યાસ કરવા સારૂ અત્રેના વિદ્યાલયમાં દાખલ થવાને બાઈ હરિપ્રસાદ ક્યારે આવવાના છે તે લખશો. મારાં માતૃશ્રીએ જણાવ્યું છે, કે તેમને રહેવાની ગોઠવણુ અમે અમારી વાડીમાં કરી શકીશું.

હાલ અત્રે પણ રૂનો બજાર વખાણુવા જેવો નથી, તથાપિ મિલો. (૩ કાંતવા વણુવાનાં કારખાનાં) ને માથે જે અવદશા ચાલે છે, તેમાં કંઈકે સુધારો થવાનાં ચિહ્ન દેખાય છે.

અત્રે સૌ ખુશી આનંદમાં છીએ. બાઈ હરિપ્રસાદ આગળ પણ આવી સારી ફતેહ પામે, એવી આશા રાખીએ છીએ.

લિ. સેવક,

ધરમશી મોરારજીના ભગવતસ્મરણ-

૧૦.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મુરત, તા. ૨૪મી ડીસેમ્બર-

સદાહિતકારી શેઠજી સાહેબ,

આપનો તા. ૨૦મીનો પત્ર વાંચી હું અત્યંત ખુશી થયો છું. આપે તસ્દી લઈ ચિ. હરિપ્રસાદ પાસ થવાની ખબર મુખ્યારકબાદી સાથે આપી, તેને માટે હું આપનો મોટો આભાર માનું છું. તાર વખતસર પહોંચવાથી સઘળાંની આતુરતા દૂર થઈ, ને હરિપ્રસાદને તો શેર લોહી ચડ્યું હશે.

આપનાં માતૃશ્રીના અભિપ્રાયમાં ચિ. હરિપ્રસાદની વર્તણુક અને રીતભાત સારી જણાઈ, તેથી હું બહુ ખુશી થયો છું. નીતિભરેલી વર્તણુક અને સારી રીતભાત ઉપર આપના સ્વર્ગવાસી પિતાનું ખાસ

લક્ષ હતું, અને તેજ પ્રમાણે આપનાં માતૃશ્રીનું છે તે હું જાણું છું. વિદ્યા કરતાં સદ્ગુણ અને સુનીતિ માણસને વધારે દિપાવે છે; માટે વિદ્યાની સાથે એવા ગુણ હોય તોજ માણસ સુયશ મેળવી શકે છે, એ આપના પિતાનું વારંવાર બોલવું હતું. નાનપણમાં છોકરાં ઉપદેશ કરતાં અનુકરણથી વધારે શીખે છે, એ વાત ઘણાં માઆપ વીસરી જાય છે, અને કેટલીક વાર બાળકના દેખતાં પોતે અયોગ્ય રીતે વર્તે છે. તેમનાં અયોગ્ય લાડ અને વર્તણૂકની માઠી અસર છોકરાંના કુમળા મન ઉપર વહેલી થાય છે, અને તેથી તેમને આખો જન્મભરો ખગડે છે. આવું માફું પરિણામ ન નીપજે, તેને માટે અમે બનતી સાવચેતી રાખી છે.

ચિ. હરિપ્રસાદ મુંબઈની એલ્ફિન્સ્ટન કોલેજ (વિદ્યાલય) માં દાખલ થવા સાર તા. ૨૯ મીને રોજ અત્રેથી નીકળશે. આપની વાડીમાં તેને રહેવાની ગોઠવણ કરવાનું જણાવ્યું, તેને માટે આપનાં માતૃશ્રીનો તથા આપનો હું મોટો ઉપકાર માનું છું; પરંતુ આપની મહેરબાનીનો આ લાભ લઈ શકાય તેમ નથી તે માફ કરશો. તેના બીજા સોબતીઓની સાથે કોલેજમાં રહી અભ્યાસ કરવાની તેની ઇચ્છા છે, અને તે મને પણ પસંદ પડે છે; કેમકે ત્યાં બીજા સારા છોકરાઓનું વર્તન જોઈ બાળવામાં ઉત્તેજન મળે, પુસ્તકોની તથા બીજાં સાધનોની મદદ જલદી મળે, અને શિક્ષકોની દેખરેખ નીચે પણ સ્વતંત્રપણે રહેવાથી કેટલાક ઉપયોગી ગુણો પ્રાપ્ત થાય.

લિ. સેવક,

જયપ્રસાદ.

૧૧.

(બેનનો ભાઈ ઉપર.)

પરમ પ્રિય વડીલ બંધુ રણછોડલાલ,

મુ. વડોદરા.

પેટલાદથી લિ. બેન મહાકોરના પ્રણામ. શ્રી મહાપ્રભુની કૃપાથી અહીં સૌ ખુશી આનંદમાં છે. ગઈ કાલે બેન લક્ષ્મી આવ્યાં, તેમણે આપણા ઘરની ખબર કહી, તેથી સખાચાર જાણ્યા. તમે કામમાંથી નવરા

ન પડે, તેથી કદાચ તમને કાગળ લખવાની કુરસદ મળે નહિ; પણ અમારાં ભાભીશ્રી આખો દિવસ શું કરે છે ? ઘેર ચાકરનોકર છતાં તેમને નવરાશ ન મળે, એ માનવા જેવું નથી. માઆપ સ્વર્ગવાસી થયાં, અને તમે કોઈ મારી ખબર ન લો, તો મને ઓછું આવે એ સ્વાભાવિક છે.

ચિ. ભોગીલાલનું આ સાલ લગ્ન લેવાની વાત કાને આવી છે. એ સલાહ તો અમારાં ભાભીશ્રીની હશે, એમ મને લાગે છે. ભોગીલાલ હજી પંદર વર્ષનો તો થયોએ નથી, અને કન્યાને તો હજી હવે દસમું વર્ષ ખેસશે, છતાં તેને પરણાવવાની ગાંડાઈ તમે કેમ કરો છો તે સમજાતું નથી. ચિરંજીવી ભણવામાં ઘણી મહેનત લે છે, તેથી તેનું શરીર પણ નબળું રહે છે.

નાની બેન હરકોરને સાસરે દુઃખ છે, અને જમાઈ પણ સાસરો નથી. એના તરફથી માઈ કાળજી ધીકતું રહે છે. હું પરગામ પડી, તેથી એના દુઃખમાં ભાગ લઈ શકતી નથી; પણ ભાઈ, તમે એની ખરદાસ જરૂર લેજો. માઆપ નહિ તેથી એને ઓછું આવતું હશે. કંઈ વધારે પડતું લખાયું હોય, તો માફ કરશો.

લિ. બેન

મિનિ કાર્તિક વદ ૭.

મહાકોરના પ્રણામ.

૧૨.

(ઉપરનાનો ઉત્તર.)

મારી વહાલી બેન અખંડ સૌ. મહાકોર,

મા. પેટલાદ.

તમારો વદ ૭નો પત્ર વાંચી સમાચાર જાણ્યા. મારા તરફથી કાગળ નથી મળતો, તેથી તને માફ લાગ્યું જણાય છે; પણ બેન ! મારી હાલત તને માલમ નથી. મારે સવારથી સાંજ સુધી આથડતું પડે છે. બાપાએ ઉધરાણીના એટલા બધા લોચા મૂક્યા છે, કે તેનો પારજ આવતો નથી.

તમારી ભાભી કાગળ લખતાં શરમાય છે. તે કહે છે કે બેન સારી વિદ્યા સંપાદન કરી છે, તેથી માઈ ગાંડુંધેલું લખેલું જોઈ તેમને હસતું આવે ! મારા ઉપદેશથી ને ટોકવાથી તે અભ્યાસ પાછળ મચી છે. હાલ પાંચમી ચોપડી વાંચે છે.

બેન, તું સમજી થઈને છેલ્લે પાટલે બેસે, અને મારે માથે દોષ મૂકે, એ તને ઘટતું નથી. માઆપ ગુજરી ગયાં, માટે ભાઈ બેનનું હેતુ એાહું શા માટે થાય વાર ! અમે તને રોજ સંભારીએ છીએ, ને ઇચ્છીએ છીએ કે તું માસ બે માસ અહીં રહી જાય.

નાની બેનને માટે મને કંઈ થોડું લાગતું નથી; પણ એ છોડી એવી કાઢી છે કે વેરીમાં વાસ કરે. એના ગયા પછી વેવાઈના ઘરનું નાવ સાફ ચાલે છે. જમાઈ પણ સુધરતા જાય છે. બેનની રહેણીકરણી એવી છે, કે સૈને વહાલી લાગે. અહીં બીજે ત્રીજે દહાડે આવે છે, ત્યારે એની ભાભીને એટલી ખુશી કરી નાખે છે, કે તેનું હેતુ મારા કરતાં પણ એના ઉપર વધારે થયું છે. એને કોઈ પણ જાતનું દુઃખ ન પડે, એવી ગોઠવણ કરી છે.

વેવાણે લક્ષ્મીની જીવ પકડી હતી, પણ અમે તેમને સમજાવીને તે બંધ રખાવ્યું છે. ચિ. ભોગીલાલે અંગ્રેજી પાંચમી ચોપડી પુરી કરી છે. તે ફોઈને ઝંખ્યા કરે છે. ભાણીની પ્રકૃતિ હવે કેવી રહે છે ? ઘરમાં સર્વને અમારા યથાયોગ્ય. સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક વદ ૯. સિ. શુભેચ્છક

૧૩. રણછોડલાલની આશિષ.

(બેનનો બેન ઉપર.)

અખંડ સૌભાગ્યવતી વહાલી બેન હરકોર,

મોટા ભાઈનો કાલ રોજ કાગળ આવ્યો, તેમાં તારી સુચાલ વિષે થોડી લીટી લખી હતી, તે ફરી ફરીને વાંચી. બેન ! તારે માટે મારે રોજ શેર શેર લોહી બળતું હતું, પણ એ કાગળ વાંચ્યો ત્યારથી મારા મનને ટાઢક વળી છે. લોકો કહે છે કે બૈરાંને ભણીને ક્યાં કમાવા જવું છે ? કમાવા માટેજ બે ભણવાનું હોય, તો કદાચ બૈરાંને ભણવાની જરૂર ન ગણાય. ભણતર કેટલું ઉપયોગી છે, એ તારા દાખલાથી માલમ પડી આવે છે. ઘર ખાલી હોય, અને ધણીમાં ઠેકાણું ન હોય, એવે સમયે સાસરામાં સમાસ કરવો, ઘર નિભાવવું, સૈને રાજી રાખવાં, અને નિરાશ નહિ થતાં હિંમતથી સંસારનું નાવ ઠેલવું, એજ ભણતરનો ઉપયોગ છે, તથા એમાંજ બૈરાંની ખુદીની ને હજાપણની કસોટી છે. તારા વર્તનથી હું ખરેખર

બહુજી ખુશી થઈ છું. ધન્ય છે તને, કે છેક નાની ઉંમર છતાં તું પાકી ઉંમરનાં જૈરાં કરતાં પણ વધારે ખબરદારી ધરાવે છે. કેઠારી ભણેલા તો ઠીક છે, પણ માઆપના અતિ લાડથી તેમણે કામકાજ તરફ લક્ષ આપ્યું નથી; એમ છતાં મને આશા છે, કે તારો દાખલો જોઈ તેઓ જલદી ઠેકાણે આવશે. તું સમજી છે, એટલે વધારે લખવાની જરૂર નથી. વખત અને સ્થિતિ પ્રમાણે ચાલવું, એમાંજ ડહાપણ છે. ભાણાને નવરાત્રિમાં ત્રીજું ખેસશે. કાલું કાલું બોલીને તે બધાંને હસાવે છે. ચાવળો બહુ થશે. તેં તો એને છેક નાનો જોએલો. મોટા ભાઈના લખવાથી હું દિવાળી પછી વડોદરે આવવાનો વિચાર રાખું છું. આ વખત તો બે ચાર માસ રહેવું ધાર્યું છે; કેમકે મન અકળાયું છે. તમને સર્વેને મળવાનું ધણું મન છે. જવાબ લખવામાં આગસ કરીશ નહિ. મિતિ ભાદરવા વદ ૪ ને રવેકે, સંવત ૧૯૫૮, પેટલાદ.

લિ. શુભેચ્છક મહાકોરના

૧૪.

આશીર્વાદ.

(ઉત્તર.)

સ્વસ્તિ શ્રી પેટલાદ, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, અખંડ સૌભાગ્યવતી, શ્રીમતી, શીલવતી મારાં વહાલાં બેન મહાકોર. એતાન શ્રી વડોદરેથી લિ. આશાંકિત બાળક હરકોરના દંડવત્ પ્રણામ. તમારો પત્ર મિતિ ભાદરવા વદ ૪ નો વાંચીને અતિ આનંદ થયો. કાગળનો વચ્ચો ભાગ વાંચતાં મારા મનમાં અનેક વિચાર સાથે સાથે પેદા થયા. પાછલું સુખ, હાલની સ્થિતિ, માઆપનો કાળ, તમારો વિયોગ, એ સર્વેએ મારા મન પર એટલી ભારે અસર કરી, કે મારી આંખોમાંથી આંસુધારા ચાલી. તમારો પત્ર ઝટ ખસેડી દીધો ન હોત, તો તે સઘળો ભીંજાઈ ને ખરાબ થઈ જત; પણ આખરે તમારા જેવી મોટી બેનનો વિસામો છે, અને ભાઈ ભોજાઈ પણ સારી પેઠે માયા રાખે છે, એથી મેં મન વાળ્યું. મારી સ્થિતિથી હું જરાએ દીલગીર નથી; કેમકે ઈશ્વર જે કરે છે તે સારાનેજ માટે, એમ હું માનું છું. સાદી ને ગરીબ હાલતમાં જે સુખ ગણાય છે, તે મારે જાતે જાણી જોવું છે. એવેજ સમે આપણા ભણતરની, ડહાપણની ને દંઢ મનની કસોટી થાય છે. તમારી શિખામણ મને કીમતી થઈ પડશે.

મારી સારી ચાલને માટે તમે રાજી થાઓ એ ઠીક છે, પણ એને માટે મને કંઈ શાખાશી ધટતી નથી; કેમકે સારી રીતે ચાલવું, એ હરેક સમજી મનુષ્યનો ધર્મ છે. મેં જે નિયમ બાંધ્યા છે, તે બીંતિ કમાડે લખી રાખ્યા છે તે નીચે મુજબ છે:—

૧. કોઈ પણ હાલતમાં નિરાશ ન થવું.
૨. ઉઘમમાંજ સુખ ને આનંદ છે.
૩. ત્રેવડ ત્રીજો ભાઈ છે.
૪. ગમે તેવી હલકી ચીજ હોય, તેને પણ નકામી ન ગણવી.
૫. પાઈ-પૈસાનો સંચય કરવાથી પૈસાદાર થવાય છે.
૬. જેનો હાલ ખપ ન હોય, તે લેવું નહિ કે માગવું નહિ.
૭. ઉપડતે સાદે બોલવું નહિ, પણ હસમુખાં થઈ સૌને રાજી રાખવાં.
૮. વિનય વેરીને વશ કરે છે.
૯. સુખનું સાધન સદગુણ છે.
૧૦. મન મારવું; જેમ બને તેમ પોતાને માટે બોલું માગવું.

આ દસ નિયમ મને સોનામહોરના થઈ પડ્યા છે. એ પ્રમાણે હું ચાલું છું, અને એથીજ મારા ધરની હાલત સુધરવા માંડી છે. ભાણીઆને જેવા મારો જીવ તલસે છે. એને મારી વતી ખૂબ રમાડજો. વહાલાં બેન ! તમને જલદી ભેટવાની આતુરતાથી હવે હું બંધ કરું છું. ભાદરવા વદ ૭, સંવત ૧૯૫૮.

લિ. આચારકિત

૧૫.

હરકોરના સા. દ. પ્ર.

(વેવાઈનો.)

સ્વસ્તિ શ્રી સુરત બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, અનેક ઉપમાબોગ ત્રવાડી કરુણાશંકર દયાશંકર. એતાન શ્રી અમદાવાદથી લિ. પંચા ધીરજ-રામ કેવળરામના નમસ્કાર વાંચજો. જત અત્રે સૌ ક્ષેમકુશળ છે. આપની કુશળતાના સમાચાર લાંબી મુદતથી મળ્યા નથી, તેથી શીકર થાય છે; માટે સંભારીને પત્ર લખશો એવી ઉમેદ છે. ચિ. ચંદ્રશંકર અત્રેના વિદ્યાલય (કોલેજ) માં સંતોષકારક અભ્યાસ કરે છે. તેમના એક ગુરુ અમારી પડોશમાં રહેવા આવ્યા છે, ને તેઓ તેમના વિષે હંમેશાં

સારો મત આપે છે. ત્રવાડી જાતે મહેનતુ. ચપળ, બુદ્ધિવાન અને વિદ્યા ઉપરજ લક્ષ રાખનારા છે, તેથી આશા પડે છે કે તેઓ દરેક ઉંચી પરીક્ષામાં સારી રીતે પાસ થશે. નાનપણથીજ એમની કેળવણી પાછળ સાઈ લક્ષ આપેલું જણાય છે. તેમની રહેણીકરણી પણ વખાણવા લાયક છે. જે તેમની મરજ હશે, તો તેમને નાતાલની રજામાં સુરત મોકલીશું. ઘરમાં સૌને અમારા વતી ધટિત કહેશે. તા. ૧૧મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

લિ. સ્નેહી ધીરજરામના નમસ્કાર.

૧૬.

(ઉપરનાં ઉત્તર)

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વે શુભોપમા લાયક પંચા ધીરજરામ કેવળરામ તથા આળગોપાળ. પ્રતિ શ્રી સુરત બંદરથી લિ. ત્રવાડી કરુણાશંકર દયાશંકરના જય મહાદેવ વાંચ્યજે. જત અત્રે સૌ સુખરૂપ છે. આપની ખેરીઅતનો પત્ર તા. ૧૧ મી ચાલતા માસનો આવ્યો, તે વાંચી મળ્યા જેટલો સંતોષ થયો. એકાએક સાહેબ સાથે તાલુકાઓમાં ફરવા જવાનો પ્રસંગ આવ્યો. અને એક ગામથી બીજે ગામ એમ ધણું કરીને રોજ દોડધામ ચાલવાથી પત્ર લખી શકાયો નહિ, તેથી લાચાર છું.

ચિ. ચંદ્રશંકર વિષે આપે જે હકીકત લખી તે વાંચી પરમ આનંદ થયો. પિતા તરીકે મેં મારી ફરજ બજાવી, તેમાં કંઈ વિશેષ કર્યું નથી. પરંતુ મારી મહેનત સફળ થઈ, એજ મોટા સંતોષની વાત છે. તેના બીજા પિતા આપ છો. આપ તેની સારી સંભાળ રાખો છો, તેથી હું આપનો ઉપકાર માનું છું. નાતાલમાં તે બે દહાડા આવી જાય તો ધણું સાઈ; કેમકે અભ્યાસ કરવા સાઈ ગઈ રજામાં પણ તેનું અમદાવાદ રહેવું થયું, તેથી તેનાં માતૃશ્રી તથા ભાઈ-એનો તેને મળવા બહુ આતુરતા બતાવે છે.

હાલમાં અત્રે તાવનો ઉપદ્રવ એટલો વધી પડ્યો છે, કે પ્રત્યેક ઘેર એક કે વધારે મનુષ્યો તેના સપાટામાં આવી પડેલાં હોય છે. અમદાવાદમાં પણ તાવનું જોર વિશેષ છે, માટે આળબચ્યાંની સંભાળ રાખશો. સૌને અમારા વતી ધટિત કહેશે. તા. ૧૩મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

લિ. સ્નેહી કરુણાશંકરના જય મહાદેવ.

૧૭.

(ધરવટવાળા વેપારીનો અધિકારી ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ અંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સકળ શુભગુણ-
સંપન્ન રાજમાન રાજશ્રી દવે મંછારામ મયારામ. એતાન શ્રી અમદાવાદથી
લિ. શા. દ્વારકાદાસ રણછોડદાસના જય શ્રીકૃષ્ણ વાંચશો. અત્રે સૌ કુશળ
છે. આપની કુશળતાનો પત્ર કારતક સૂદ ૫ ને વાર રવિનો લખેલો મળ્યો.
તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા છે. એજ પ્રમાણે પત્રદ્વારા દર્શનનો લાભ
આપશો. આપના લખ્યા મુજબ વ્યવસ્થા કરી, તે નીચે પ્રમાણે છે:-

આપનું ધર દુરસ્ત કરાવ્યું; તેમાં રૂ. ૨૫)નું ખરચ થયું છે, અને
તે રકમ અમોએ આપને નામે લખીને ખરચી છે.

શેઠ કુબેર ધનજીને ત્યાં રૂ. ૧૭૫) આજ રોજ ભરી આવ્યો છું.
તેમણે આપના ખાતામાં 'તે રકમ આજની મિતિની જમે કરી છે.

રેશમી ફેફળીઆ સાડીઓ નં. ૨ તથા કસબી અમેટીઈ ગોટા-
કોરનું નં. ૧ તથા ભરગળી વેલખુટીના ખંડ નં. ૩ એ રીતે કાપડ બાઈ
માણેકચંદ સાથે મોકલ્યું છે. તે પહોંચ્યાનો ઉત્તર મહેરબાની કરી લખશો.
તેનો આંકડો (બિલ) આ સાથે બીડ્યો છે.

અત્રે મિલોના શેરનો ભાવ ઉતરવા માંડ્યો છે. આગળ ઉપર બજાર
તેજમાં આવવાનો સંભવ છે, તેથી આવા અરસામાં થોડા શેર લીધા હોય
તો સાઈ, એમ મને લાગે છે; મરજી હોય તો લખી જણાવશો.

મારા સરખું કામકાજ લખશો. સંવત ૧૯૫૭ના કારતક સૂદ ૧૦
ને વાર શુક.

લિ. શા. દ્વારકાદાસના જય શ્રીકૃષ્ણ.

૧૮.

(આપનો દીકરા ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રી વીરમગામ, મહાશુભસ્થાને, ચિ. બાઈ નાનાલાલ
વિટ્ઠલદાસ. એતાન શ્રી કિલ્લે કપડવણુજથી લિ. શુભેચ્છક વિટ્ઠલદાસ
નરોત્તમદાસની આશિષ વાંચજો. જત અત્રે હું ખુશીઆનંદમાં છું. તમારો
પત્ર વદ ૧૧નો આવ્યો, તે વાંચી પરમ સંતોષ થયો.

સૌ. બેન મહાલક્ષ્મીના લાણાનું લગ્ન આવતા માસમાં લેવાનું ઠર્યું છે, તે ખુશીની વાત છે; પણ એ શુભ પ્રસંગ ઉપર મારાથી લાગ્યેજ આવી શકાશે. જે ન આવું તો તમારાં માતૃશ્રીની સલાહ લઈને રીત કરતાં પણ પાંચ રૂપીઆ વધારે ખર્ચ કરજો. બેનને કોઈ રીતે ઓછું ન આવે એમ કરવું. એને માટે એક બનારસી સાડી મેં મંગાવી છે, તે ટપાલ મારફતે તમારા ઉપર પરભારી શ્રી કાશીક્ષેત્રથી આવશે.

તમારા મોળાઈ ભાઈ હરિવલ્લભને ઘેર પુત્રની પ્રાપ્તિ થયાની ખબર સાંભળીને ધણો આનંદ થયો.

શા. પાનાચંદ અમીચંદને મિત્રદાવે દુકાન ભાડે આપી તેમની હરકત દૂર કરેલી, પણ ગાડી ધરવટને લીધે રીતસર ભાડાચિટ્ટી લખાવી ન લીધી, તથા કેટલાંક વર્ષથી તેમનો હાથ ભીડમાં જાણી ભાડાનો તગાદો ન કર્યો, તેનો લાભ લઈને તેમના પુત્ર નેમચંદ દુકાનનો કબજો છોડતા નથી, અને દુકાન અમારી છે એમ કહી ધણી થઈ બેઠા છે, તેથી છેવટે જુંડાશ કરવાનો વખત આવ્યો, એ દીલગીરીની વાત છે. મારા મિત્ર રા. રા. ચીમનરાયને મેં સઘળી હકીકતનો પત્ર લખ્યો છે, માટે તમે તેમને મળજો, અને તેમની સલાહ પ્રમાણે ઇલાજ લેજો.

ખેતરોનું ઉત્પન્ન આ વખતે સાઈ આવ્યાની ખબર જાણી. આપણા બેડુતો સારા છે, માટે તેમને બનતાં સુધી બદલવા નહિ.

આપણું પંડયાવાળું મકાન જીર્ણ થઈ ગયું છે. તેની મરામત પાછળ ઓછામાં ઓછા રૂ. ૧૦૦૦) લાગશે, એમ હું ધાઈ છું. આ મોસમમાં એ કામ લઈ બેઠા વગર છુટકો નથી. અંકલેશ્વરથી કાટની તજવીજ કરી છે. ઇંટો, ચુનો વગેરે જે સામાન જોઈએ, તેનો મારા મિત્ર રા. ધનેશ્વર ઓવરસીઅર પાસે અડસટ્ટા કરાવી તે માલ આજથી સહી કરી લેજો; કેમકે પછીથી તે મોંઘો થવાનો સંભવ છે.

બેન મણીનો અભ્યાસ ધણો સારો ચાલે છે, એ જાણી ખુશી થયો. વધારે અભ્યાસ માટે તેને પુનાની છોકરીઓની હાઈસ્કૂલમાં મોકલવાનો મેં વિચાર રાખ્યો છે. આપણે અહીં અંગ્રેજી શીખવવાનું સાધન ન

હોવાથી તમે તેને થોડું થોડું પણ નિયમિત રીતે ઘેર શીખવજો. સૌને ખેલવજો. જે સંભારે તેને અમારા જ્ય શ્રીકૃષ્ણ કહેજો. સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક વદ ૧૨.

લિ. શુભેચ્છક વિદુલદાસની શુભાશિષ.

૧૯.

(આશ્રિતનો રાજા ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રીદેવગઢ, મહાશુભસ્થાને, પૂજ્યારાધ્યે, પરમદયાળ, પરોપકારી, સદ્ગુણનિધાન, ચતુરસુખાળ, વિવેકસાગર, અનેક શુભોપમા યોગ્ય, વિરાજમાન, નેકનામ, પૌઢપ્રતાપી, મહારાઊલ શ્રી માનસિંહજી મહારાજ. એતાન શ્રી ભાવનગરથી લિ. ચરણુરજ કિંકર બળદેવપ્રસાદ રામપ્રસાદના સાષ્ટાંગ દંદવત્ પ્રણામ સેવામાં અંગીકાર કરશોજી. શ્રીમંતને પત્ર લખવા આ તાબેદાર પાત્ર નથી, છતાં આપના તરફથી જે અનહદ ઉપકાર મારા ઉપર થએલા છે, તેનો ચતુર્કિંચિત્ પણ બદલો વાળવા આ દેલ સમર્થ ન હોવાથી પત્રદ્વારા મનના ઉદ્ગાર કાઢવા, અને આપ નામદારના કલ્યાણુચે પ્રભુની નિરંતર પ્રાર્થના કરવી, એજ સેવકનું કર્તવ્ય છે. માઆપ વગરના રખડતા બાળકને દયાની ખાતર રસ્તામાંથી ઉપડાવી તેને પાળીપોષી મોટો કરાવ્યો, વિદ્યાદાન અપાવ્યું, એટલુંજ નહિ પણ ધરસંસારનાં સઘળાં સાધનો પુરાં પાડી નોકરીએ વળગાડ્યો, એથી મોટો ઉપકાર કયો ? જીવતદાન આપનાર અન્નદાતાને કૃતજ્ઞતા કેવી રીતે બતાવવી, તે મને સૂઝતું નથી. પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર પાસે માફ એટલુંજ માગણું છે, કે તે હંમેશ મને શ્રીમંતના ચરણુરવિંદમાં રાખે, અને શ્રીમંતનું નિરંતર શ્રેય કરે. એજ વિદ્યાપના. સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક વદ ૧૩.

લિ. ચરણુરજ કિંકર

બળદેવપ્રસાદના સા. દં. પ્રણામ.

૨૦.

(દીકરાનો આપ ઉપર: મુસલમાનનો.)

મુરબ્બી કિબલા વકઆબા વાલીદ જનાબ રહીમુદ્દીન નનુમીઆં સહેબ, મુ. પેટલાદ.

વડોદરેથી લિ દિલ્લી કમતરીન શરિફુદ્દીનની આબાદ બંદગી ખિદમતે મુઆરક કબુલ કરશોજી. બાદ અરજ કે અમારા મદ્રસાનો ઈમતિહાન

તા. ૧-૧૦-૧૯૦૦ના રોજ મુકરમ મોઆજમ જનાબ મેહેદીહુસેન સાહેબે લીધો. તેમાં તાબેદાર ધોરણ ૬ ફૂટમાં પહેલે નંબરે પાસ થયો, તેથી ઇનામ પણ સાફ, મળ્યું છે. હવે આપ મુરખી ફરમાવો, તો હું અંગ્રેજ મદ્રસામાં દાખલ થાઉં; કેમકે આજકાલ અંગ્રેજ ઈસ્મની કદર ઘણી છે; માટે આપ સાહેબના ખ્યાલે શરીફમાં તાબેદારની અરજ પસંદ પડે, તો અંગ્રેજ કિતાબો લેવા સાફ રૂ. ૨૫) વેળાસર મોકલવા કરમ બખશી કરશો. શી તો આપણે ભરવાની નથી; કેમકે શ્રીમંત નામદાર મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારે કરમ બખશી કરીને મુસલમાન કોમને માટે શી માફ કરેલી છે, તે આપ સાહેબના જાણવામાં પણ હશેજ. મરજી મુનાસિબ હુકમ ફરમાવશો. તારીખ પમી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦. લિ.

ફિદવી કમતરીન શરિફુદ્દીન.

૨૧.

(ઉપરનાનો જવાબ.)

સદા સરકારજ ઉમરદારજ બરખુદાર નૂરઅશમ રાહત જનમીઆં શરિફુદ્દીન,
મા. વડોદરા.

પેટલાદથી લિ. દુઆગો રહીમુદ્દીન નનુમીઆંની દુઆ. બાદ લખવાનું કે આ તરફ ખુદા પાકના ફજલથી ખેરીઅત છે. તમારી ખેરો આશિયત ખુદાએ કરીમ ગજુર રહીમની દરગાહથી નેક ચાહું છું. તમારો પત્ર પહોંચ્યો. વાંચી હકીકત જાણી. તમે ઉર્દુ ધોરણ ૬ ફૂટમાં પાસ થયા, તે વાંચી ઘણી ખુશાલી હાંસલ થઈ; જેથી ખુદાનો શુક ગુમાઈ છે. એવી રીતે ખુદાતઆલા હંમેશાં તમારા તરફથી મુખારકબાદી સંભળાવે, એવી દુઆ માગું છું. તમે અંગ્રેજ અબ્યાસ કરવા સાફ લખ્યું છે, અને તેને માટે જોઈતી કિતાબોની કિંમત માગી છે, તેથી અમે ઘણા ખુશી થયા છીએ. તમારા લખવા પ્રમાણે રૂ. ૨૫)નો મનીઓર્ડર કરી આજ રોજ ટપાલ મારફત મોકલ્યો છે. તેનાં નાણાં વસુલ કરી બપર લખજો, અને જેમ અને તેમ જલદી કિતાબો વગેરે ખરીદ કરી અંગ્રેજ મદ્રસામાં દાખલ થજો. ઈસ્મ હાંસલ કરવામાં તમારાથી જેટલી કોશીષ થાય

તેટલી કરજો. અંગ્રેજ લફ્ફ સાફ ખોલી શકાય, અને માયના સારા યાદ રહે, એવી કાળજી રાખજો. તમારા માસ્તર સાહેબ સાથે અદબથી અને ઈજ્જતથી રહેજો. જ્યાં લખવાની જરૂર નથી. આડીલને ઇસારો ખસ છે. એજ. તા. ૮મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦. લિ.

દુઆગો રહીમુદ્દીન.

૨૨.

(પારસી દીકરીનો દાદા ઉપર.)

મુંબઈ, તા. ૧૦-૧૧-૧૯૦૦.

નેકનામ મોટા બાવાજી,

જત આજ ઘણા દિવસ થયાં, તમારા નેકદેદાર જોવાનું બન્યું નથી, તથા તમારા કાગજવડે આંખને ટાઢક વળવાનું થયું નથી, તેથી હું બેચેન રહું છું.

અત્રે સસરાજીના ઘરમાં ખુદાની મહેરબાનીથી કશી વાતની અડચણ નથી. મારાં સાસુમાયજી મને પોતાની વહાલી બેટીની માફક ગણે છે, અને મારા ઉપર ખૂબ મમતા રાખે છે. મારી ચાલચલગતમાં કંઈ ખામી આવવા દેતી નથી. તેમના સર્વ હુકમોને તાબે થઈ પડતા બોલ ઝીલી લઉં છું, માટે વહાલા બાવાજી ! મારે માટે તમે કંઈ બી. કાળજી ધરાવતા ના.

મારાં સાસુમાયજીએ મહેરબાની કરી મને અત્રેની એલેક્ઝાન્ડ્રા હાઈસ્કૂલમાં મોકલાવી સગવડ કરી આપી, તેથી આગળ અભ્યાસ કરવાની તક મળી છે. પુસ્તકો વગેરે જે જોઈએ, તે તેવણે મંગાવી આપ્યાં છે. આશા રાખું છું કે આવતા વર્ષની પરીક્ષા પસાર કરી સાઈ ઇનામ મેળવી શકીશ.

હાલ તરત તમારા હકમાં દુવા માગી આ કાગળ ખતમ કરું છું.

તમારી તાબેદાર વહાલી બેટી,

શીરીનખાઈ.

કાગળપત્રો.

સ્વ. વિવાહવાજનના પત્રો.

૧.

વધામણીનો પત્ર.

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વે શુભોપમા યોગ્ય ચોકસી જમનાદાસ હરજીવનદાસ. જોગ શ્રી ઘોળકેથી લિ. દોસી પુરુષોત્તમ મંગળદાસના જ્ય શ્રીકૃષ્ણ વાંચજો. જત અત્રે કુશળતા છે. તમારી કુશળતાના કાગળપત્ર સંભારીને લખજો. વિશેષ લખવા કારણ એ છે, જે અમારી દીકરી સૌ. દિવાળીને આજ સવારના છ વાગતે શુભ ચોઘડીએ પુત્ર પ્રાપ્ત થયો છે. બંનેની તળીયત સારી છે, માટે કંઈ શ્રીકર કરશો નહિ. વેવાણુ શ્રીકર કરતાં હશે, માટે ગોર ભલાશંકર રૂપશંકરને આ વધાર્ધ-પત્ર લઈને તાપ્પડોતોપ્પ રવાના કર્યા છે. કામકાજ લખજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેઉ.

૨.

જનોઈ દેવાની કંકોત્રી.

સ્વસ્તિ શ્રી સોજીત્રા. મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, અનેક ઉપમા લાયક ભટ કાશીરામ દયાશંકર જોગ શ્રી ઉમરેઠથી લિ. સેલત ભૂધરજી કાગિદાસના નમસ્કાર વાંચજો. જત ચિ. ભાઈ મૂળજીને ઉપવીત દેવાનું શુભ મુહૂર્ત માગશર વદ ૮ ને વાર શુકે નિરધાર્યું છે. તે અવસરે આપ સહકુટુંબ પધારી શોભા આપશો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૨ ને વાર શનિ. લિ. જગનલાલના નમસ્કાર. જત બડવો મનાવવામાં મામાનો ખપ પહેલો પડે, માટે તમારે આવ્યા વગર ચાલે તેમ નથી.

૩.

લગ્નની કંકોત્રી *

સ્વસ્તિ શ્રી વડોદરા, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વે શુભોપમા યોગ્ય, શેઠ હરજીવનદાસ રણજોડદાસ. જોગ શ્રી અમદાવાદથી લિ. શેઠ દારકાદાસ

---

* સીમંત સંબંધી કંકોત્રી આનીજ રીતે લખાય. તેમાં સૌ. ફલાણીનો ખોળો ભરવાનું મુહૂર્ત ઈત્યાદિ લખાય છે.

કસનદાસના જોગોપાળ વાંચશે. જત ચિ. ભાઈ કેશવલાલનું શુભ લગ્ન પોષ સુદ ૫ ને વાર બુધનું નિર્ધાર્યું છે. ને માંડવા મુહૂર્ત સુદ ૩ ને વાર સોમનું રાખેલું છે, તે ઉપર સાથ સર્વેને તેડીને વહેલા પધારજો. તમે આવે મંડપની શોભા રૂડી દીસશે. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૧૨ ને મંગળવાર.

૪.

લગ્નની કંકોત્રી: નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે.

રા. રા. ગિરિજાપ્રસાદભાઈ,

વિ. વિ. કે અમારા બંધુ ભાઈ લક્ષ્મીપ્રસાદની દીકરી ચિ. ઈંદુમતીનાં શુભ લગ્ન પોષ સુદ ૭ તા. ૨૮મી ડીસેમ્બર ને શુક્રવારનાં નિર્ધાર્યાં છે. લગ્ન ગોરજ થવાનાં છે. મીજલસની બેઠક સુદ ૬ ને રોજ રાતના નવ વાગે રાખી છે. આશા છે કે તે બંને પ્રસંગે આપ સહકુટુંબ સપરિવાર મિત્રમંડળ સહિત પધારી શોભામાં વધારો કરશો.

ખાડીઆ, અમદાવાદ.

તા. ૨૧-૧૨-૧૯૦૦.

લિ. સેવક,

શંભુપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદ મહેતાના પ્રણામ.

૫.

કંકોત્રી: મુસલમાનની.

મહેરખાન સૈયદ અબ્દુલ્લા નાસર,

મુ. અમદાવાદ.

સલામ બાદ નૂરઅશ્મ અમુમીઆની શાદી તારીખ ૨૭મી માહે સ્નાહખાન સને ૧૩૧૯ હીજરી મુતાબિક, તારીખ ૨૦મી માહે ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦ અંગ્રેજી વાર ગુરુના રોજ છે, માટે મહેરખાની કરી દિવસ ૪ પેસ્તર સહકુટુંબ તથારીફ ફરમાવી સરકરાજી કરશો. તા. ૧૫-૧૨-૧૯૦૦.

લિ. તાબેદાર અમીરુદ્દીન ખડામીઆની સલામ.

કુંકાત્રી: પારસીની.

શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદ હોજો

શેઠજી સાહેબ નસરવાનજી દાદાભાઈ ખંભાતા,

જત શેઠજીની સેવામાં અરજ એ છે, જે અમારી દીકરી બાઈ સુનાબાઈની શાદી મેહેરવાનજી કેઅશરૂ મોદી સાથે રોજ ૧૧ ખુરસેદ મહા ૪ થો તેશતરવીર ઈજદ સને ૧૨૭૦ ચઢેઝરદી, તા ૨૪મી હીસેમ્બર સને ૧૯૦૦ ને વાર સોમને દિને છે; માટે એ દિને કાંપની ધર્મશાળામાં સાંજના ૪ કલાકે વહુ દીકરીઓને લઈને સોપારાની મીજલસમાં પધારી પાનગુલાબ લેવાની તસ્દી લેશોજી. તમો સાહેબના પધારવાથી સેવકને મોટું માન તથા શોભા મલશેજી.

વડોદરા, તા. ૧૬-૧૨-૧૯૦૦.

લિં દુવાગીર સેવક,

એદલજી કેઅશરૂ કેળાંવાળા.

તા. ક.-તમો શેઠજીની સેવામાં હાજર થવાને સેવકથી બન્યું નથી, તે દરગુજર કરી આ રૂકાને મળ્યા બરાબર માન આપી જરૂર તરદી લેશોજી.

એ. ખ. કેળાંવાળા.

મુખ્યારકબાદીનો પત્ર.

રા. રા. ઉમેદરામભાઈ,

મુ. સુરત.

વિ. વિ. કે ચિ. બેન સરસ્વતીએ વિશ્વવિદ્યાલયની બી. એ. ની પદવી મેળવી, તેનીજ સાથે તેનો વિવાહ રા. બા. જમીઅતરામભાઈના ચિરંજીવી વિદ્યાસાગર સાથે થયાની વાત જાણી પરમ આનંદ થયો. રા વિદ્યાસાગરે આ દેશમાં મળતી સર્વ પદવીઓ મેળવી છે, અને તેઓ વધારે અભ્યાસ માટે વિલાયત ગએલા છે. દીકરીઓ વિદુષી થયા પછી તેમને યોગ્ય વર ન મળે, તો માબાપને મોટી વિટંબના થાય છે, અને દીકરીને જેવું સુખ

મળવું જોઈએ તેવું પ્રાપ્ત થતું નથી. ઈશ્વરકૃપાએ તમે ચિ. બેનને માટે મહાવિદ્વાન, કુળવાન, ગુણવાન અને સ્વરૂપવાન વર મેળવી શક્યા, તેને માટે હું તમને મુખારકબાદી આપું છું, ને ઇચ્છું છું કે વરકન્યાનું જોડું અખંડ સુખ ભોગવે.

સેવક,

જીનાગઢ,

અનંતરાય જગન્નાથ ઓઝાના

તા. ૨૭-૧૨-૧૯૦૦.

જય મહારાજ.

કાગળ-પત્રો.

ગ. માહી ખખરના પત્રો.

૧.

કાજોત્રી. (મેલો)^૧

જીવાનના મરણ સંબંધી.

સ્વસ્તિ શ્રી ભરૂચ બંદરે. મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, શા. પ્રાણજીવન-દાસ જગજીવનદાસ. જોગ શ્રી સુરત બંદરેથી લિ. શા. કેશવલાલ ત્રીકમ-લાલના જોગોપાળ વાંચજો. જત અમારા જમાઈ શા નાનાલાલ જમનાદાસ કોગળીઆના આજરથી માગશર સૂદ ૭ ને વાર ગુરુએ એકાએક દેવલોક^૧ પામ્યા છે તે ઘણું મારું થયું છે અમારે માથે દુઃખનો ડુંગર આવી પડ્યો છે, પણ ઈશ્વરને ગમ્યું તે ખરું; તેમાં આપણો ઈલાજ નથી. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સૂદ ૧૦ને વાર શનિ.

૨.

કાજોત્રી: વૃદ્ધના મરણ સંબંધી.

સ્વસ્તિ શ્રી ધંધુકા, મહાશુભસ્થાને, જોશી મંછારામ સેવકરામ. જોગ શ્રી રાજકોટથી લિ. ઓઝા પીતાંબર મૂળશંકરના નમસ્કાર વાંચજો જત

---

^૧ કાઠિઆવાટમાં કાજોત્રીને મેલો કાગળ કહે છે. હિંદુઓમાં દેવલોક સાધારણ રીતે વપરાય છે. કોઈ સ્વર્ગવાસી કે પદ્મલોકવાસી થયા છે, એમ પણ કહે છે. વળી શિવમાર્ગીઓ કૈલાસવાસી અને વૈષ્ણવો વૈકુંઠવાસી કે ગોલોકવાસી થયા છે, એમ પણ કહે છે.

અમારાં માતૃશ્રી બાઈ જમના તાવના આજરથી માગશર વદ ૧ ને વાર શુક્રને રોજ સાંજના છ વાગે કેલાસવાસી થયાં છે. એ ધણું માહું થયું છે, પણ ઈશ્વર આગળ આપણું કંઈ ચાલતું નથી. એમની દશા વગેરે ઉત્તરક્રિયા વદ ૧૨ ને ભોમવારથી ચાલશે; માટે સહકૃદું જરૂર આવળે સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૩ ને રવિ.

૩.

કાળોત્રી: શ્રાવકોની.

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ, મહાશુભસ્થાને, સર્વોપમા લાયક શા. ડાહ્યાભાઈ વખતચંદ. જોગ શ્રી સુરત બંદરથી લિ. શા. ગુલાબચંદ જેસંગભાઈના જીહાર વાંચળે. જત દીલગીરી સાથે લખવાનું કે અમારા વડીલ બંધુ ખુશાલચંદ આજ રોજ સવારના દસ વાગતાં શળના રોગથી દેવલોક પામ્યા છે, તે ધણું માહું થયું છે. પાંચમે આરો વિષમ છે; તેમાં જે પ્રાણી ધર્મઆરાધના કરશે, તે સુખી થશે. હાલ એજ. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૪ ને સોમ.

૪.

કાળોત્રી: મુસલમાનની.

મુશદ્દિક મહેરબાન જનાબ ભાઈ આબાસઅલી હુસેનમીઆં,
મુ. અમદાવાદ.

ઘોળકેથી લિ. સૈયદ આબાસાહેબ કરીમુદ્દીનની બંદગી કબુલ કરશે. દિગર ભાઈ અસગરઅલી હુસેનમીઆં ગઈ કાલ તા. ૨૨મી માહે શાબાન સને ૧૩૧૮ હીજરી મુતાબિક, તા. ૧૫મી ડીસેમ્બર ૧૯૦૦ ઇસ્વીને રોજ તાવની ખિમારીથી સાંજના ચાર વાગે ખુદાની રહેમતને પહોંચ્યા છે. જેથી આખા કુટુંબમાં તો શું, બલકે આખા કસ્ટાના લોકો ગમે અલમાં ગિરફતાર થઈ રહ્યા છે, પણ શું કરવું? ખુદાના અમલ આગળ લાઈલાજ છીએ. જેથી સખરનો પથર છાતી ઉપર મૂક્યા વગર છૂટકો નથી. મરહુમની ન્યાય આવતી કાલે તા. ૧૭મી ડીસેમ્બર ૧૯૦૦ ને રોજ થશે. વધારે શું લખું? ખુદા મરહુમને જનત નસીબ કરે, અને આપણા સૌને સખર કરવાની ખુદા તાકાત બક્ષે. તા. ૧૬મી ડીસેમ્બર, ૧૯૦૦.

૫.

કાળોત્રી: પારસીની

મહેરબાન વહાલાં બેન સુનામાયજી,

જત લખવાને બારે ખેદ ઉપજે છે, કે અમારા મુરખી પિતાજી થોડા દિવસ તાવની બિમારી ભોગવી આજ રોજ સવારના ૬ વાગતાં બેહસ્તનશીન થયા છે. અમારે માટે બહુ અફસોસની વાત છે, કે અમારી આટલી ટુંક ઉંમરમાં અમારા માથાનું જે છત્ર તે બોલબોલતામાં હજારો ઉપાય કર્યા છતાં મોતના બલમ દેવે એકદમ ગલબો કરી ઉરાડી દીધું; પણ શું કરવું? ગમે તેટલા વિલાપ ને રુદન કરવાથી તેવણુ પાછા જીવતા થનાર નથી. તે પાક કીરતાર પાસે છેલ્લે એટલુંજ માગું છું, કે તેવણુનું રૂહ બેહસ્તમાં ખુશાલ રહે.

અમદાવાદ.

લિ. દુ:ખી નવાજખાઈ.

તા. ૨૦-૧૨-૧૯૦૦.

૬.

દિલાસાપત્ર.

સ્વસ્તિ શ્રી સુરત બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, શા. કેશવલાલ ત્રીકમલાલ. પ્રતિ શ્રી ભરૂચ બંદરથી લિ. શા. પ્રાણજીવન જગજીવનના જોગોપાળ વાંચજો. તમારો મિતિ ૧૦ નો પત્ર વાંચી અમે અત્યંત દીલગીર થયા છીએ. તમારા દુ:ખનો પાર રહ્યો નથી. એકનીએક દીકરી નાની વયમાં રાંડે, એના જેવું બીજું દુ:ખ નથી. બિચારી કેસરને સુખનો વારો હવે આવવાનો હતો; કેમકે જમાઈ વિશ્વવિદ્યાલયની છેવટની પરીક્ષામાં હમણાંજ ફતેહમંદ થયા હતા, અને તેમને સારી નોકરી મળવાનો સંભવ હતો, તેવામાં આ દૈવકોપ થયો. તમારે તથા જડાવ બાબીને જન્મપર્યંત કોટે ધીગતી સગડી બંધાઈ, પણ ઈશ્વર જે દુ:ખ પાડે તે ધૈર્યથી સહન કરવું જોઈએ. હવે શોક કરવામાં ફળ નથી. જગતમાં આથી પણ માઠા બનાવ બને છે, તેનાં ઓઠાં લાઈને મન વાળવું જોઈએ. બાઈ હરખચંદની સ્થિતિ તમારા કરતાં દસગણી ખરાબ થઈ છે; પણ શું કરવું? તમે હિંમત રાખીને બાબીને દિલાસો આપ્યાં કરજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સૂદ ૧૧ ને વાર રવિ.

કાગળ-પત્રો

છ. વ્યાપાર સંબંધીના.

૧.

હુંડીઓ ખીજા ખાખત.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, અનેક ઉપમા લાયક પરી. સોભાગચંદ્ર ઝવેરચંદ. જોગ શ્રી અમદાવાદથી લિ. પરી. હીરાચંદ્ર મોતીચંદના જેગોપાળ વાંચજો. જત અત્ર ભલું છે. શેઠની ભલ્લાર્થના સમાચાર હાલમાં નથી, માટે સંભારીને લખજો.

ખીજું અત્રથી તમારા ઉપર હુંડીઓ નંગ ૪ રૂ. ૪૦૦૦)ની લખી છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે:—

- ૧૦૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૧૦૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે, તમારા ઉપરની લખી, અમારી રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી, તરત મુદતની, શાહજોગ, લખી માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્ર.
- ૧૫૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૧૫૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે, તમારા ઉપરની લખી, અમારી રાખ્યા પંચા હરજીવન નરસિંહરામ પાસેથી, મુદત દિન ૧ વળતાની, શાહજોગ, લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેહિ.
- ૮૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૮૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે, તમારા ઉપરની લખી, અમારી રાખ્યા પંચા હરજીવન નરસિંહરામ પાસેથી, મુદત દિન ૧ વળતાની, શાહજોગ, લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેહિ.
- ૭૦૦) હુંડી ૧ રૂ. ૭૦૦)ની અમારી વતીને ખાતે, તમારા ઉપરની લખી. અમારી રાખ્યા શા. કશગચંદ હેમરાજ પાસેથી, મુદત હુંડી પહોંચ્યા પછી દિ. ૧૫ની, શાહજોગની, લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેહિ.

રૂ. ૪૦૦૦)

એણી વિગતે લખી છે. તે આવેથી મુદતસર શિકારી નાણાં આપીને ખોખાં તરત ખીડજો. બૂલશો મા. કામકાજ લખજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેહિ.

● હુંડીઓમાં નિશાની એ જે કાગળમધ્યે લખીશું એમ જણાવે છે, તે આ કાગળ રાખજો.

ઉપરનાનો ઉત્તર

સ્વસ્તિ શ્રી અમદાવાદ, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, પરી શ્રી. ૫ પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ. જોગ શ્રી મુંબઈ બંદરથી લિ. પરી. સોભાગચંદ ઝવેરચંદના જોગોપાળ વાંચજો. અત્રે સર્વ કુશળ છે. શેઠજીની કુશળતાનો કાગળ મિતિ માગશર સુદ રનો લખેલો આવ્યો, તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા. વળી સંભારીને લખજો.

ખીજું તમેએ હુંડી નંગ ૪ રા. ૪૦૦૦)ની અમારા ઉપરની લખી, તે પૈકી હુંડી નંગ ૨ અત્રે આવી, તેનાં નાણાં શિકારીને આપ્યાં તેની વિગત નીચે મુજબ છે:—

૧૦૦૦) હુંડી ૧ તમારી વતીને ખાતે લખી, અમારા ઉપરની. રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી, તરત મુદતની લખી, માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્ર, તે શા. શિવલાલ નાગરદાસ લઈ આવ્યા, તેમને તમારા લખ્યા પ્રમાણે શાહજોગ નાણાં માગશર સુદ ૩ ને વાર રવેકેને રોજ આપ્યાં છે, ને ભરપાઈ કરાવી હુંડીનું ખોખું આ સાથે ખીડ્યું છે

૮૦૦) હુંડી ૧ તમારી વતીને ખાતે લખી, અમારા ઉપરની. રાખ્યા પંડ્યા હરજીવન નરસિંહરામ પાસેથી, મુદત દિન ૧ વળતાની, લખી માગશર સુદ ૨ ને વાર શનેકે. તેનાં નાણાં તમારા લખ્યા પ્રમાણે શાહજોગ રાખ્યાવાળા ધણી લઈ આવ્યા તેમને આજ દિને આપ્યાં છે, ને ભરપાઈ કરાવી હુંડીનું ખોખું આ સાથે ખીડ્યું છે.

રા. ૧૮૦૦)

એણી વિગતે હુંડીનાં ખોખાં બે ખીડ્યાં છે, તે પહોંચેથી જવાબ લખજો, અને રા. ૧૮૦૦) અમારે ખાતે જમે કરજો.

ખાકીની હુંડી ૨ રા. ૨૨૦૦)ની તમારા કાગળમાં જણાવી છે, તે હજી અત્રે આવી નથી. આવ્યેથી શિકારી નાણાં આપીશું તે જણજો. કામકાજ લખજો. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૪ ને વાર સોમ.

૩.

માલ મંગાવવા સંબંધી.

સ્વસ્તિ શ્રી કૌચીન બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વે શુભોપમા નેગ, શા. શ્રી. ૫ શા. હેમચંદ વછરાજની ચિરંજીવી ઘણી હોજો. એતાન શ્રી પોરબંદરથી લિ. શા. કશળચંદ નેમચંદના જુહાર વાંચજો. જત ચત્રે કુશળ છે. તમારી કુશળતાનો કાગળ એક માગશર સદ્ ૧૩નો આવ્યો, તે વાંચી સમાચાર સર્વે જાણ્યા. ખીજું અમારી વતી નીચેની વિગતે માલ ખરીદીને વેળાસર મોકલી દેજો.

૧. મલખારી સાગના પાટડા ૧૦૦ દરેક પાટડો ઓઝામાં ઓઝો ૧૦ ગજ લાંબો, ૧ ગજ પહોળો, ને ૧ ગજ જડો લેજો. એથી નાના લેશે મા.
૨. ચોખા ઉચી જતના ખાંડી ૧૦૦) લાવ ખાંડી ૧ના રૂ. ૫૦) સુધી મજે તો લેજો.
૩. ચોખા હલકી જતના ખાંડી ૧૦૦) લાવ ખાંડી ૧ના રૂ. ૩૫) સુધી મજે તો લેવા.
૪. સોપારી સેવરધની કુલખડો ખાંડી ૫) બજારલાવે લેજો.

એણી રીતે માલ શ્રીકાર જેઈ મોકલજો. તેનું ભરતીઉં આવેથી હુંડી ખીડીશું તે જાણજો. કામકાજ લખજો. જે જેઈએ તે મંગાવજો. સંવત ૧૯૫૭ ના માગશર વદ ૫ ને વાર ભોમ. લિ. શા. દીપચંદ કશળચંદના જુહાર વાંચજો.

૪.

ભરતીઉં.

સ્વસ્તિ શ્રી પોરબંદર, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વે શુભોપમા નેગ શા. શ્રી. ૫ શા. કશળચંદ નેમચંદની ચિરંજીવી ઘણી હોજો. એનાત શ્રી કૌચીન બંદરથી લિ. શા. હેમચંદ વછરાજના જુહાર વાંચજો. જત ચત્રે ભલું છે. તમારી ભલાઈનો કાગળ માગશર વદ ૫ નો આવ્યો, તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા. ખીજું તમારા લખ્યા પ્રમાણે તમારી વતી માલ ખરીદ કરી પોરબંદરવાળા શેઠજી હીરજી ગાંગજીનો બતેલો નામે લખપત

તંડેલ મુસાવણીવાળો અત્રે માલ લઈ આવેલો તેમાં ભરી મોકલ્યો છે.
તેની વિગત નીચે મુજબ છે:—

૩૨૦૦) મલબારી સાગના પાટડા નં. ૫૦) તેના ટન ૮૦ દર ટનના
૩૧. ૪૦) પ્રમાણે.

૪૬૦૦) ચોખા ઉચી જાતના ખાંડી ૧૦૦ દર ૩૧. ૪૬) લેખે.

૮૭૫) સોપારી ફુલબડો ખાંડી ૫) દર મણના ૩૧. ૮૧૧૧ પ્રમાણે.

---

૩૧. ૮૬૭૫)

---

૩૧. ૮૬૧૧૧ વળતર ટકા ૧ લેખે.

---

૩૧. ૮૮૮૫૧ બાકી નક્કી.

તારીજ

૮૮૮૫૧ અસલ કિંમત.

૭૫૬૧૮ ખરચ માલ ઉપર ચઢ્યું, તેની વિગત નીચે મુજબ:—

૧૭૬૧૧ આડત અમારી ટકા ૨ લેખે.

૧૧૬) કોથળા ચોખા તથા સોપારી માટે નં. ૪૬૪
દર ૩૧. ૦૧ લેખે.

૫) સુતળી તથા સીવણના ઉચ્ચક.

૩૪૧૧ મળુરી માલ કુરજે લઈ જવાની

૧૭૧૧૧ મળુરી બારકસ મધ્યે માલ ચઢાવ્યાની.

૪૪૧૧૮ દલાલી ટકા ૦૧૧ લેખે.

૧૭૬૧૧ જકાત ટકા ૨ (બે) લેખે.

૧૭૬૧૧ વીમો સદર માલનો ઉતરાવ્યો તેના ટકા ૨ લેખે.

૭૫૬૧૮

૯૬૪૧૧૮ કુલ સરવાળો.

એણી વિગતે ભરતીઉં ઉતારી મોકલ્યું છે. તે પહોંચેથી તપાસી
અમારે ખાતે જમે કરજો, ને જવાબ તરત લખજો.

ચોખા હલકી જતના તમોએ જણાવ્યા લાવે ન મળવાથી મોકલ્યા નથી. એવા ચોખાનો ઉઠાવ ઘણો છે, તેથી ખાંડીના રૂ. ૩૭ બેસે છે. મલબારી સાગની હાલમાં અછત છે. તમોએ જણાવેલા માપના ૧૦૦ પાટડા મળી શક્યા નહિ, તેથી ૫૦ પાટડા મોકલ્યા છે. માલ શ્રીકાર જોઈ ખરીદ્યો છે. આરકસનું નૂર રૂ. ૨૦૦) કરેલું છે, તે માલ પહોંચેથી આપજો. કામકાજ લખજો. જોઈતું કરતું મંગાવજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૮ ને વાર શનિ. લિ. મહેતા સાંકળચંદના જુલાર વાંચજો.

૫.

સતમી.

સમજ. વહાણમાં માલ ચઢાવ્યા સંબંધી આડતીઆ ઉપર જે પત્ર લખી વહાણવાળા સાથે મોકલે છે, તેને સતમી કહે છે. તેમાં શો માલ, કેટલો વજનમાં, કેના કયા વહાણમાં મોકલ્યો તે લખવામાં આવે છે.

સ્વસ્તિ શ્રી માંડવી બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, વિરાજમાન શેઠ ખીમજી મોરારજી. જોગ શ્રી મુંબઈ બંદરેથી લિ. શેઠ ગોકળદાસ લક્ષ્મીદાસના જોગોપાળ વાંચજો. જત અત્રેથી ફતેહમારી ૧ નામે સલામતી, તંડેલ ઉમર કાસમ, ઘણી સવચંદ રવચંદવાળી મધ્યે કાપડની ગાંસડી ૧૦) અંકે એક સો, તેનું સાવતોલ ખાંડી ૫૦ અને મણ ૩૩૩ ચઢાવીને મોકલી છે, તે રતનાકરજી સલામત પહોંચાડેથી ઉતારી લેજો, ને લોહાના પાટાખંધ તપાસી લઈને પહોંચ લખી આપજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૯ ને વાર રવેઉ.

૬.

વહાણના ઘણીના સામા દસ્કત.

સમજ. સતમીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે માલ તાબે લીધા બદલ વહાણનો માલીક સામા દસ્કત માલ મોકલનારને પાડી આપે છે, તે એક જતની પાવતી છે. તેમાં માલની વિગત ઉપરાંત માલ પહોંચાડી આપવાની કબુલત તથા તે બદલના નૂર સંબંધી વિગત આપવામાં આવે છે.

શ્રી. સવચંદ્ર રવચંદના સામા દસ્કતનું ખાતું. સંવત ૧૯૫૭.

જ

ઉ

પોષ સુદ ૯ ને વાર રવિ. અમારી
ફતેહમારી ૧ નામે સલામતી, તંદેલ
ઉમર કાસમવાળી મધ્યે કાપડની
ગાંસડી ૧૦૦ અંકે એક સો, અન્નેથી
બરીને શ્રી માંડવી બંદરે પહોંચાડી
આપીએ, અને તેની પહોંચ લાવી
આપીએ. પહોંચડામણુ ગાંસડી ૧ના
૩૧. જાણેએ તે મધ્યેથી દલાલી રામ
૧ વળે. દલાલ રામજી હરજીની
મારફતે. નૂરને પેટે ૩૧. ૨૦૦)
રોકડા અગાઉથી લીધા છે. હા.
મહેતા ડુલજી ધનજી લઈ ગયા છે.

૭.

વિમાચિટ્ટી.

સમજ. અમુક હકસાઈ લઈ માલનું જોખમ માથે રાખવું, તેને
વીમા કહે છે; અને તે બદલાના લેખને વિમાચિટ્ટી કહે છે. હાલ જેમ
અંગ્રેજી પદ્ધતિ પ્રમાણે અનેક તરેહના વીમા માટે આપણે અહીં વીમા
કંપનીઓ છે, તેમ વહાણમાં માલ મોકલવાના વીમા માટે અનેક વેપારીઓ
ભેગા થઈ જોખમ માથે લે છે, અને પોતાને મહાજન સમસ્ત (કંપનીના જોવું)
કહે છે, પણ આ રીતો હવે બંધ થવા લાગી છે. લેખમાં માલનું જોખમ,
ક્યાંથી ક્યાં પહોંચાડ્યા સુધીનું, વહાણની કબજાએ કેટલું વળતર આપવું,
ને કદી ડૂબેલો માલ નીકળી આવે તો કેનો થાય, અને વામણી (ભારના
કારણે વહાણ ડૂબવાની ધાસ્તી લાગેથી જરૂર લાગે તેટલો માલ દરીઆમાં
ફેંકી દેવો પડે છે તે) વગેરેનું જોખમ કેને શિર તે લખવામાં આવે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૧૦ વાર સોમે. શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી મોદી. જોગ લિ. વીમાવાળા મહાજન સમસ્ત જત જહાજ નામે નુરખી, ધણી અમેદ અહલવાળા મધ્યે તમારાં ખજુરનાં વાડીઆં શ્રી એડન બંદરથી ચઢાવવાનાં ઠર્યાં છે, તેનો વીમો રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારનો અમોએ ઉતાર્યો છે. જહાજ શ્રી એડન બંદરથી નાંગર ઉપાડ્યા પછી જોખમ કબુલ છે. તે શ્રી મુંબઈ બંદરે નાંગર મૂકે જોખમ ઉતરે. વરાડ તથા વામણી સાથે વીમાના રાખનારને શિર સંબંધ નથી. કદાચ વહાણની શ્રી રતનાકરની કબ્જરખાએ માત્ર નીકળે, તો વીમાવાળા હિસ્સા કિસ્મત વહેંચી લઈએ, અને શત ૧ એ ટકા લેખે કાપીને રૂ. ૪૫૦૦) તમને રોકડા આપીએ.

લિ. શા. વીરચંદ કૂલચંદ. જત વીમો રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારની રાશે ચોથો ભાગ કબુલ છે.

લિ. શા. રતનચંદ પાનાચંદ. જત વીમો રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારની રાશે ચોથો ભાગ કબુલ છે.

(બીજાં બે નામ ઉપર પ્રમાણે.)

૮.

હુંડીપત્રીઓ.

સમજ. ખજારભાવ પ્રમાણે નાણાં લઈ અમુક સ્થળે અમુક આસામી પાસેથી અમુક રકમ મળવા માટે જે લેખ શાહુકાર લખી આપે, તેને હુંડી કહે છે. હુંડી બે જાતની હોય છે. (૧) નામજોગી અને (૨) શાહુજોગી. નામજોગી હુંડીનાં નાણાં જેના નામની તે લખી હોય તેનેજ મળે છે. જેના ઉપરની હુંડી હોય, તેને હુંડી લખનાર બીજે કાગળ ખરભાચો મોકલે છે. તેમાં તે માણસને ઓળખી શકાય એવી તેના અંગ ઉપરની નિશાનીઓ જણાવે છે. તે તપાસી ખાત્રી થયે હુંડી શિકારનાર તેનાં નાણાં આપે છે. આવી જાતની હુંડીઓ હવે કવચિત્ જ લખાય છે; કેમકે તેથી હુંડીના રૂપીઆ મેળવતાં અડચણ ધણી પડે. નામજોગી હુંડીઓના રૂપીઆ પણ હવે ખોળાધર (જમીન) લઈને આપવામાં આવે છે. શાહુજોગી હુંડીનાં નાણાં ખોળાધર આપવાથી મળે છે. હુંડીઓ વેચી

શકાય છે, તેથી ગમે તેના નામની ગમે ત્યાંની હુંડી છતાં તેનાં નાણાં ગમે ત્યાંથી મળી શકે છે. આથી વેપારરોજગારના કામમાં સારી સગવડ થાય છે.

હુંડીનાં નાણાં હુંડી દેખાડ્યા પછી ક્યારે આપવાં. તે વિષે હુંડીમાંજ ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે; એટલે જો તરત નાણાં આપવાનાં હોય, તો તેમ લખે છે. “મુદત દિન ૧ વળતાની” એમ લખ્યું હોય તો હુંડી દેખાડ્યા પછી બીજો દિવસે, “મુદતવાર ભોમની” લખ્યું હોય તો ચોથે દિવસે “મુદત દિન ચાર ચાર (૪+૪=૮) ની” લખ્યું હોય તો મુંબઈ સુરતમાં નવમે દિવસે અને કેટલેક ઠેકાણે ૧૩મે દિવસે નાણાં મળે છે. કેટલીક વાર હુંડીઓ આંધી મુદતની લખાય છે, એટલે તેનાં નાણાં હુંડીમાં જણાવેલી મિતિએ અથવા તે પછી મળે છે.

હુંડી એ મહત્વનો દસ્તાવેજ હોવાથી તે સાવચેતીથી અમુક દાખે લખવામાં આવે છે. રૂપીઆનો એકસો આંકડો માંડ્યો હોય તો તે સહેલાઈથી બદલી શકાય, માટે સઘળા અગત્યના દસ્તાવેજોમાં અંકે કરીને તે અક્ષરથી લખાય છે, અને હુંડીમાં તો તે ઉપરાંત રકમની અર્ધ સંખ્યા અક્ષરે જણાવી તેનાથી બમણા રૂપીઆ એમ અક્ષરે લખવામાં આવે છે. વળી હુંડીને છોડે કે બીજો પૃષ્ઠે બેવડી લીટીનો ચોખ્ખો કોડો પાડી તેમાં રકમ અને તેની સામે અક્ષરથી તેની અર્ધ રકમથી બમણા અને કોઈ વાર ચોથા ભાગથી ચોગણા રૂપીઆ આટલા એમ લખે છે. હુંડી નામજોગી હોય તો રાખ્યાવાળાનું કે જોને નાણાં મળવાનાં તેનું નામ આપવું જોઈએ; અને શાહજોગી હોય તો “શાહજોગ” અથવા “શાહ વેપારી જોગ” એમ લખવું જોઈએ. હુંડીનાં નાણાં બીજો કોઈ ન લઈ જાય અને નાણાંનું જોખમ ખાતું ન પડે, માટે નાણાં લેનારના ખોળાધર લેવામાં આવે છે; અને તે ખોળાધર લાયક જોઈએ, માટે હુંડીમાં “ગરથ ઠામ ઠેકાણું ચોક્કસ કરીને નાણાં આપજો,” એમ લખવામાં આવે છે. અમુક હુંડી લખી છે તેની ખાતરી થવા સારૂ આડતીઆ (જેના પર હુંડી લખી હોય તેને) ઉપર બીજો કાગળ પરભાયો લખવામાં આવે છે. તેમાં નામજોગી હુંડી હોય તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે લેવા આવનારના અંગનાં

ઔઞખાય એવાં નિશાન લખે છે. શાહજેગી હુંડી હોય તો તે કાના વતીની એટલે નફાનુકસાનના જોખમદાર લખનાર હોય તો “અમારી વતીની” ને આડતીઆ હોય તો “તમારી વતીની” એમ લખે છે. હુંડીમાં આ બાબતનો ઉલ્લેખ લાવવા સાર “નિશાની એ જે કાગળ મધ્યે લખીશું,” એમ લખવામાં આવે છે.

હુંડી ગુમારતે લખી હોય તો તે છેવટે દસ્કત ફલાણા ફલાણાના એમ લખે છે, અને શેક પોતે હુંડીને મથાળે અથવા છંટે પોતાની સહી કરી “આ હુંડી શિકારી નાણાં આપજો,” એમ લખે છે. એથી આડતીઆને હુંડીના ખરાપણાની ખાતરી થાય છે.

હુંડી ખોવાય અથવા ગેરવલ્લે પડે, તો તેનાં નાણાં મળવા માટે હુંડી લખી આપનાર ધણી પેઠ લખી આપે છે. પેઠ ગેરવલ્લે પડે તો પરપેઠ, અને પરપેઠ ગેરવલ્લે જાય તો કાગળ લખી આપે છે. દરેકમાં પાછલા લેખ અથવા લેખોનો ઉલ્લેખ કરે છે, અને વધારે ચોકસી કરી નાણાં આપવા લખે છે, કે જેથી નાણાં એક કરનાં વધારે વાર અપાઈ ન જાય. આ લેખો લખવામાં પેણ હુંડીના જેવી સાવચેતી રાખવામાં આવે છે. શરમ કે મહોબતની ખાતર હુંડીઆમણુ લીધા વગર અમુક ધસિમને અમુક રકમ સુધી નાણાં આપવાનો કાગળ પોતાના આડતીઆ ઉપર લખી આપે છે, તેને ‘લલામણુ’ કહે છે.

હુંડી, પેઠ, પરપેઠ, કાગળ અને લલામણુના નમુના નીચે આપ્યા છે.

૧. હુંડી.

લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ. જત આ હુંડી શિકારી નાણાં તરત શાહજેગ આપજો. દા. પોતે.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે, મદાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વે શુભોપમા યોગ્ય પરી. સોભાગચંદ ઝવેરચંદ. જોગ શ્રી અમદાવાદથી લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદના જેગોપાળ વાંચજો. જત અત્રેથી રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર મુંબઈગરા, નીમે રૂપીઆ પાંચ સોથી બમણા લીધા છે. તે હુંડી પહોંચેથી તરત.

શાહજેગ ગરથ હામ ઠેકાણું ચોકસ કરીને નાણાં આપજો. નિશાની એક જો કાગળ મધ્યે લખીશું. સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્ર-
દા. મહેતા નરૈત્તમ જેભાઈના જેગોપાળ વાંચજો.

રૂ. ૧૦૦૦)

રૂપીઆ પાંચ સોથી બમણા, અઢી સોથી ચોગણા એક હજાર મુંબઈગિરા પુરા આપજો.

૨૦. ૫૬.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ અંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂત્રનરાધ્યે, અનેક ઉપમા યોગ્ય. પરી. સોભાગચંદ ઝવેરચંદ. જોગ શ્રી અમદાવાદથી લિ પરી. હીરાચંદ. મોતીચંદના જેગોપાળ વાંચજો. જત તમારા ઉપર પ્રથમ હુંડી ૧ રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર નીમે પાંચ સોથી બમણા મુંબઈગિરાની લખી, અમારી રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી. તરત મુદતની, શાહજેગ, રૂપીઆ હુંડીની રીતના ગરથ હામ ઠેકાણું ચોકસ કરી આપજો; લખી માગશર સુદ ૧ ને વાર શુક્રની. તે રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે કે એ હુંડી ગેરવલ્લે પડી છે, માટે આ પેઠે લખી આપી છે. તમે તમારો આવરો, રોજમેળ, નોંધ, ખાતાવહી વગેરેની તપાસ કરીને નાણાં ન આપ્યાં હોય, તો આ પેઠે શિકારી નાણાં આપજો. કદાપિ હુંડી શિકારી નાણાં આપ્યાં હોય, તો આ પેઠે રદ છે. વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને સનદ ૨ થઈને નાણાં એક વાર મજરે આપીશું તે જાણજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૩ ને વાર સોમ દા. મહેતા નરૈત્તમ જેભાઈના જેગોપાળ વાંચજો.

લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ. જત પ્રથમની હુંડીથી નાણાં ન આપ્યાં હોય, તો પેઠે શિકારી નાણાં આપજો.

રૂ. ૧૦૦૦)

રૂપીઆ પાંચ સોથી બમણા એક હજાર પુરા કરી આપજો.

૩. પરપેઠ.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, પરી. સોભાગચંદ અવેરચંદ. જોગ શ્રી અમદાવાદથી લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદના જોગોપાળ વાંચજો. જત તમારા ઉપર પ્રથમ હુંડી ૧ રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર નીમે રૂપીઆ પાંચ સોથી અમણા મુંબઈગિરાની, શા. નાગરદાસ નાનજીના રાખ્યાની, તરત મુદતની, શાહજોગ, ગરથ હામ ઠેકાણું ચોક્કસ કરી નાણાં આપવાની, માગશર સૂદ ૧ ને વાર શુકની લખી છે. ત્યારપછી રાખ્યાવાળા ધણીએ જણાવ્યું, કે હુંડી ગેરવલ્લે પડી છે, તેથી તે હુંડીનાં નાણાં આપવાને પોષ સૂદ ૩ ને વાર સોમના રોજની પેઠ લખી આપી છે. હાલ રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે, કે હુંડી તથા પેઠ બન્ને લેખ ગેરવલ્લે પડ્યા છે, માટે આ પરપેઠ લખી આપી છે. તમે તમારો આવરો, નોંધ, રોજમેળ, ખાતાવહી વગેરેની તપાસ કરજો, અને સદરહુ હુંડી તથા પેઠ એ બેમાંથી એકેનાં નાણાં ન આપ્યાં હોય, તો આ પરપેઠ શિકારી નાણાં આપજો. કદાચ હુંડી કે પેઠનાં નાણાં આપ્યાં હોય, તો આ પરપેઠ રદ છે; વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને ત્રણ લેખનાં થઈને એક વાર નાણાં મજરે આપીશું તે જાણજો. સંવત ૧૯૫૭ના પોષ વદ ૯ વાર સોમ. દા. મહેતા નરોત્તમ જેભાઈના જોગોપાળ વાંચજો.

લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ. જત હુંડી કે પેઠનાં નાણાં ન આપ્યાં હોય, તો આ પરપેઠ શિકારી નાણાં આપજો.

રૂ. ૧૦૦૦)

રૂપીઆ એક હજાર, નીમે રૂપીઆ પાંચ સોથી અમણા પુરા કરી આપજો.

૪. કાગળ.

(પરપેઠ પછીના.)

લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદ. જત પ્રથમની હુંડી તથા પેઠ તથા પરપેઠ શિકારી નાણાં ન આપ્યાં હોય, તો આ કાગળ શિકારી નાણાં આપજો.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, પરી. શ્રી. ૫ પરી. સોભાગચંદ્ર ઝવેરચંદ. જોગ શ્રી અમદાવાદથી લિ. પરી. હીરાચંદ મોતીચંદના જેગોપાળ વાંચજો. જત પ્રથમ તમારા ઉપર હુંડી ૧ રૂ. ૧૦૦૦) એકે એક હજારની નીમે રૂપીઆ પાંચ સોથી બમણા પુરાની લખી છે. રાખ્યા શા. નાગરદાસ નાનજી પાસેથી તરત મુદતની શાહ-જોગ રૂપીઆ હુંડીની રીતના ગરથ હામં દેકાણું ચોકસ કરીને આપજો. લખી માગશર સૂદ ૧ ને વાર શુકની. ત્યારપછી પેંઠ લખી આપી છે; પોષ સૂદ ૩ ને વાર સોમે. ત્યારપછી પરપેંઠ લખી આપી છે; પોષ વદ ૯ ને વાર સોમે. તે રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે, જે હુંડી તથા પેંઠ તથા પરપેંઠ સનદો ૩ ગેરવલ્લે પડી છે; માટે આ કાગળ લખી આપ્યો છે. તમે તમારો આવરો તથા રોજમેળ તથા નોંધ તથા ખાતાવહી જોઈ તપાસીને હુંડી તથા પેંઠ તથા પરપેંઠ એ ત્રણમાંથી એકેનાં નાણાં ન આપ્યાં હોય, તો આ કાગળ શિકારી નાણાં આપજો. કદાચ હુંડી કે પેંઠ કે પરપેંઠ શિકારી નાણાં આપ્યાં હોય, તો આ કાગળ રદ છે; વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને સનદ ૪ થઈ ને વાર ૧ મળરે આપીશું, તે જાણજો. સંવત ૧૯૫૭ના મહા વદ ૫ ને વાર શુક. દા. મહેતા નરોત્તમ જેભાઈના જેગોપાળ વાંચજો.

રૂ. ૧૦૦૦)

રૂપીઆ એક હજાર કલદાર. નીમે રૂપીઆ પાંચ સોથી બમણા પુરા કરી આપજો.

૫. ભલામણ.

સ્વસ્તિ શ્રી મુંબઈ બંદરે, મહાશુભસ્થાને, પૂજારાધ્યે, સર્વ ઉપમા જોગ પરી. શ્રી. ૫ પરી. મણીભાઈ પ્રેમાભાઈ. જોગ શ્રી રાજકોટથી લિ. પરી. હંસરાજ મહાવજના જુહાર વાંચજો. જત અત્રેથી રા. રા. વિઠ્ઠલરાય ચીમનરાય શ્રી મુંબઈ આવે છે. તેમને રૂ. ૫૦૧) એકે પાંચ સો ને એક સુધી કલદાર આપજો, ને તેની પહોંચ લખાવીને અમારા તરફ બીડજો. એની બંધી માસ ૧ સુધીની છે. તે ઉપરાંત નાણાં લેવા આવે, તો અમારો જવાબ મંગાવીને આપવાં. સંવત ૧૯૫૭ના મહા વદ ૭ ને વાર રવિ.

દસ્તાવેજ.

કરજાઉ લેખ.

૧. હામખાતું.

સમજ. રૂપીઆ લેનાર શાહુકારના ચોપડામાં આ ખાતું દેલુદાર પોતાને હાથે પાડી આપે છે; અથવા પોતે લણ્યો ન હોય, તો ખીળ પાસે પડાવી આપે છે. નીચે એક આનાની કોર્ટની ટિકિટ ચોડીને ઉપર પોતે સહી કરે છે. હામખાતામાં વ્યાજ સિવાય ખીજ કોઈ શરતો કે હકીકત લખાતી નથી; કેમકે તેમ કરવાથી તે ખતનું સ્વરૂપ પડકરે. અને સ્ટાંપના કાયદા પ્રમાણે જરૂર જોટલી કિંમતનો સ્ટાંપ લઈ તે ઉપર રીતસર ખત લખી આપવું જોઈએ. નીચેના ખાતામાં ચોકડી કરી છે. તે એક આનાની ટિકિટ સમજવી.

મહેતા રાજરામ તુલગ્નરામનું ખાતું. સંવત ૧૯૫૭.

જ

ઉ

૨૦૦) માગશર સૂદ ૨ ને વાર શનિ.

૨૦૦) અંકે રૂપીઆ બસે

મુંબઈગરા રોકડા હા. પોતે

લીધા છે. વ્યાજ રામ આદ

લેખે.

મહેતા રાજરામ તુલગ્નરામ.

સહી દા. પોતે.

૨. બાકી.

સમજ. ઉપર પ્રમાણે.

પટેલ કાળિદાસ રામજી ગામ નરોડાવાળાનું ખાતું. સંવત ૧૯૫૭.

જ

ઉ

૧૫૮૥ બાકી દેવા માગશર સૂદ ૩
ને વાર રવિ.

૧૨૫) મુદ્દલ.

૩૩૥ વ્યાજ રામ ૧૨
લેખે.

અંકે રૂપીઆ એક સો સાડી
અડ્ડાવન વ્યાજ રોજ
લિસાચ કરી બાકી દેવા
કાઢ્યા છે. વ્યાજ રામ ૧૨
લેખે. દા. પોતે.

પા.

કાળિદાસ રામજી.
સહી દા. પોતાના.

૩. વ્યાજચિટ્ટી.

સમજ. આ ચિટ્ટી પણ વગર મુદતની હોય. તે એક આનાની
ટિકિટ ચોટી લખી અપાય છે; તેથી તેમાં કોઈ બીજી શરતો ન જોઈએ.
આ અંગ્રેજી રીતની ચિટ્ટી હોવાથી તેમાં મિતિ અંગ્રેજી નખાય છે.

શા. જગજીવન કાનજી. જત વ્યાજ રોજ અમો પા. નથુ મુળજીએ
તમારી પાસેથી રૂ. ૫૦) અંકે રૂપીઆ પચાસ મુંબઈગરા રોકડા
લીધા છે, તે તમો જ્યારે માગો ત્યારે (અથવા મુદત નક્કી કરી હોય તો
તે મુદતમાં) આઠ આનાની તેરીખના વ્યાજ સાથે અમારે આપવા તા.
૨૫મી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

પા. નથુ મુળજી. સહી દા. પોતે.

દરેક દસ્તાવેજમાં કેટલીક સામાન્ય બાબતો આવે છે તે.

(૧) દરેક ખત અને બીજા દસ્તાવેજ સ્ટાંપના કાયદા પ્રમાણે પુરતી કિંમતના સ્ટાંપના કાગળ ઉપર લખવા જોઈએ.

(૨) દરેક ખતમાં અને દસ્તાવેજમાં પ્રથમ દેશી મિતિ, અને તે વધારે મહત્વનો હોય તો અંગ્રેજી મિતિ પણ આપવી જોઈએ.

(૩) તે પછી દસ્તાવેજ લખી લેનારનું નામ, આપનું નામ તથા અટક સાથે અને તે વધારે મહત્વનો હોય તો આપના આપનું નામ લખવું, તથા તેનું વતન (રહેવાનું સ્થળ), જ્ઞાતિ, ઉંમર અને ધંધો લખવો.

(૪) એ પછી લખી આપનારનું નામ વગેરે ઉપર (૩) માં આપેલી વિગતે લખવું. લખી આપનાર ઘણા હોય, તો એજ રીતે બધાનાં નામ લખવાં.

(૫) એ પછી દસ્તાવેજની બાબત અને તે સંબંધીની શરતો સ્પષ્ટ જણાવવી.

(૬) દસ્તાવેજમાં કંઈ ચહેરવું કે વધારવું નહિ. કદી તેમ કરવાની જરૂર પડે, તો દસ્તાવેજને છેડે સહી કરતા અગાઉ અથવા સહી થઈ ગઈ હોય, તો તાજા કલમ કરીને અમુક બાબત અમુક લીટીઓમાં સુધારી વધારી છે, એમ સ્પષ્ટ જણાવવું, કે જેથી પાછળથી તરકટ કરીને દસ્તાવેજમાં ફેરફાર કર્યો છે, એવા આરોપનું કારણ ન રહે.

(૭) દસ્તાવેજ લખી રહ્યા પછી કાગળના ભાગમાં અત્ર મતુ અને જમણી તરફ અર્ધા ભાગમાં તેની સામે અત્ર શાખ એમ લખવું. અત્ર મતુની નીચે લખી આપનાર અથવા આપનારાઓએ પોતાનું મતુ (સહી) કરવું, અને ઉપર લખ્યું તે સહી દા. પોતાના એમ લખવું. જો સહી કરી આપનાર બહુલો ન હોય, તો જે માણસ તેની વતી સહી કરે તેણે સહી દા. કરીને પોતાનું નામ લખવું. કેટલીક વાર અબાણુ લખી આપનારને હાથે મતાને મથાળે તેના કુટુંબમાં ચાલતું નિશાન (કટાર વગેરે) અથવા તેને જેવું આવડે તેવું નિશાન કરાવે છે. જમણી તરફ અત્ર શાખની નીચે બે કે વધારે માણસોની સાક્ષી કરાવવી. સાક્ષી કરનારે

સાખ દા. પોતે એટલુંજ અથવા સાખ દા. પોતે ધણી જે હજુર (લખી આપનાર તથા લખી લેનાર બંને ધણીની સમક્ષ) એમ લખવું.

(૮) સાક્ષી કરનાર બનતાં સુધી લખી આપનાર સાથે સંબંધ ધરાવતા કે તેમના પાડોશી જોઈએ.

(૯) દસ્તાવેજ જે કોઈ ખીજ માણસે લખ્યો હોય, તે સાક્ષીઓ થઈ રહ્યા પછી છેવટ જમણી તરફ તેણે લિ. ફલાણા ફલાણા સાખ દા. પોતે ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે, એમ લખવું.

૪. અંગાડિ અથવા અંગડિવાર ખત.

સમજ. આ ખત રૂપીઆ રોકડા લઈ કંઈ પણ સાનમાં આપ્યા કે લખી આપ્યા સિવાય પોતાના અંગ (જત) ઉપર કરી આપવામાં આવે છે. તેમાં રૂપીઆની રકમ, વ્યાજનો દર, રૂપીઆ પાછા આપવની મુદત, અને મુદતસર ન અપાય તો વસુલ થતાં સુધી વ્યાજ આપીએ એટલી બાબત આવે છે. જુની પદ્ધતિ પ્રમાણે તેમાં કેટલીક વાતો એવી લખવાનો રિવાજ છે, કે જે ન લખી હોય તો ચાલી શકે. જુની અને નવી પદ્ધતિના નમુના નીચે આપ્યા છે, તે ખીજ લેખોને પણ લાગુ પડી શકે.

જુની રીતે.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે માગશર સુદ ૨ ને વાર શનિ. શા. રણછોડ-દાસ કહાનદાસ, રહેવાસી અમદાવાદ પંચલાઈની પોળમાં, જ્ઞાતે દશ શ્રીમાળી વાણીઆ, ધંધો વ્યાજવટાવનો. જોગ લિ. પા. રામદાસ ધરમદાસ, રહેવાસી ગામ સરખેજના, જ્ઞાતે કડવા કણુખી, ધંધો ખેતીનો. જત અમારી જમીનમાં કુવો કરાવવા સાડ અમોએ તમારી પાસેથી રૂ. ૫૦૧) અંકે પાંચ સો ને એક પુરા રોકડા મુંબઈગરા લીધા છે તે દેવા. એનું વ્યાજ માસ એકે શત એકે ટકા ૧ લેખે ચઢે. તે દિવાળી બાકી વ્યાજના વ્યાજ સુદ્ધાં અધિક માસ સાથે આપીએ. ઉપર લખ્યા રૂપીઆ તથા વ્યાજ જ્યારે તમે માગો ત્યારે દેશપરદેશ દેવા, ને અમારી જતથી તથા અમારી હરેક માલમલ્કતથી પુરા કરી આપીએ. આ દસ્તાવેજ અમે અમારી રાજપુશીથી તથા અક્કલહોશિયારીથી તંદુરસ્ત હાલતમાં લખી

આપ્પો છે, તે અમારે તથા અમારા વાલીવારસોને કબુલ છે. આ લખ્યું
અપના બોલ સાથે પાળીએ. આ લખ્યાથી ફરે, તે પોતાના ધર્મથી ફરે. સહી.
અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

૧. પા. રામદાસ ધરમદાસ મતુ ઉપર ૧ પા. ગરબડ કુબેર સાખ ધણી
લખ્યું તે સહી દા. પોતે.

૨ સુતાર છગન ગરબડ સાખ ધણી
બે હજુર.

૩ લિ. શા. કેવળ નગજીવન સાખ
ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.
દા. પોતે.

નવી રીતે.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૨ ને વાર શનિ. શા. રણછોડદાસ
કહાનદાસ, રહેવાસી અમદાવાદ પંચભાઈની પોળના. જોગ લિ. પા. રામદાસ
ધરમદાસ, રહેવાસી ગામ સરખેજના. જત આજ રોજ અમોએ તમારી
ખસેથી રૂ. ૫૦૧) અંકે રૂપીઆ પાંચ સેં એક મુંબઈગરા રોકડા અંગઉધાર
કરજો. લીધા છે, તેનું વ્યાજ દર માસે દર સેંકડે ટકા ૧ લેખે કર્યું છે. એ
રૂપીઆ તથા દિવાળી બાકી વ્યાજના વ્યાજ સાથે અધિક માસ સુદાંત
તમારે તમો માગો ત્યારે આપીએ. સદરહુ રૂપીઆ અમારી જમીનમાં
કુવો કરાવવા માટે લઈ આ ખત લખી આપ્યું છે તે ખરૂં છે.

અત્ર મતુ અત્ર સાખ.

(મતુ તથા સાક્ષ ઉપર પ્રમાણે.)

૫. અંગઉધાર ખત જમીન સાથે.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર સુદ ૧૦ ને વાર શનિ. શા. અમૃતલાલ
દામોદર, રહેવાસી સાણંદના. જોગ લિ. લુહાર બેચર મનોર તથા લુહાર
કુબેર મનોર એક ગામવાસી. જત રૂ. ૩૫૦) અંકે રૂપીઆ ત્રણ સો
પચાસ મુંબઈગરા કરજાઉ અંગઉધાર દેવા. તેનું વ્યાજ દર માસે દર શતે
રામ બાર લેખે ચઢે. ફૂલ (અથવા મજમુલ્લે) દર માસે રૂ. ૨૧૧ ચઢે.

૩પીઆ જ્યારે મારો ત્યારે દિવાળી બાકી વ્યાજના વ્યાજસહિત દેવા. એકામતે એકાજતે દેવા. સદરહુ અવેજ પૈકી રૂ. ૩૧૭) તમારા પાછલા લહેણાનો હિસાબ કરતાં તમારા અમારે દેવા નીકળ્યા તે તથા રૂ. ૩૩) વ્યાજ રોજ ધર કામ સાડ તમારી પાસેથી રોકડા લીધા છે. એ રીતે રૂ. ૩૫૦)નો અવેજ અમને મળ્યો છે

આ નાણાંના જમીન અમો પંચા વેણીરામ મોરલીધર, રહેવાસી સરખેજના થયા છીએ. સદરહુ મૂળ ધણીઓ સદરહુ રકમ વ્યાજ સાથે આપશે. તે ન આપે, તો અમો વેણીરામ મોરલીધર ધરધરાઉ આપીશું.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.
૧ હુદાર ખેચર મનોર મતુ દા. પોતે. ૧ હુદાર શીવા પ્રેમા સાખ દા. પોતે.

૨ હુદાર કુખેર મનોર મતુ દા. પોતે. ૨ સુતાર હરખજી ધનજી સાખ ધણી બે હજુર. કરી છે. દા. પોતે.

૩ પંચા વેણીરામ મોરલીધર મતુ દા. પોતે. ૩ લિ. શા. વનમાળી પાનાચંદ ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે. દા. પોતે.

૬. કાંધાખત.

સમજ. શાહુકાર પાસેથી અમુક રકમ અમુક ચઢાવો આપવો કબુલ કરી લેવામાં આવે, અને ચઢાવા સુદ્ધાંની રકમ ઠરાવેલી મુદતમાં ઠરાવેલા હતાથી ભરવાનો કરાર કરવામાં આવે, તેને કાંધાખત કહે છે. કાંધું એટલે ભાગ-હપ્તો. કેટલીક વાર ગાય, ભેંસ વગેરે ઠોર ખરીદવા સાડ શાહુકારના રૂપીઆ ખેડુતો ઉપાડે છે, અને તેનું ઘી અથવા ઘીની કિંમત જેટલા રૂપીઆ દર હપ્તે ભરવાનો ઠરાવ કરવામાં આવે છે, અને તે ઠોરને સાનમાં પણ લખી આપે છે. પ્રથમથી ચઢાવો ઠરાવ્યો તેથી કાંધાની મુદતનું વ્યાજ આપવામાં આવતું નથી, પણ હપ્તો પડે તો ચઢેલી રકમનું તે વસુલ થતાં સુધીનું વ્યાજ આપવું પડે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે માગશર સૂદ ૧૩ દિને. દા. શિવલાલ ગીરધર, રહેવાસી મોળે રોજકા તાલુકે ધંધુકાના. પારસાત એક ગામ વાસ્તવ્ય શેખ રમજન હુસેન. જત અમોએ આજ રોજ બળદ ખરીદ કરવા સાડ તમારી પાસેથી રૂ. ૧૦૨) અંકે બોતેર રૂપીઆ મુંબઈગરા રોકડા લીધા છે, તથા તેના હમાના વ્યાજના ચઢાવાના રૂ. ૮) કર્યા છે. મજમલે રૂ. ૮૦) અંકે રૂપીઆ એંશી અમારે તમારા દેવા. તેનાં કાંધાં દર માસે રૂ. ૮) અંકે આદનાં કર્યા છે. દર માસે કાંધું ચઢેચઢયું ભરીને દસ માસમાં તમામ રૂપીઆ આપીએ. કેઈ હપ્તો પડે, તો તે વખતે બાકી રહેલી તમામ રકમ એકદમ સામટી આપીએ. ન આપીએ તો તે વસુલ થતાં સુધી દર માસે દર રૂપીએ દોકડા બે લેખે વ્યાજ આપીએ. સહી. અત્ર

મતુ. અત્ર

સાખ.

૧ શેખ રમજન હુસેન મતુ ઉપર લખ્યું તે સહી. દા. દા. પુરુષોત્તમ લાધાભાઈ.

૧ સૈયદ અબ્દુલ્લા કાદર સાખ દા. પોતે.

૨ વોરા સુલતાનજી સુલેમાન સાખ દા. પોતે.

૩ લિ. દાકોર દીપસીંગજી અમર-સીંગજી ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે. દા. પોતે.

૭. દાણાનું ખત. (૧)

સંવત ૧૯૫૬ના જેઠ સૂદ ૧૪ ને વાર બોમે. શા. ભગવાનદાસ હરિભાઈ, રહેવાસી મોળે કાળસર તાલુકે દાસરાના. જોગ લિ. એક ગામ-વાસી બારીઆ વસ્તા દેવજી. જત અમોએ ખાવા સાડ તથા બી સાડ દાણા આજ રોજ તમારી પાસેથી લીધા છે, તેની વિગત નીચે મુજબ:-

બાજરી મણુ ૩) અંકે ત્રણ મણુ તે આવતી સાલના માગશર સૂદ ૨ ને રોજ સવાઈ સુદ્ધાં મણુ ૩૩૩ આપીએ.

ઘઉં મણુ ૫) અંકે પાંચ મણુ તે આવતી સાલના ફાગણ સૂદ ૨ ને રોજ સવાઈ સુદ્ધાં મણુ ૬૧ આપીએ.

સદરહુ મુદત પછી જે ધાન્ય રહે, તે દર વરસે સવાયું એટલે સવાગણું વધારે આપીએ. સહી.

અત્ર _____ મતુ. અત્ર _____ સાખ.

૧ બારીઆ વસ્તા દેવજી મતુ ૧ બારીઆ રામજી ઉકા સાખ
દા. ભટ નરોત્તમ વિશ્વનાથ દા. પોતે.

ધણીના કહેવાથી મતુ કર્યું છે. ૨ ધાંચી બેચર અમથા સાખ ધણી
બે હજુર.

૩ લિ. ભટ નરોત્તમ વિશ્વનાથ સાખ
ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.

૮. દાણાનું ખત. (૨)

સંવત ૧૯૫૬ના બાદરવા વદ ૧૪ ને વાર શનિ. શા. ભગવાનદાસ હરિભાઈ, રહેવાસી મોજે કાળસર તાલુકે ઠાસરાના. જોગ લિ. એક ગામવાસી મીઆં બહાદરખાં રસુલખાં. જત બી ખરીદવા સાડ તથા ખેતીના ખરચ સાડ અમોએ આજ રોજ તમારી પાસેથી રૂ. ૩૦) અંકે રૂપીઆ ત્રીસ મુંબઈગરા રોકડા કરજે કાઢ્યા છે, તે બદલ ધઉં મણુ ૧૫ અંકે પંદર મણુ નવા પાકના આવતા વરસના ફાગણ સુદ ૨ ને રોજ તમને દેવા કર્યા છે. જો તે પ્રમાણે મુદતે ધઉં ન આપીએ, તો તેથી તમને જે નુકસાન થાય તેનો જવાબ દીજીએ. સહી.

અત્ર _____ મતુ. અત્ર _____ સાખ.

૧ મીઆં બહાદરખાં રસુલખાં ૧ મીઆં અમુ જીવા સાખ દા.
સહી દા. પોતાના. પોતે.

૨ મીઆં કાસમ. કાલુ સાખ દા.
પોતે.

૩ લિ. ભટ નરોત્તમ વિશ્વનાથ
સાખ ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.

૬. સાનખ્યત અથવા ગીરોખત.

(જંગમ મિલ્કતનું.)

સમજ. ત્યારે અંગઉધાર રૂપીઆ મળી શકતા નથી ત્યારે, અથવા વ્યાજ કમી પડવા સાર, નાણાં ધીરનારને દરદાગીના, દોરદાંખર, જમીન, કે ઘરખાર કબજે કે જમીનગીરીમાં આપવામાં આવે છે; ત્યારે તે ખાખતના લખી આપેલા દસ્તાવેજને સાનખ્યત કે ગીરોખત કહે છે. ધીરનાર ધીરવાની રકમથી સવાયે કે વધારે કિંમતનો માલ સાનમાં લે છે; કેમકે દેણુદાર રૂપીઆ ભરી તે ન છોડાવે, તો ચઢેલા વ્યાજ સુદ્ધાં માલ વેચવાથી મેળવી શકાય. દાગીના હીરામોતીના હોય તો તે દોઢી ખમણી કિંમતના લે છે; કેમકે તેમની કિંમતમાં વખતે ઘણો ફેરફાર પડી જાય છે. માલ વેચી દેવાનો પ્રસંગ આવે, તો તે જાહેર હરાજથી વેચવાની શરત દસ્તાવેજમાં કરાવવી એ સારી વાત છે; કેમકે તે ખાનગી રીતે વેચવામાં પાછળથી અનેક જાતના વાંધા ઊઠે છે. દસ્તાવેજ અને માલ બન્ને લેણુદારના કબજામાં રહે છે, તેથી દેણુદાર પાસે માલ માગવાનો કંઈ આધાર રહેતો નથી; માટે દેણુદારે માલની પાવતી કે સામે લેખ લેણુદાર પાસેથી લેવાની તજવીજ કરવી જોઈએ.

સાનમાં લખી આપેલી સ્થાવર મિલ્કત માલીક પોતાને કબજે રાખે છે. જો તે લેણુદારને કબજે આપે, તો તે ખાખતના દસ્તાવેજને કબજા સાનખ્યત કે કબજા ગીરોખત કહે છે. કબજે લીધેલી મિલ્કતની ચોક્કસ ઉપજ દેણુદારના દેવા પેટે જમા થાય છે. કેટલીક વાર જમીન એવી રીતે સાનમાં અપાય છે, કે ખાંધેલી મુદતમાં લેણુદાર ઉપજ ખાય, તેથી લહેણું વ્યાજ સુદ્ધાં વળી રહેલું ગણાય, અને મુદત વીતે જમીન માલીકને સ્વાધીન કરવી પડે. આવી જાતના કરારને પુળાછૂટ કે વળત-દાણીઉં ખત કહે છે. આવા કરારથી ગામગરાસ પણ સાનમાં મૂકી શકાય છે. સ્થાવર મિલ્કતમાં ઘરખાર હોય, તો તેના દસ્તાવેજને ઘરાણીઉં ખત કહે છે. તેમાં ઘર, કયા ગામમાં (જિલ્લા, ટુકડી તથા પેટા ટુકડી સાથે) કયે ઠેકાણે તે સ્પષ્ટ જણાવી તેની અંતુઃસીમા (ત્યારે

બાળુએ શું શું છે તે) આપવી. શહેરની માપણી થઈ હોય તો ધરખારની માપણીનો અંક વગેરે જણાવવું, તથા હાલ કેના કબજામાં છે તે અને તેનું માપ લખવું, અને ડાંગડુગી કોણુ કરે તે જણાવવું. આવા કરારમાં રૂપીઆનું વ્યાજ નહિ ને ધરનું ભાડું નહિ, એવી શરત કરવામાં આવે છે. જમીન હોય તો તેનું નામ, જાત, માપણીનો નંબર, માપ, આકાર, તેમજ સરકારી દફતરે કેના નામ પર ચાલે છે તે જણાવવું.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૧ ને વાર શુક્ર. શા. જગનલાલ કેવળદાસ, રહેવાસી કપડવંજના. જોગ લિ. દવે નારણજી સોમદત્ત એક ગામવાસી. જત તમારી પાસેથી અમોએ કરજાદિ રૂ. ૩૫૦) અંકે રૂપીઆ ત્રણ સો પચાસ મુખર્ષગરા રોકડા લીધા છે. તેનું વ્યાજ દર માસે દર શતે રામ છ પ્રમાણે ઠરાવ્યું છે. તે નાણાંની સાનમાં અમારા દાગીના નીચે પ્રમાણે આજરોજ તમારે સ્વાધીન કર્યા છે.

(૧) હેમનું કડું ૧ ચક્કર ધરતોલ ગદિઆણા ૨૦ વીસનું.

(૨) હેમનું માદળાઈ ૧ ધરતોલ ગદિઆણા ૩૩ સાડાત્રણનું.

(૩) ચાંદીનાં સાંકળાં જોડ ૧ વજન તોલા ૧૧૫ એક સો પંદરનાં.

સરરહુ રકમ વ્યાજ સુદ્ધાંત એક વરસમાં ભરીને ઉપર લખ્યા દાગીના છોડાવીએ. જો એ મુદતમાં ન છોડાવીએ, તો એક માસની જાહેરખબર આપી જાહેર હરાજથી સદરહુ દાગીના વેચીને તમે તમારા રૂપીઆ વસુલ કરી લો. કદી દાગીનાના વેચાણથી પુરા રૂપીઆ વસુલ ન થાય, તો જે બાકી રહે તે અમારી જાતથી તથા હરેક મિલકતથી વસુલ કરી લો. સદરહુ રકમ અમારી માતૃશ્રીના ઉત્તરકાર્ય માટે અમોએ રોકડી લીધી છે તે ખરી છે. આ લખ્યું તે સહી.

અત્ર મત. અત્ર સાખ.

૧ દવે નારણજી સોમદત્ત મતુ દા. ૧ ત્રવાડી કેશવરામ જદુરામ સાખ પોતે. ઉપરનો દસ્તાવેજ અમોએ દા. પોતે.

અમારે અક્ષરે લખી આપ્યો છે, ૨ દવે મંછારામ મયારામ સાખ તે સહી છે. ધણી બે હજુર દા. પોતે.

૧૦. સાનખત. (સ્થાવર મિલકતનું.)

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૨ ને વાર શનિ દિને. ઓઝા આદિત્યરામ મયારામ, રહેવાસી અમદાવાદના. જોગ લિ. ઓઝા ગરબડ વલ્લભરામ, એક ગામવાસી. જત અમોએ તમારી પાસેથી આજ રોજ કરજબદિ ૩૧. ૨૦૧) અંકે બસે ને એક પુરા મુંબઈગરા રોકડા લીધા છે. તેનું વ્યાજ દર માસે દર સેકડે રામ બાર લેખે કર્યું છે. તેનો વાયદો આજથી છ માસનો કર્યો છે. રૂપીઆ વ્યાજમુદલ સાથે મુદત પુરી થયે આપીએ. તે ઉપરાંત રહે તો તમામ રકમ વસુલ થતાં મુધી સદરહુ પ્રમાણે વ્યાજ આપીએ. આ નાણાંની સાનમાં અમારું આપીનું ધર ૧ લખી આપ્યું છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે:—

ધર ૧ ત્રણ માળનું જિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદમાં શહેર અમદાવાદમાં સારંગપુર તળીઆની પોળમાં શહેર માપણી કાટિકા ૧ નંબર ૧૩૫નું. તેની ચતુ:સીમાની વિગત:—પૂર્વે ઓઝા કાનું ધર, દક્ષિણે સ્વનું ધર, પશ્ચિમે રાજમાર્ગ, અને ઉત્તરે ગતું ધર છે. એ રીતની ચતુ:સીમા વચ્ચેનું પશ્ચિમાભિમુખનું ધર જેમાં હાલ અમે રહીએ છીએ, તે સદરહુ રૂપીઆની સાનમાં લખી આપ્યું છે. તમારા સિવાય બીજા કોઈના કરજમાં એ ધર સાનમાં આપેલું નથી. સદરહુ પ્રમાણે રૂપીઆ ન આપીએ, તો સદરહુ સાનમિલકતથી તથા અમારી હરેક જતમિલકતથી તમે વસુલ કરી લો. સદરહુ રકમ અમે અમારા બીજા લેણદારોને આપવા સાડ લીધી છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

૧ ઓઝા ગરબડ વલ્લભરામ મતુ ૧ ઓઝા કાની સાખ દા. પોતે.

દા. પોતે.

૨ પંડયા સ્વની સાખ દા. પોતે.

૩ લિ. પંડયા ગની સાખ. ધણીના

કહેવાથી લખ્યું છે.

* હવેથી લખાણ ન થાય માટે આખાં નામ ન આપતાં એક બિ અક્ષર લખવામાં આવશે, તે ઠેકાણે વિદ્યાર્થી પાસે આખું નામ લખાવતું.

૧૧. કબજા સાનખત.

સંવત ૧૯૫૬ના વૈશાખ વદ ૩ ને વાર ગુરુ. શા. પાનાચંદ કુબેરદાસ, રહેવાસી સરખેજના. જોગ લિ. વાળંદ બેચર રતના, એક ગામવાસી. જત અમોએ તમારી પાસેથી વ્યાજ રોજ રૂ. ૫૦૧) અંકે પાંચ સેં ને એક પુરા મુંબઈગરા રે.કડા લીધા છે. તેનું વ્યાજ દર માસે દર સેંકડે રામ ૮ લેખે કર્યું છે. દર સાલ ચઢચેચઢયું આપીએ. ન આપીએ તો બારમાસી હિસાબ કરી અધિક માસ સુદ્ધાં વ્યાજનું વ્યાજ આપીએ. આ અવેજને પેટે નીચેની મિલકત કબજા સહિત ગીરો મૂકી છે.

જિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદમાં મોજે સરખેજ તાલુકે દસકોઈની સીમનું ખેતર જીરાયત સરવે નં. ૧૧૨ એકર ૩૨-૧૮ બત્રીસ એકર ને અઢાર ગુંડા આકાર રૂ. ૬૫) તેની ચતુર્સીમા:—પૂર્વે કનું ખેતર સરવે નં. ૧૧૩, દક્ષિણે ચ્વનું ખેતર સરવે નં ૧૧૫, પશ્ચિમે ગામમાં જવાની નાળ, અને ઉત્તરે ગોઝારીઆ તળાવડી. સદરહુ ચતુર્સીમા મધ્યેનું ખેતર સરકારી દફતરે અમારા નામ ઉપર ચાલે છે, અને અમારા કબજા-બોગવટામાં છે, તે વ્યાજ રોજ અમે સદરહુ કરજને પેટે તમારા કબજામાં આપ્યું છે ખેતરની ઉપજમાંથી મહેસુલ અને ખરચ જતાં બાકી રહે તે પ્રથમ વ્યાજમાં વસુલ ગણવું, અને તેમ કરતાં વધે તે મુદલમાં વસુલ કરવું વ્યાજ સુદ્ધાં તમામ રકમ હિસાબે નીકળે તે આપીએ નહિ, ત્યાંમુધી સદરહુ ખેતર ઉપર અમારો દક નથી. આ ખત અમે અમારી રાજીખુશીથી તથા અક્કલહોશિયારીથી લખી આપ્યું છે, તે ખડું છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

૧ વાળંદ બેચર રતના મતુ દા. પોતે. ૧ વાળંદ કનની સાખ.

૨ સુતાર ચ્વની સાખ.

૩ લિ. ગની સાખ.

૧૨. ઘરાણીઉં ખત.

સંવત ૧૯૫૭ના માગશર વદ ૭ ને વાર ગુરુ, તા. ૧૩મી માહે ડીસે-અર, અને ૧૯૦૦ દિને. શા. દામોદર અચરતલાલ, રહેવાસી અમદાવાદના.

જોગ લિ. જની કેશવલાલ ધીરજરામ, નાની ઉમરનાનું પાલન કરનારઃ
 બાઈ જડાવ, જની ધીરજરામ દોલતરામની વિધવા, રહેવાસી અમદાવાદની.
 જતઅમાઈ પોતાનું ઘર ૧ જિલ્લા તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદમાં ખાડીઆમાં.
 જેઠાબાઈની પોળમાં પૂર્વાભિમુખનું છે, તેની ચતુઃસીમા—પૂર્વે અમાઈ આંગણું
 તથા ખાંચાની પડિઆણુ જમીન, દક્ષિણે જની કનું ઘર છે, પશ્ચિમે
 અમાઈ તથા જની સ્થનું સહીઆઈ નાળાઉ છે, અને ઉત્તરે શા. મનું
 ડહેલું છે. સદરહુ ચતુઃસીમા વચ્ચેનું ઘર હાલ અમે રહીએ છીએ,
 તે તમને રૂ. ૪૫૧) અંકે ચાર સેં એકાવન પૂરા મુંબઈગરા રોકડા લઈ
 ઘર તમારા કબજામાં સોંપ્યું છે. એની અવધ વર્ષ ૧૦ની કરી છે. એ
 ઘરનું બાહું નાહ, અને રૂપીઆનું વ્યાજ નહિ. વ્યાજને પેટે તમે ધરનો
 ઉપભોગ કરો. ઘરની સાધારણ લીંપ, થેપ, નેવાં, સંચરામણી તથા શહેર-
 સુધરાઈનો કર તમારે શિર છે. નેવાંની ખોટ અમે પુરી પાડીએ, તથા
 ધરનો કંઈ ભાગ પડેઆખડે તો અમારે ખરચે અમે દુરસ્ત કરાવી આપીએ.
 ન કરીએ તો તમે દુરસ્ત કરાવો, તે રકમ દર માસે દર સેંકડે આઠ આનાના
 વ્યાજ સાથે અમારે આપવી. તેનો બોળે ઘર ઉપર રહે. અવધ પુરી થયે
 સદરહુ રૂપીઆની રકમ તથા મકાનદુરસ્તીમાં ખરચેલી રકમ વ્યાજ સાથે
 આપીને ઘર છોડાવીએ. ત્યાંસુધી ઘરમાં તમે વસો, વસાવો, આડધરાણે
 મૂકો, અથવા તમારું મન માને તેમ તેનો ઉપભોગ કરો. સદર રૂપીઆ
 અમારા ધણીના કિચાખરચ માટે લીધા છે. આ ખત અમે અમારી
 રાજપુત્રીથી તથા અક્કલહોશિયારીથી લખી આપ્યું છે તે કબુલ છે.

અત્ર

મતુ. અત્ર

સાખ..

૧ જની કેશવલાલ ધીરજરામ ૧ જની કની સાખ દા. પોતે.

નાની ઉમરનાનું પાલન કરનાર. ૨ શા. સ્થની સાખ દા. પોતે.

તેની મા બાઈ જડાવ, જની ૩ લિ. મની સાખ.

ધીરજરામ દોલતરામની વિધવાનું

મતુ. દા. પ્રજરામ ડાલાબાઈ

બાઈના કહેવાથી.

૧૩. પુળાછૂટ અથવા વળતદાણીઈ ખત.

સંવત ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદ ૨ ને વાર બુધ. પટેલ અમથાભાઈ નંધુભાઈ, ગામ સરખેજના. જોગ લિ. બારીઆ કરસન રામા, એક ગામવાસી. જત તમારા લહેણાને આજ રોજ હિસાબ કરીને બાકી કાઢ્યા તે ૩૧. ૨૫૧) તથા આજ રોજ રોકડા લીધા તે ૩૧. ૫૦) મળીને કુલ ૩૧. ૩૦૧) અંકે ત્રણ સેં એક પુરા મુંબઈગરા દેવા. એની બરપાઈમાં અમોએ અમારી નીચેની જમીન તમને વરસ ૧૫) પંદર વર્ષ સુધી પુળાછૂટ આપી છે.

ખેતર ૧ જરાયત મોજે સરખેજ તાલુકે દસકોઈની સીમનું કિત્તે આમલીવાળું સરવે નં ૭૨ એકર ૮-૨૦ આકાર ૩૧. ૯) તેની ચતુ:સીમા:- (લખવી.) સદરહુ ખેતરમાં ત્રણ ઝાડ આમલીનાં છે તે સુદ્ધાંત.

ખેતર ૧ બગાયત મોજે સરખેજની સીમનું કિત્તે ટીંબાનું સરવે નં. ૬૭ એકર ૭-૨૨ આકાર ૩૧. ૧૫) તેની ચતુ:સીમા:- (લખવી.) સદરહુ ખેતરમાં લીંબુનાં ઝાડ ૨૦૦ તથા બોરડીનાં ઝાડ ૪ છે તે સુદ્ધાંત.

સદર પ્રમાણે બંને ખેતર સદર રૂપીઆની બરપાઈમાં આજથી વર્ષ ૧૫ સુધી તમારા કબજામાં રહેવામાં સોંપ્યાં છે. તે મુદત સુધી તે જમીનમાં બાણુ-નિશાન તમારે દુરસ્ત રાખવાં. મહેસુલ તમારે આપવું તથા ઉપજ તમારે લેવી, અને ખરચ પણ તમારે કરવું. એ મુદતમાં કોઈ આસમાની સુલતાની થાય, તો તે તમારે શિર છે. પંદર વર્ષ પુરાં થાય એટલે તમારે સદરહુ કરજ તમામ વળી રહ્યું એમ સમજી સદરહુ જમીન અમારે તાબે કરવી. સદરહુ મુદતમાં ઝાડનાં ફળ તમારે લેવાં, પરંતુ કોઈ ઝાડ સુકાઈ જાય અથવા પડે, તો તેનાં લાકડાં અમારે લેવાં.

અત્ર	મતુ. અત્ર	સાખ.
૧ બારીઆ કરસન રામાનું મતુ.	૧ બારીઆ કાની સાખ દા. પોતે.	
દા. શા. કિશોર રામદાસ.	૨ પા. જ્ઞાની સાખ દા. પોતે.	
	૩ લિ. શા. ગની સાખ.	

૧૪. કબજાગીરો ખત. (ગામનું.)

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૫ ને વાર શુધે, તા. ૨૬ માહે ડીસેમ્બર, સને ૧૯૦૦. પરી. મંગળદાસ રેવાદાસ અને કંપનિ, રહેવાસી ભરૂચના. જોગ હિ ઇનામદાર હાકોર વજેસીંગ વખતસીંગ તથા હાકોર દીપસીંગ વખતસીંગ, રહેવાસી ગોધરાના જત અમોએ તમારી પાસેથી કરજે રૂ. ૨૫૦૦૦) અંકે રૂપીઆ પચીસ હજાર મુંબઈગરા લીધા છે, તેની તપસીલ:-

રૂ. ૧૮૫૦૦) પાછલો હિસાબ કરતાં નીકળ્યા તે.

રૂ. ૧૫૦૦) પરી નહાલચંદ હરખચંદને કરજ પેટે અપાવ્યા તે.

રૂ. ૫૦૦૦) રોકડા દોકરાઓના લમ માટે તથા પાણી કાઢવાનો

વિલાયતી સંચો મંગાવવા માટે આજ રોજ લીધા તે.

રૂ. ૨૫૦૦૦)

એણી વિગતે રૂ. ૨૫૦૦૦) અંકે પચીસ હજાર મુંબઈગરા પુરા કરી લીધા છે.

સદર રૂપીઆના વળતર પેટે અમોને બાદશાહીવારાથી પળતું ગામ જિલ્લા ટુકડી ખેડા પેટા ટુકડી પંચમહાલ તાલુકે હાલોલ મોજે લીખોદરા છે, તેની છેલ્લી સનદની નકલ અમારી સહી સાથેની તમને આપી છે. સદર લીખોદરાનું ગામતળ, તથા સીમતળ, તથા સ્થાવર મકાનો અમારી માલીકીનાં છે, તે તથા ઝાડખીડ તથા કુવાતળાવ તથા વેચાણ ધરાણીઆ રાખેલી જમીન સુદ્ધાંત હદહદુદ ગામનો તમામ કબજો તમોને લખી આપી તમામ પડેપાન ઉપજ સાથે ગામ તમારે કબજે આપ્યું છે, અને તેની અવધ વર્ષ ૧૫) પંદરની કરી છે. તે દરમિયાન ગામની સર્વે તરેહની ઉપજ અમારો આલેપ ન લેતાં અમો માલીકીથી જે રીતે વસુલ કરી લેતા હતા, તે મુજબ વસુલ લેવાનો તમને અધિકાર છે. ગામના વસુલમાંથી ગામખરચ તથા સરકાર-ખંડણી તથા ખીજું જે કંઈ ખરચ કરવું પડે, તે તમારે પોતે કરવું અને જે વધે તે તમારે લેવું.

ચાલુ સાલના વસુલનો ખીજો હપ્તો અમારે લેવાનો છે, એટલે તમારા હસ્તા સંવત ૧૯૫૮ની સાલથી શરૂ થશે. લોકો પાસેથી પાછલી આકી હશે. તે અમે વસુલ કરીશું; પણ તેમ કરવાથી તમારી વસુલાતમાં હરકત થવા જેવી વર્તણૂક અમો કરીશું નહિ.

સદર ગામના વહીવટ માટે અમારા તરફથી જે ગામનોકરો રાખવામાં આવ્યા છે, તથા જે વંશપરંપરાના નોકરો છે, તેમની પાસેથી તમારે કામ લેવું. તેમ છતાં જે નોકર તમારાથી બેદરકાર રહી તમારું વસુલ લેવામાં દરકત કરે, અથવા ગામલોકને કોઈ પ્રકારનો ત્રાસ આપે, તેને બદલે બીજાં માણસો રાખો, તેમાં અમે કોઈ પ્રકારનો વાંધો લઈશું નહિ.

ગામમાં જે વહીવટ આજ સુધી ચાલ્યો આવે છે, તેમાં કોઈ પ્રકારનો ફેરફાર અમારી સંમતિ સિવાય તમારે કરવો નહિ. તથા જેમને પસાયતાં, વર્ષાસન વગેરે મળે છે તેમનાં તે કાયમ રાખવાં.

સદર ગામમાં કોઈ પ્રકારની આસમાની-સુલતાની કે રાજક-દૈવક થાય, તેનું જોખમ અમારે શિર છે, અને તે વખતે તમારી જે રકમ દેવી પડે, તે અમે અમારા બીજા ગામગરાસથી તથા જાતમિલકતથી મળરે આપીએ. ન આપીએ ત્યાંસુધી તે તારીખથી દર માસે દર સેંકડે રામ ૧૨ લેખે દિવાળીબાકી અધિક માસ સુદ્ધાંત વ્યાજના વ્યાજ સાથે આપીએ.

અવધ વર્ષ પંદરની પુરી થએ તમારા તમામ રૂપીઆ વળી ચૂક્યા છે, એમ ગણી સદર ગામ લીંબોદરા ગામતળ તથા સીમતળ તથા સ્થાવર મકાનો તથા જે જે માલમિલકત તમને સોંપવામાં આવી છે તે સાથે બીજા તકરારે અમારા કબજામાં તમારે પાછું આપવું. આ ખત અમે અમારી રાજરજાવંદીથી તથા બીજા કેદે અક્કલહોશિયારીથી લખી આપ્યું છે, તે અમારે તથા અમારા વાલીવારસોને કબુલ છે.

અત્ર	મતુ.	અત્ર	સાખ.
૧ હાકોર વજેસીંગ વખત ગિં મતુ	૧ હા. ક સાખ.		
દા. પોતે.	૨ હા. જ સાખ.		
૨ હાકોર દીપસીંગ વખતસીંગ મતુ	૩ હા. ગ સાખ.		
દા. પોતાના.	૪ શેઠ ઘ સાખ.		
	૫ વહોરા ઙ સાખ.		
	૬ લિ. ચ સાખ.		

૧૫. વેચાણખત અથવા ખરીદીખત.

સમજ. વેચાણખત બહુ કરીને સ્થાવર મિલ્કતનું એટલે ધરખાર, જમીન અને ગામનું થાય છે. જંગમ મિલ્કત સંબંધી કબજે લેનાર વેચનાર પાસેથી કિંમત આપ્યાની પાવતી લખાવી લે છે તેથી બસ થાય છે. પાવતીમાં જે જે ચીજ વેચી હોય, તેનું નામ લખવામાં આવે છે.

વેચાણખત બહુ મહત્વનો દસ્તાવેજ છે, તેથી તે લખવામાં ઘણી સાવચેતી રાખવી પડે છે. જે વિગત ધરાણીઆ ખતમાં ધર સંબંધી ખતાવે છે, તે સર્વ આમાં આવવી જોઈએ. એ ઉપરાંત ધર હોય તો તેની તથા વખતે તેના દરેક ખંડની લંબાઈ પહોળાઈ ભીંતો સહિત કે સિવાય, ભીંતો સહીઆરી છે કે આગવી, નેવાં ભીંતોથી કેટલાં આગળ પડતાં કેણી તરફ પડે છે, પાણીનો નિકાલ કેણી તરફ શી રીતનો છે, ખાળ, ચોકડીઓ, દટક (ખાળ કુવો), ટાંકું, કુવો, જળરૂ ક્યાં કે કેટલાં છે; બારી, બારણાં તથા જળીઆં કેણી તરફ કેટલાં છે; ઓટલા, પગથીઆં, આંગણું કેણી તરફ કેટલું છે; ચાલનિકાલ કેણી તરફ કેવી રીતનો છે, તે લખવું જોઈએ. ધર હંમેશને માટે પૂર્ણ હકથી વેચ્યું છે, તે દર્શાવનારાં વાક્યો લખવાં જોઈએ. ધરમાંથી કંઈ દાટેલું ધન નીકળી આવે, તો તે વેચાણ લેનારનું થાય, અને કોઈ હેલોદરકત કરે તો જવાબદાર વેચાણ આપનાર થાય, એ વાત જણાવી ખરીદનારને આપવું જોઈએ.

વેચાણખત જમીન સંબંધી હોય, તો કબજા ગીરોમાં જે વિગત દર્શાવી છે તે સર્વ લઈ વધારામાં જમીનમાં આવેલાં ઝાડ, ખીડ, કુવા વગેરે જે હોય તે જણાવવું. જમીન નકરી કે સલામીઆ કે સરકારી, જેવી હોય તેવી ખતમાં જણાવવું. નકરી કે સલામીઆ હોય તો તે બાબતના દસ્તાવેજ, સનદ વગેરે હોય, તે ખતમાં લખી ખરીદનારને આપવાં જોઈએ. ઝાડ કોઈ બીજાનાં ઉછેરેલાં હોય, ને તેને ફળમાંથી ભાગ મળતો હોય તો તે ખતાવવું. એજ રીતે કુવામાં બીજાના ભાગ હોય, તો તે સ્પષ્ટ લખવું.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે ફાગણ સુદ ૩ ને વાર ગુરુ, તા. ૨૧ મી ફેબ્રુઆરિ, સને ૧૯૦૧ દિને. ગાંધી હીરાલાલ છાટાલાલ, તત્ત્વ પિતા

જવેરભાઈ, જાતે વીસા નાગર વાણીઆ, રહેવાસી અમદાવાદમાં માંડવીની પોળના. જોગ લિ. સુતરીઆ મોહનલાલ જમનાદાસ, તત્ પિતા જુરાભાઈ, જાતે દસા શ્રીમાળી વાણીઆ, રહેવાસી અમદાવાદમાં સારંગપુરમાં રણછોડજીની પોળના. જત અમાઈ ધર ૧ જિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદમાં શહેર અમદાવાદમાં સારંગપુરમાં રણછોડજીની પોળ મધ્યે પૂર્વોક્તિમુખનું, શહેર માપણી ક્ક ટિક્કા ૨ માં અંક (નંબર) ૨૩૫વાળું છે. તે પૂર્વ પશ્ચિમ લાંબું ગજ ૩૩ તથા ઉત્તર દક્ષિણ પહોળું ગજ ૧૦ સુતારીઆ દિવાલો સિવાય છે. તેમાં પ્રથમ અમારા વડીલ જમનાદાસ જુરાભાઈ રહેતા, અને તે હાલ અમારા કબજામાં અમારી માલીકીનું છે. તેમાં એક ઓરડો નવગજો, તે આગળ પરસાળ પાંચગજ, તે આગળ છૂટ, પરસાળમાં રસોડું ઉત્તરની બાજુએ છે તે આગળ ચોક. તેમાં ટાંકું, પાણીઆઈ તથા દેવધર રસોડાની બાજુએ છે, તે વચ્ચે ચોક છોઅંધ ગજ ચાર સમચોરસ છે. ચોકની દક્ષિણે ખડકીમાં જવાઆવવાનો છોઅંધ માર્ગ છે. ચોકની આગળ ખડકી છે. તેના બારણા આગળ બંને બાજુએ ઓટલા પથરના ગજ બે પહોળાઈના છે, અને વચ્ચે પગથીઆં પાંચ પથરનાં છે. ઉત્તર તરફના ઓટલા ઉપર જાજ છે, અને તે તરફ ઓટલાથી બહાર સરિઆમ રસ્તા ઉપર ખાળકુવો છે. એ રીતનું ઘર ત્રણ મજલી અગાસી તથા ધોરા સાથે છે, અને પૂર્વ પશ્ચિમે નેવાં વળી ગજ ૧ દિવાલથી આગળ પડતી છે. એ ઘરની ચતુઃસીમા નીચે પ્રમાણે છે.

પૂર્વે આ ઘરનું આંગણું પોળના રસ્તામાં પડે છે, અને તે તરફ છાપરાનાં નેવાં ચૂવે છે, અને ખડકીની બારીઓ ત્રણ છે.

દક્ષિણ તરફનો કરો આગવો છે, તે પોળના માર્ગમાં પડે છે. તે કરે બાજુ બે, બારીઓ પાંચ, અને જળીઓ ચાર છે.

પશ્ચિમે આ ઘરની પછીત આગવી દેવે કેશવલાલ દોલતરામની છોડીમાં પડે છે, અને તે તરફનાં છાપરાનાં નેવાં તે છોડીમાં પડી પાણીનો નિકાલ તેમની ખડકીમાં પાકી મોરીમાં થઈને રાજમાર્ગમાં છે. છોડીમાં ભોંયતળીએ તથા દરેક મજલે બધાં સવાગજ લોહાની જળીઓ છે.

ઉત્તર તરફનો કરો શા. જીવણ નથુના ધર સાથે સહીઆરો છે.

સદરહુ પ્રમાણેનું ધર અમોએ તમને રૂ. ૨૫૦૧) અંકે પચીસ સેં એક મુંબઈગરા પુરા રોકડા લઈને જમીન ઈમલા સાથે તથા ચાલનિકાલ સાથે. ફૂલ અભરામ ન દાવે આકાશથી તે પાતાળ સુધી વેચાણ આપ્યું છે. અને તમારા કબજામાં સોંપ્યું છે. તે ધરમાંથી કંઈ નવનિધ કે અષ્ટમાસિક નીકળે, તો તે તમારું છે. હવેથી ચાંદોસુરજ તપે, ત્યાંસુધી તેના માલીક તમે છો. તેમાં તમે પુત્રપૌત્રાદિક વસો, વસાવો, અગર તમારું મન માને તેમ માલીક તરીકે ઉપભોગ કરો; તેમાં અમે અથવા અમારા વંશવારસ કંઈ પણ હેલોહસ્કત કરીએ નહિ. આ ધર અમોએ કોઈને ગીરો, વેચાણ કે ધર્માદા લખી આપ્યું નથી, તેમ તેમાં કોઈનો ભાગલાગ નથી. આ વેચાણ સંબંધી તમને કોઈ હેલોહસ્કત કરે, તો તેનો જવાબ અમો તથા અમારા વાલીવારસો દીજીએ. આ ધરના અસલ દસ્તાવેજ ૨ તથા સનંદ ૧ આજ રોજ તમને સોંપ્યાં છે. ધરની કિંમતના રૂ. ૨૫૦૧) અંકે પચીસ સો ને એક ભરી પુરી પામ્યા છીએ. અમોએ અમારી રાજપુશીથી તથા અક્કલહોશિયારીથી આ લખી આપ્યું છે તે સહી છે.

અંત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

૧ સુ. મોહનલાલ જમનાદાસ મતુ ૧ શા. જીવણ નથુ સાખ દા. પોતે.

ઉપર લખ્યું તે સહી દા. પોતે. ૨ દવે કેશવલાલ દોલતરામ સાખ દા. પોતે.

૩ સુ. વનમાળી કેશવ સાખ દા. પોતે.

૪ શા. પ્રેમચંદ કરમચંદ સાખ દા. પોતે.

૫ લિ. મહેતા નાથજી કેશવલાલ બંને ધણીના કહેવાથી લખ્યું છે.

૧૬. ખાનાખત.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સદ્ અને વાર સોમે. દેશાઈ પ્રાગજી નાગરજી, રહેવાસી સુરતના. જોગ લિ. મહેતા વસનજી ગાંડાબાઈ, રહેવાસી રાંદેરના.

જત અમારાં ખેતર ૩ કર્એ રાંદેરનાં સરવે નંબર ૪૧, ૫૬ અને ૮૨ અમેએ તમને રૂ. ૯૨૫) અંકે નવ સેં પચીસ રૂપીઆ મુંબઈગિરા માટે વેચાણુ આપ્યાનો આજ રોજ દરાવ કર્યો છે, તે બદલ રૂ. ૫૧) અંકે એકાવન રોકડા મુંબઈગિરા ખાનાના લીધા છે. પાકો દસ્તાવેજ એક માસમાં કરી ખેતરો સરકારી દફતરમાં તમારે નામે ચઢાવી આપીએ, ત્યારે ખાકીના રૂપીઆ લેવાનો દરાવ કર્યો છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

૧ મહેતા વસનજી ગાંડાભાઈ મતુ કની સાખ.

દા. પોતાના.

ચની સાખ.

લિ. ગની સાખ.

૧૭. ધર્મપત્રિકા અથવા બક્ષીસપત્ર.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૪ ને વાર ભોમે, તારીખ ૨૫મી માહે ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦. પ્રજા જદુરામ વલ્લભરામ, રહેવાસી અમદાવાદના, જ્ઞાતે ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણ. જોગ લિ. મહેતા કાશીરામ મોતીરામ. જત તમે અમારા મામાના દીકરા-ભાઈ થાઓ છો, અને કેટલાંક વરસ થયાં અમારી પાસે રહી અમારી સેવાચાકરી કરો છો. વળી તમે ગરીબ છો, માટે અમારૂં ઘર ૧ જિલ્લા ટુકડી તથા પેટા ટુકડી અમદાવાદ, શહેર અમદાવાદમાં ખાડીઆમાં દેસાઈની પોળમધ્યે શહેર માપણી ક ટિકા ૩ નં. ૧૫૮વાળું છે તે બક્ષીસ આપ્યું છે. તે ધરની ચતુ:સીમા નીચે પ્રમાણે. (અહીં ચતુ:સીમા લખવી.) સદરહુ ધર આજ રોજ અમારી રાજપુશીથી તમને કૃષ્ણાર્પણ આપી તમારા કબજામાં સોંપ્યું છે. હવેથી તે ધર ઉપર અમારો કે અમારા વારસોનો કંઈ હક-સંબંધ નથી. તમે વંશપરંપરા યાવત ચંદ્રદિવાકરો માલીક તરીકે, તમારૂં મન માને તેમ તેનો ઉપભોગ કરો. આ બક્ષીસપત્ર અમે અમારી રાજપુશીથી તથા અક્કલ-હોશિયારીથી લખી આપ્યું છે તે ખરૂં છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(મતુ, સાક્ષીઓ, તથા લખીતંજ ખાનાખત પ્રમાણે.)

૧૮. ભાડા સંબંધીના લેખ.

સમજ. ભાડાચિટ્ટીઓ ભાડે રાખનારે લખી આપવી જોઈએ. ભાડાની મુદત એક વર્ષ કરતાં વધારેની હોય, તો બીજા દસ્તાવેજોની પેઠે ભાડાચિટ્ટી નોંધાવવી (રજીસ્ટર કરાવવી) જોઈએ; અને તેવે પ્રસંગે તે બાબતની હકીકત ચિટ્ટીમાં આપવી જોઈએ. ભાડાનો દર માસિક હોય અને તે દેશી મહીના પ્રમાણે હોય. તો અધિક માસ સાથે દર માસે ભાડું ચઢેચઢયું આપીએ, એમ ઉમેરવું જોઈએ. ઘર ઉપર ઘરવેરો, જાળવેરો, પાણીવેરો, વગેરે કર ભરવાના હોય તે કેણે ભરવા એ વિષે સ્પષ્ટ કરાર કરવો. ખેતરોની બોલી અખાત્રીજ સુધીની થાય છે; તે અને બાણુદુરસ્તીની, તથા મહેસુલની વાત લાવવી જોઈએ. જો ખેતર ભાગે આપ્યું હોય, તો તેમાં કયી કયી ઉપજનો કેટલો ભાગ લેવાનો અને ખરચ કેાને શિર તે જણાવવું જોઈએ.

ભાડાચિટ્ટી. (૧)

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૮ ને વાર શનિ, તા. ૨૯મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૦ દિને. મહેતા માણેકલાલ હિંમતલાલ. જોગ લિ. શા. નરોત્તમદાસ કલાનદાસ. જત તમારું ઘર શહેર વડોદરામાં સુલતાનપુરામાં ચીતણીઆ શેરી મધ્યે છે, તેની ચતુઃસીમા નીચે પ્રમાણે છે:—

(ચતુઃસીમા લખવી.)

સદરહુ ઘર અમોએ આજ રોજ તમારી પાસેથી ત્રણ વર્ષની બોલીએ ભાડે રાખી અમારા કબજામાં લીધું છે. ભાડું દર વર્ષે રૂ. ૨૫) અંકે પચીસ મુંબઈગરા ઠરાવ્યું છે. ઉપરાંત સંચરામણ તથા જાળવેરો અમારે શિર છે. નળીઆની ખોટ તથા પડેઆખડે તે દુરસ્ત કરાવવાનું તથા પાણીવેરો તમારે શિર છે. ભાડું દર સાલ ચઢેચઢયું આપીએ, અને મુદત પુરી થયે ઘર ખાલી કરી તમને મોંપીએ.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

ભાડાચિટ્ટી. (૨)

સંવત ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદ ૪ ને વાર ગુરુ. પા. રામજી વસ્તા, ગામ કરમસદના. જોગ લિ. મીઆં રસુલ ઉમરાવ, એક ગામવાસી. જત તમાઈ ગાડું ૧ તથા બળદ ૨ રંગે લાલ, ઉભાં શીંગડાંના, ખેતીકામ સાડ માસ આઠ માટે ભાડે રાખ્યા છે. ભાડું દર માસે રૂ. ૨) અંકે બે ગામ ચલણી ઠરાવ્યું છે, તે ચઢેચઢ્યું આપીએ. ઉપરાંત ગાડાની દુરસ્તી તથા બળદનું ખાધાખરચ અમારે શિર છે. મુદતે ગાડું તથા બળદ તમને સોંપીએ. તે ઉપરાંત રાખીએ તો દર માસે રૂ. ૩) અંકે ત્રણ લેખે ભાડું આપીએ. બળદને જોઈએ તેટલો ધાસચારો નીરીને સારી હાલતમાં રાખીએ. સહી.

અત્ર _____ મતુ. અત્ર _____ સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

ગણોતનામું, અથવા ગણોતપટ્ટો. (૧)

સંવત ૧૯૫૬ના વર્ષે ચૈત્ર સુદ ૧૧ ને વાર સોમે, તા. ૯મી માહે એપ્રિલ સને ૧૯૦૦. દેસાઈ રઘુનાથજી દયાળજી. જોગ લિ. પા. જીવણજી નાગરજી. જત મોજે સરમોણ તાલુકે ખારડોલીની સીમમાં તમાઈ ખેતર એક સરવે નંબર ૧૧૨ એકર ૧૬ ગુંડા ૨૫ આકાર રૂ. ૧૮-૧૨-૦ છે, તેની ચતુ:સીમા:-(લખવી.)

એ રીતે ચતુ:સીમાવાળું ખેતર અમોએ તમારી પાસેથી એક સાલને માટે વાવેતર કરવા સાડ ગણોતે રાખ્યું છે. તેની સાંથના રૂ. ૫૦) અંકે પચાસ મુંબઈગરા ઠરાવ્યા છે. આસમાનીસુલતાનીની હરકત ન બતાવતાં રકમ અમારે તમને સંવત ૧૯૫૭ના ચૈત્ર સુદ ૨ ને રોજ આપવી, અને અખાત્રીજ ઉપર તમાઈ ખેતર તમને સોંપવું. આંધુદુરસ્તી અમારે શિર છે. સરકારી મહેસુલ તમારે શિર છે.

અત્ર _____ મતુ. અત્ર _____ સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

ગણિતનામું. (૨)

સંવત ૧૯૫૬ના વર્ષે ચૈત્ર વદ ૫ ને વાર શુક્ર, તા. ૧૯મી માહે એપ્રિલ સને ૧૯૦૦. ઠા. લઘા શામજી. જોગ લિ. મીઆં રસુલ જમાલ. જત મોજે સમઢિઆળા તાબે જુનાગઢની સીમનું તમારું ખેતર એક બાગાયત સરવે નં. ૮૭ એકર ૯ ગુંઠા ૩૫ ચાકાર ૩૧. ૩૦)નું છે, તેની ચતુ:સીમા:—(લખવી.)

સદરહુ ખેતર તે મધ્યેનાં ફળાઉ ઝાડ સુદ્ધાંત ચાલુ સાલની અખા-ત્રીજથી અંમોએ તમારી પાસેથી ભાગે રાખ્યું છે. તેની અવધ વર્ષ ૫ ની કરી છે. અનાજ, ઘાસપુળા તથા ફળફળાદિની જે ઉપજ થાય, તેમાંથી ત્રણ ભાગ અમારે લેવા અને બે ભાગ તમને આપવા. પિઆવો, ખેડ, બી, નિંદામણ, વગેરે વાવેતર સંબંધી તમામ ખરચ અમારે શિર છે, અને સરકારી મહેસુલ તમારે શિર છે. એ લખ્યું તે સહી.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

૧૯. કરાર.

સમજ. અમુક શરતેએ કંઈ કામ આપવા લેવાના ઠરાવને કરાર કહે છે. આખું ઘર બાંધવાનું કે તે માંહેલું કઠીઆકામ, સુતારકામ, ખારવાનું કામ, કુવા-તળાવ બોદાવવાનું કે તે બાંધાવવાનું કામ વગેરે કરારથી આપી શકાય છે કે લઈ શકાય છે. ઈજનેરખાતામાં બાંધકામના કંટ્રાક્ટ અપાય છે, તે કરારજ છે. જે કામ સોંપવાનું હોય, તેમાં શું શું કરવાનું છે, કયો કયો કેવી જાતનો માલ ધાલવાનો છે, કયું ખરચ કેને માથે છે, કામ કેટલી મુદતમાં પુરું કરવાનું છે, કામ પુરું ન કરે તો શું કરવું, કામ બદલ કેટલા રૂપીઆ અને શો ભાવ, અને બાનામાં અગાઉથી કેટલી રકમ આપી લીધી, તે સ્પષ્ટ જણાવવું જોઈએ.

કંઈ માલ પુરો પાડવાનો જે કરાર થાય, તેને માલનો કબ્જો કહે છે. તેમાં કયો માલ, કંઈ જાતનો, કેટલો અને શા ભાવે, ક્યારે અને ક્યાં આપવાનો તે જણાવી બાનામાં અગાઉથી જે રકમ લીધી હોય તે, અને બાકીની રકમ ક્યારે લેવાની તે લખવું જોઈએ.

બેચાર માણસો ભેગા મળી પંત્યાળો વેપાર કરવાનો ઠરાવ કરે, તેને સર્કતીનો કરાર કે ભાગીદારી કરાર કહે છે. તેમાં દરેકનો કેટલી આની ભાગ, થાપણ કેટલી, અને વરાડે દરેક ભાગીદારે કેટલી રકમ આપવી, દુકાનનું નામ શું રાખવું, વેપાર શો અને ક્યાં કરવાનો, વહીવટ કોણે કરવો અને તેને શું આપવું, નફો કેવી રીતે ક્યારે વહેંચવો, હિસાબ કોણે રાખવો, તે કોને ક્યારે રજુ કરવો, કરજ કેવી રીતે કરવું કે ન કરવું, અને ભંડોળ વધારવા કે દુકાન બંધ કરવા માટે કેમ કરવું વગેરે બાબતો આવવી જોઈએ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૫ ને વાર બુધ. કાઝી અબ્દુલ ઈબ્રાહીમ. જોગ લિ. કડીઆ નથુ ગલાબ. જત તમે નવું ધર બંધાવો છો, તેમાં તમામ કડીઆકામ કરવાનો તમારી સાથે મેં કરાર કર્યો છે; તેની શરતો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. પાયાથી તે છાપરા સુધી તમામ ચણતર ઇંટ અને ચુનાનું કરવું.
૨. દર સો ધનકુટના ચણતર કામના અમારે રૂ. ૪) પ્રમાણે લેવા.
૩. બારણાં, બારીઓ, ગોખલા, તાકાં ઉપર કમાનો મારવી; અને બારણાં, બારીઓ તથા ગોખલામાં જે જગા ખુલ્લી રહે તે તથા લાકડાંથી રોકાય, તે ચણતરના માપમાં ગણવી.
૪. ઇંટો તથા કેા (તૈયાર કરેલો ચુનો) જગા ઉપર પુરો પાડવાનું તમારે શિર છે, અને પાણી, મજૂર, પાલખ બાંધવી તથા ચણતરનું તમામ ખર્ચ અમારે શિર છે.
૫. ચણતર ઝોળાંબામાં અને સાંધ બદલીને કરવું.
૬. ઇંટો એક રાત પાણીમાં ભીંજવીને વાપરવી, અને દર ચાર થર ચણતર થાય, એટલે ચુનાની પાળ કરી તે ઉપર પાણી રેડી એક રાત રહેવા દેવું.
૭. કામ બાજથી ચાર માસમાં પુર્ણ કરવું.

સદરહુ પ્રમાણે કામ કરવાને બાજ રોજ તમે અગાઉથી રૂ. ૧૫) અંકે પંદર આપ્યા છે, તેટલાનું કામ થયા પછી જે રકમ થાય તેના નીમે પૈસા તમારે ચુકાવી આપના; તમામ કામ પુર્ણ થયે બાકીના તમામ

પૈસા લેવા. અમે કામ પુરું ન કરીએ, તો તમે બીજા પાસે કરાવી લો; તેમાં જે નુકસાન થાય, તે અમારે ભરી આપવું. આ લખ્યું તે સહી છે.

અત્ર _____ મતુ. અત્ર _____ સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

૨૦. માલનો કબાલો.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૫ ને વાર શુધ. શા. પાનાચંદ હરિવલ્લભ. જોગ લિ. શા. ત્રિભુવનદાસ જમનાદાસ. જત આજ રોજ તમને માલ દેવો કર્યો છે, તેની વિગત નીચે મુજબ છે:—

બાજરી કળશી ૨૦ અંકે વીસ કળશી, ચાલુ સાલના પાકની, દર કળશીના રૂ. ૨૭) અંકે સત્તાવીસ લેખે.

૩ ખાંડી ૧૦૦) અંકે સો ખાંડી, ખાનદેશી, ચાલુ સાલના પાકનું, દર ખાંડીએ રૂ. ૧૮૦) અંકે એક સો એંશી પ્રમાણે.

કપાસીઆ કળશી ૫૦) અંકે કળશી પચાસ, ભરૂચ જીનના, દર કળશીના રૂ. ૧૮) અંકે બાર પ્રમાણે.

એણી રીતે માલ તમને નડિઆડમાં તમારી વખારે ચાલુ સાલની ચૈત્ર સુદ ૨ ને રોજ આપવો કર્યો છે, અને તે પેટે રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર બાનામાં લીધા છે. બાકીની કિંમત માલ આપતી વખતે લેવી કરી છે. હરતે દલાલ જીવણજી રૂપજી.

અત્ર _____ મતુ. અત્ર _____ સાખ.

(ઉપર પ્રમાણે.)

૨૧. ભાગીદારી અથવા સર્કતીનો કરાર.

સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તિક સુદ ૧ ને શુધવારના રોજથી અમે દોસી જગન કુબેર તથા દોસી હરિલાલ કુબેર તથા પા. જેઠાભાઈ કિશોરદાસે ભાગીદારી કરી પંત્યાળો વેપાર કરવો શરૂ કર્યો છે, તેની શરતો નીચે પ્રમાણે.

સોળ આનાના હિસ્સા પૈકી જગન કુબેરના આના ૭, હરિલાલ કુબેરના આના ૫, અને જેઠાભાઈ કિશોરદાસના આના ૪નો હિસ્સો નક્કી કર્યો છે.

આનાના રૂ. ૫૦૦) પ્રમાણે ભંડોળ રૂ. ૮૦૦૦)નું એકઠું કરવું. તેમાં દરેક જણે પોતપોતાના હિસ્સા પ્રમાણે આપવું.

તળ અમદાવાદમાં દુકાન કાઢી વેપાર કરવો.

દુકાનનું નામ “દોસી જેઠાભાઈ જગનલાલ” એવું રાખવું.

દુકાનનો વહીવટ જગન કુબેરે કરવો, તથા તેનો હિસાબ રાખવો.

ત્રણ ભાગીદારની સંમતિ વગર કરજ કરવું નહિ, તથા નવો ભાગીદાર દાખલ કરવો નહિ.

દરેક વર્ષની આખરે જગન કુબેરે સરવાયું કાઢી બધા ભાગીદારોને બતાવવું.

કંઈ તકરાર ઊઠે અથવા પંત્યાળામાં તોટો થતો જાય, તો કામ બંધ કરવું; અને કરજ તથા ખરચ જતાં જે રોકડ તથા માલમત્તા બાકી રહે, તે હિસ્સા પ્રમાણે વહેંચી લેવું.

વર્ષ આખરે કરજનું વ્યાજ તથા ખરચ જતાં ચોકખો નફો રહે, તે ઉપર સેકંડે ૨૦ ટકા જગન કુબેરને વહીવટ કરવા બદલ આપવા; અને જે બાકી નફો રહે તે પોતપોતાના હિસ્સા પ્રમાણે ભાગીદારોએ વહેંચી લેવો. તોટો હોય તો જગન કુબેરને વહીવટ બદલ કંઈ આપવું નહિ; અને તોટો પોતપોતાના હિસ્સા પ્રમાણે ભાગીદારોને ખાતે માંડવો.

સદરહુ પ્રમાણે કરાર અમો સર્વે ભાગીદારોને કબુલ-મંજૂર છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(મતુ ત્રણે ભાગીદારોનું.)

(સાક્ષી ઉપર પ્રમાણે.)

૨૨. પહોંચ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૬ ને વાર ગુરુ. રા. બળભદ્ર મુકુંદરામ. જોગ લિ. શા. કેવળદાસ નથુભાઈ. જત સંવત ૧૯૫૫ના કાર્તિક સુદ ૧૫ વાર સોમે તમોએ પાડી આપેલા ખાતા (અથવા ખત કે જે હોય તે) ના લેણા પેટે રૂ. ૭૫) અંકે પંચોતેર મુંબઈગરા આજ રોજ તમોએ મોકલ્યા તે પહોંચ્યા છે. તેની આ પહોંચ લખી આપી છે તે ખરી છે. દા. શા. કેવળદાસ નથુભાઈ.

૨૩. વહેંચણુપત્ર.

સમજ. સમાઈક એટલે મળિઆરી મિલકત હકદારો ભાગે પડતી લે, તેના કરારને વહેંચણુપત્ર કહે છે. આપદાદાની મિલકત ભાઈએ ધણું કરીને સરખે ભાગે વહેંચી લે છે. જે મિલકત સરખે હિસ્સે વહેંચી શકાતી ન હોય, તે એક જણને આપવામાં આવે, તે બીજાઓને ઉપ-રાણીના રૂપીઆ અથવા તે બદલ બીજો માલ આપે છે. કયો હિસ્સો કોણ લે તેનો વાંધો ન પડે, એ માટે ઘણી વાર લાંબવાં નાખીને વહેંચણી થાય છે. જેને ભાગે જે મિલકત આવે તેની વિગત કરારમાં સ્પષ્ટ જણાવવી, કે પાછળથી વાંધા ન બે. માઆપ કે કોઈ વડીલ જીવતું હોય, તે તેના નિવાંહની તથા તેને રહેવાની કેવી ગોઠવણ કરવી, કોઈ નાનું કે કુંવારું હોય તે તેના પાલનની ને લગ્નની શી તજવીજ કરવી, વડીલની ઉત્તરક્રિયા કેવી રીતે કરવી, વગેરે જે સમાઈક ખરચણુપત્રની વાતો ઉપરિથિત થવાની હોય તે કરારમાં લાવવી જોઈએ. કેટલીક વાર વડીલ પૈકી જે હયાત હોય, તેને માટે અમુક ઉત્પત્તની મિલકત તથા રહેવા માટે ઘર મળિઆરું રહેવા દે છે. ઘણીખરી વાર વડીલ નાના છોકરા સાથે રહે છે, અને તે છોકરો કંઈ કમાતો ન હોય, તે તેના ખરચ માટે પણ બીજા ભાઈઓને ગોઠવણ કરવી પડે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના વર્ષે પોષ સૂદ ૭ દિને. જત અમો તલાટી પુરુષોત્તમદાસ આજ સુધી એકત્ર કુટુંબમાં હતા, તે આજ રોજ અમારી તમામ સ્થાવર જંગમ મળિઆરી મિલકતની વહેંચણુ કરીએ છીએ, તે નીચે પ્રમાણે છે:—

તલાટી મગનલાલ પુરુષોત્તમદાસના હિસ્સામાં આવી તે મિલકત.

૧. ઘર ૧ શ્રી સુરતમાં હરિપુરામાં ભવાનીના વડ પાસે રાજમાર્ગ ઉપર પંચા દુર્ગારામ જદુરામની જોડનું બે ઓરડાનું છે, તે પૈકી ઓરડો ૧ પંચા દુર્ગારામ જદુરામના ઘર તરફનો છે તે મેડા મથાળા સાથે, તથા પરસાળ, તથા રવેશ, તથા ચોક, તથા ખડકી મેડા મથાળા સુદાંત છે તેનો અર્ધ ભાગ. જરૂર પડે ત્યારે પરસાળ તથા ખડકી તથા તે બંને

ઉપરના મેડા મથાળામાં અમારે ખરચે લીંત કે ફૂટેતાળ ભરી લઈ
 ભાગ જુદો પાડી લઈએ. એ ધરનો બાકીનો અર્ધ ભાગ એટલે તલાટી
 અમૃતલાલ ચુનીલાલના ધર તરફનો ભાગ અમારા ભાઈ કેશવલાલના
 ભાગમાં આવ્યો છે. કુવો-ટાંકું અમારા તરફ આવ્યું છે, અને જાજર
 ભાઈ અમૃતલાલના ભાગ તરફ આવ્યું છે, પણ તે અમારાં બંનેનાં
 સહીઆરાં છે.

તલાટી કેશવલાલ પુરુષોત્તમદાસના હિસ્સામાં ઉપર બતાવેલા
 ધરનો અર્ધ ભાગ ઉપર બતાવેલી વિગતે.

તલાટી માણેકલાલ પુરુષોત્તમદાસના હિસ્સામાં ધર ૧ હરિપુરામાં
 ઘીકાંટા સામેનું ધાંચી મોરાર નાથા પાસેથી વેચાણ લીધેલું રૂ. ૩૦૦)ની
 કિંમતનું છે તે, તથા ભાઈ મગનલાલ તથા કેશવલાલને વધારે કિંમતનું
 ધર મળવાથી રૂ. ૨૦૧) ઉપરાણી બદલ કંડી ૧ મોતીની ત્રણ સેરી
 આપવામાં આવી છે.

બાકીની મિલ્કત લાંબવા પાડી દરેક જણને ભાગ આવી, તેની
 વિગત નીચે મુજબ છે:—

૧. દર દાગીના આશરે રૂ. ૧૩૫)ની કિંમતના.

૨. વાસણ તાંબાપિત્તળનાં મણ ૧૧ ૫

૩. રાચરચીલું વગેરે પરચુરણ સામાન.

૪. ઉધરાણી રૂ. ૫૦૧)ની ખાતાવાર વહેંચી લીધી.

૫. કરજ રૂ. ૧૦૦) દરેક જણે વહેંચી લઈ શાહુકારને
 પોતપોતાને ખાતે ચઢાવી આપ્યું તે.

આ સિવાય મોજે કતારગામની સીમમાં ખેતર ૧ નામે કુંભારીઉં
 સરવે નં. ૧૩૭નું એકર ૫-૧૬ ચુંકાનું સનંદીઆ છે, તેની સાંથ આશરે
 રૂ. ૬૦) આવે છે, તે માતૃશ્રી મહાકોરની હયાતી સુધી તેમના નિર્વાહ
 માટે મળ્યાં રહેવા દીધું છે.

સદરહુ પ્રમાણે પ્રત્યેક જણના હિસ્સામાં આવેલી મિલ્કત જેની તેણે
 પોતાને તાબે લીધી છે. હવેથી કતારગામવાળા ખેતર સિવાય કોઈ

મિલકત મળિઆરી રહી નથી, અને તેની વહેંચણી આખત કોઈ નો કોઈનક ઉપર હક-સંબંધ નથી. આપણાં માતૃશ્રી બાઈ મહાકોર બાઈ માણેકલાલ બેગાં રહે છે તે પ્રમાણે તે રહે, તો ખેતરની સાંથ બાઈ માણેકલાલને મળે, અને જો તે જુદાં રહે તો સાંથના રૂપીઆ માતૃશ્રી વાપરે. કદાપિ ખેતરની સાંથ ન આવે, તો દરેક જણે માતૃશ્રીના ખરચ બદલ વર્ષે દહાડે: રૂ. ૨૦) આપવા. તેમના ઉત્તરકાર્યમાં રૂ. ૩૦૦) સુધી ખરચ કરવું, અને તેમાં ત્રણે બાઈએ સરખો ભાગ આપવો, અને તે વખતે કતારગામવાળું ખેતર વહેંચી લેવું, અથવા ત્રણેને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ તેની વ્યવસ્થા કરવી. આ લખ્યું તે આપના બોલ સાથે પાળીએ. સહી.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(મતુ ત્રણનું.)

(સાક્ષીઓ ઉપર પ્રમાણે.)

૨૪. ફારગતી.

સમજ. કંઈ પણ હક-સંબંધ છોડ્યાના લેખને ફારગતી કે ફારકત કહે છે. આપદાદાની મિલકત ઉપરથી પોતાનો હિસ્સો લઈ હાથ ઉઠાવ્યાનો દસ્તાવેજ હિસ્સો લેનાર બીજા બાઈઓ—ભાગીદારને લખી આપે છે, અથવા પંચાળો વેપાર બંધ કરી હિસ્સા લેતી વખત એક બીજા સામસામે લેખ લખી આપે છે, અથવા લેવડદેવડ ચૂકવી લઈ સંબંધ બંધ કરવો હોય. સારે તે બદલ લેખ લખી આપે છે, અથવા સ્ત્રીને છોડો ફાડી આપ્યા. બદલના લેખને તલ્લાકનામું કહે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૮ને શનિ દિને. લુહાર મોરાર બેચર. તોગ લિ. લુહાર નાથા બેચર. જત આપણી આપીકી મળિઆરી. મિલકત છે, તેમાં મારો નીમે હિસ્સો છે. તે હિસ્સા બદલ આજ રોજ પંચના અનુમતે તમે અમને ઉચ્ચક રૂ. ૫૦૧) અંકે રૂપીઆ પાંચ સો એક રોકડા તથા રહેવાનું ઘર ૧ શ્રી વડોદરા રામપુરામાં જોગીદાસ વિઠ્ઠલની. પોળમાં પૂર્વદારનું પંચે અટકળ્યા પ્રમાણે કિંમત રૂ. ૮૦૧) નું છે તે. આપ્યું, તે લઈ અમોએ અમારા હિસ્સા ઉપરથી હાથ ઉઠાવ્યો છે. આજથી તમામ આપીકી મિલકત તથા લેણદેણ જે હોય, તે ઉપર.

માલીકી તથા જવાબદારી તમારી છે. સદરહુ ધર તથા રકમ લઈને
અમે અમારો તમામ હક-સંબંધ છોડી દઈ આ ફારગતી લખી આપી.
છે તે ખરી છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(પાછળ પ્રમાણે.)

૨૫. તદલાકનામું.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૯ ને વાર રવિ. બાઈ જીતલી તે બારીઆ.
કાળા રામાની દીકરી. જોગ લિ. બારીઆ જીવા કાભઈ. જત તમારા
પહેલા ધણી બારીઆ જીજીભાઈ રતનાના ગુજરી ગયા પછી ત્રણ વર્ષ.
ઉપર તમે અમારી સાથે નાડાં બાંધ્યાં; પણ ગયા વર્ષથી આપણી વચ્ચે
અણબનાવ ચાલે છે, તેથી સંસાર સુખરૂપ ચાલતો નથી; માટે આપણે
માંહોમાંહે સમજીત કરી ધણીધણિઆણી તરીકે સંબંધ આજથી તોડ્યો.
છે. હવે પછી તમે બીજો ધણી કરો, અથવા તમારી મરજી પ્રમાણે ચાલો,
તેમાં અમે કોઈ જાતનો વાંધો લઈ એ નહિ. અમેએ તમને પહેરવા.
આપેલા દરદાગીના પાછા લીધા છે. હવેથી અમારે તમારે કોઈ જાતનો.
સંબંધ રહ્યો નથી. તેની આ ફારગતી લખી આપી છે તે ખરી છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.

(પાછળ પ્રમાણે.)

૨૬. મુખત્યારનામું.

સમજ. પોતાનું કામ પોતાની વતી બીજાને કરવાની સત્તા.
આપવાના લેખને મુખત્યારનામું કહે છે. એક કામ બાબતની સત્તા
આપી હોય તો તેના લેખને મુખત્યારનામું, અને પોતાનાં સર્વ કામ.
કરવાની સત્તાના લેખને કૂલ મુખત્યારનામું કહે છે. ન્યાયની કચેરીમાં.
પોતા તરફથી કામ કરવાની સત્તા વકીલને આપવામાં આવે છે, તેથી
તેના લેખને વકિલાતનામું કહે છે. મુખત્યારનામામાં કયું કામ અને.
મુખત્યાર અથવા વકીલે શું શું કરવાનું છે, તે સ્પષ્ટ જણાવવું જોઈ એ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સુદ ૧૦ ને વાર સોમ. મહેતા ત્રીકમલાલ દીનાનાથ. જોગ લિ. બાઈ મહાલક્ષ્મી, મહેતા જીવજીલાલ સાકરલાલની ભાર્યા. જત અમારું ખેતર ૧ ગામ સરખેજ તાલુકે દસકોઈ જિલ્લે અમદાવાદની સીમમાં સરવે નં. ૪૨નું એકર ૮ ગુંઠા ૧૫ આકાર રૂ. ૧૭) નામે કાજવાળું છે, તે અમે પટેલ ગોવિંદ અખાને ગણોતે રૂ. ૭૧)માં આપ્યું છે. તેની પાસેથી ગણોત વસુલ કરવાને તથા મુદત પુરી થયે જમીનનો કબજો લેવાને હું આ લેખથી તમને મારા મુખત્યાર નીમું છું. સંદરકુ ગણોત તથા કબજો લેવાને તથા તે સંબંધી કોર્ટમાં હાજર થવાને તથા ફરિયાદ કરવાને તથા જવાબ આપવાને તથા હું હાજર હોઉં અને જે કામ કરું તે સર્વ કરવાને તમને મારા કાયદેસર મુખત્યાર નીમ્યા છે.

અત્રી _____ મતુ. અત્રી _____ સાખ.

(સહી સાક્ષીઓ.)

૨૭. કૂલ મુખત્યારનામું.

હું શેઠ નસરવાનજી જહાંગીરજી બાટલીવાળા, રહેનાર કરમે માંડવીના. આ લેખ ઉપરથી મહેતા રામનારાયણ હરનારાયણ, રહેનાર શ્રી સુરતનાને મારે સાર, તથા મારા નામથી તથા મારી તરફથી કોઈ પણ કોર્ટમાંની ફરિયાદમાં, કિંવા અપીલમાં કે સ્પેશિઅલ અપીલમાં, કિંવા ખીજા ઈન્સાફના કામમાં હાજર રહેવા સાર, કિંવા ફરિયાદ કરવા સાર, અગર જવાબ આપવા સાર. અને પ્રોસેસ તથા ખીજા સર્વ કાગળો લેવા સાર, તથા નાણાં લેવા તથા લાવવા તથા પહોંચ પાવતી આપવા સાર, તથા જેમ હું હાજર હોઉં અને ફરમાવ્યું હોઉં, અને તેમ કરવાને પરવાનગી હોઉં અને હું જે કરત તેવાં સર્વ કામકાજ કરવા સાર, મેં મારા ખરા તથા કાયદા પ્રમાણે મુખત્યાર પસંદ કર્યા છે તથા નીમ્યા છે. તેમને મારી ઉધરાણીપાધરાણીની સર્વ વ્યવસ્થા સોંપી છે.

આ વાતની સાક્ષીને સટે તારીખ ૨૭ ફેબ્રુઆરિ, સને ૧૯૦૧ના રોજ મેં મારી સહી કરી છે.

(સહી)

(સાક્ષીઓ.)

૨૮. વકિલાતનામું.

સમજ. વાદી, પ્રતિવાદી કે ફરિયાદી, તોલમતદાર જેમને દિવાની કે ફાજદારીમાં કે બીજી કોર્ટમાં પોતાની તરફથી કામ ચલાવવાને વકીલ નીમવો હોય, તે નીચેની રીતે વકિલાતનામું લખી આપે છે. આ નમુનો દિવાનીને માટે છે. તેમાં પહેલી ચાર લીટીઓ પક્ષકારનાં નામ દાખ માટે અને પાંચમી લીટી દાવાની રકમ માટે છે.

_____	}
_____	
_____	}
_____	

અમે

રહેનાર

ના સદરહુ ફરિયાદીમાંના

એ

આ લેખ ઉપરથી

ને

અમારી વતી હાજર થઈ ઉપર લખેલી બાબતનું કામ ચલાવવા સારૂ વકીલ નીમ્યા છે.

આ વાતની સાક્ષીને સટે તારીખ માટે
સને ૧૯ _____ ના રોજ અમેએ અમારી સહી કરી આપી છે.

(સહી.)

(સાક્ષી.)

૨૯. દત્તકલેખ.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સદ ૧૦ ને વાર સોમે. શાસ્ત્રી મહીધર રધુનાથ. જોગ લિ. શાસ્ત્રી જગન્નાથ સદાશિવ. જત અમારે પેટે પુત્રસંતતિ નથી, અને તમે મારા નજીકના પીતરાઈ છો, માટે વંશવૃદ્ધિ સારૂ તમારો વચ્ચે દીકરો ચિ. હરિનારાયણ જે હાલ ૪ વર્ષનો છે, તેને

દત્તક લેવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો, અને તમે તેને દત્તક આપવાને કબુલ થયા; માટે આજ રોજ શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણે તમે ચિ. હરિનારાયણને દત્તક આપ્યો અને અમે લીધો છે, તે અમારે કબુલ-મંજુર છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.
(સહી, સાક્ષીઓ.)

૩૦. વારસનામું.

સંવત ૧૯૫૭ના પોષ સદ ૧૪ ને વાર ગુરુ. હું સરૈયા પીતાંબર ત્રિભુવનદાસ, જ્ઞાતે ખડાયતા વાણીઆ, રહેવાસી નડિઆદના. હું આ વારસનામું કરું છું, કે અમારે કંઈ સંતતિ નથી. અમારી તમામ મિલ્કત સ્વસંપાદિત એટલે અમે પોતે કષ્ટ કરીને મેળવેલી છે. મારા દૂરના પીતરાઈના દીકરા સરૈયા નાથાલાલ અચરતલાલ નાનપણથી મારા ઘરમાં છોકરા તરીકે રહ્યા છે, તેમણે આજ સુધી મારી સેવાચાકરી બરોબર રીતે કરી છે, અને હવે પછી કરશે; તથા અમારા ગુજર્યા પછી અમારી ઉત્તરક્રિયા કરશે, એવી અમારી ખાતરી છે; માટે આ લેખથી હું મારી તમામ સ્થાવર જંગમ મિલ્કતના વારસ સદરહુ નાથાલાલ અચરતલાલને કરું છું. જ્યાં સુધી હું હયાત છું. ત્યાંસુધી મારી તમામ મિલ્કતનો પૂર્ણ માલીક હું છું; પણ મારા ગુજર્યા પછી મારી જે મિલ્કત રહે, તેના વારસ સદરહુ નાથાલાલ અચરતલાલ છે. આમ મારી રાજીખુશીથી તથા અક્કલહોશિયારીથી આ લેખ કર્યો છે, તે મારે કબુલ મંજુર છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.
(સહી, સાક્ષીઓ.)

૩૧. અનામતનો લેખ.

સમજ. કંઈ તકરાર પડે છે ત્યારે, અથવા એક બીજાનો બારોસો ન હોય ત્યારે, સહીઆરી રકમ કેાઈને ત્યાં વગર વ્યાજે થાપણ તરીકે મુકાય છે, તેના લેખને અનામતનો લેખ કહે છે. દેશપરદેશ જવું હોય ત્યારે પણ આ રીતે થાપણ મૂકવામાં આવે છે, તે પણ અનામતનો લેખ કહેવાય. રકમ સહીઆરી હોય ત્યારે બધા બાગીદાર સાથે આવેથી તે મળશે, અને વ્યાજ આપવાનું નથી, એ શરતો લેખમાં લખાય છે.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સૂદ ૫ ને વાર શુક્ર વહેરા સુલતાનજી
છાદરભાઈ તથા વહેરા સુલેમાન હુસેનભાઈ તથા મલેક જાફર કહુ. જોગ
લિ. પરી. માધવલાલ તાપીદાસ. જત તમોએ તમારા કંટ્રાક્ટમાંના
સહીઆરા રૂ. ૨૦૦૦) અંકે એ હજાર મુંઝઈગરા અમારે ત્યાં અનામત
મૂકયા છે, તે તમો સર્વે ભાગીદારો આવેથી પાછા આપીશું એ રકમનું
કંઈ વ્યાજ મળશે નહિ. દા. માધવલાલ તાપીદાસ.

૩૨. અન્નવસ્ત્રનો કરાર.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સૂદ ૬ ને વાર શનિ. અ. સૌ. રેવા. જોગ
લિ. પુરાણી શિવદત્ત કૃષ્ણદત્ત. જત તમે અમારી ધણિઆણી છો. અમોએ
નવી ઐરી કરી છે તેની સાથે તમારે બનવું નથી, તેથી તમે જુદાં રહો
છો. તમારા ભરણુ-પોષણુ માટે અમો તમને દર સાલ રૂ. ૩૬) અંકે
છત્રીસ મહા સૂદ ૧ ને રોજ આપીશું. તેમાં હરકત કરીશું નહિ. તમારે એ
રકમમાં તમારું ગુજરાન ચલાવવું, અને કુળની મર્યાદાથી વર્તવું. આ કરાર
અમોએ અમારી રાજીમુશીથી કરી આપ્યો છે તે કબુલ છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.
(સહી, સાક્ષીઓ.)

૩૩. નોકરચાકરનો કરાર.

પરી. મગનભાઈ પુરુષોત્તમદાસ. જોગ લિ. શા. વરજલાલ કેશવલાલ.
જત હું આજ રોજથી તમારી દુકાને ગુમાસ્તો રહ્યો છું, અને સાલિઆણું
રૂ. ૧૫૧) અંકે એક સો એકાવનનું કબુલ કર્યું છે; એવી બોલીથી જે
મારાથી ત્રણ વર્ષ સુધી નોકરી છોડાય નહિ, અને તમારે નાણે મારે
ખાનગી વેપાર કરવો નહિ, તથા તમારાં ઘરાકોને મારે પોતાનાં નાણાં
ધીરવાં નહિ, તથા તમારી આસામીઓ પાસેથી તમારી રજા સિવાય મારે
પોતાને માટે નાણાં ઉપાડવાં નહિ. સરસુખડી વગેરે જે દુકાનમાં આવે,
તે ઉપર મારો હક નથી. મારે તમારી નોકરી ધર્માનર્હતખારીથી કરવી.
મારી લાયકી ઉપર નજર રાખી મારી ગુમાસ્તી વધારી આપવી ન આપવી,
એ તમારી મરજીની વાત છે. સંવત ૧૯૫૭ના મહા સૂદ ૬ ને વાર શનિ.
શા. વરજલાલ કેશવલાલ સહી દા. પોતે.

૩૪. પંચાતનામું.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૩ ને વાર બુધ. જત અમો શેલત. મયારામ કુશળજી તથા હાકેર નંદલાલ મલકારજન. અમારી સહીઆરી. ખડકીમાં બંનેને લાકડાં ભરવા બાબત તથા ખડકી આગળ છુટું આંગણું છે ત્યાં અમો પૈકી શેલત મયારામ કુશળજી જાજર તથા ખાળકુવો કરવા માગે છે, તે બાબતમાં હાકેર નંદલાલ મલકારજન દાવો કરવા ઉભા થયા છે, તે કામનો સાક્ષીપુરાવાથી તથા અમારી તકરાર સાંભળી નિકાલ કરી આપવા સાડ અમો એક મત થઈ ને નીચે લખેલા ગૃહસ્થોને પંચ નીમીએ છીએ.

પંડયા કાળિદાસ મંછારામ.

જેશી રઘુનાથજી જેઠાભાઈ.

દવે અંબાલાલ પ્રાણશંકર.

ભટ નરોત્તમ ઉદયરામ.

સદરહુ પંચના સરખા મન પડે, તો અમે મહેતા વજેરામ ગોવિંદરામને સરપંચ નીમીએ છીએ.

સદરહુ પંચ તથા સરપંચ મળીને એક મતે અથવા બહુ મતે અમારા સદરહુ વાદનો જે નિર્ણય કરશે, તે અમારે કબુલ-મંજુર છે.

અત્ર

 મતુ. અત્ર

 સાખ.

(બંનેની સહી તથા સાક્ષીઓ.)

૩૫# વિવાહપત્રી.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૩ ને વાર બુધ દિને. ત્રવાડી નાનાલાલ કેશવલાલ. જોગ લિ. મહેતા ભવાનીશંકર ગિરિજાશંકર. જત અમારી દીકરી બેન મહાલક્ષ્મીનો વિવાહ તમારા દીકરા પુરુષોત્તમ વેરે કર્યો છે.

તમારે કન્યાને પક્ષમાં ધરેણાંના રૂ. ૪૫૧) અંકે ચાર સો એકાવન તથા લુગડાંના રૂ. ૫૧) અંકે એકાવન આપવા.

અમારે પહેરામણીમાં રૂ. ૧૦૧) આપવા.

જનમાં ૨૫ માણસો સુધી તમારે લાવવાં, અને અમારે ત્રણ દિવસ જન રાખવી. જન અમારે ત્યાં આવી રહે, ત્યાં સુધીનું ખરચ અમારે શિર છે. જનને પાછા જવાનું ખરચ તમારે શિર છે.

અત્ર મતુ. અત્ર સાખ.
(સહી, સાક્ષીઓ.)

૩૬. પદ્માચિટ્ટી.

સમજ. લગ્ન થયે વરના ખાપ તરફથી જે પદ્માની રકમ મળે તે, અને કેટલીક વાર પહેરામણીના અને બીજાં પરચુરણ દાખાંના રૂપીઆ કન્યાને મળે તે સુદ્ધાં વરકન્યાના નામથી જમા કરાવવામાં આવે છે. એ રકમ સ્ત્રીધનની ગણાય છે, તેથી તે ઉપર માલીકી કન્યાની રહે છે. તેમ છતાં તે રકમ વરકન્યાના ભેગા નામથી જમા થાય છે.

સૌ. બેન જડાવ, સોની કેશવલાલ અમૃતલાલની દીકરી, તથા સોની મગનલાલ ધનજી. બેગ લિ. પરી. વખતચંદ હેમચંદ જત તમારા પદ્માના રૂ. ૫૦૧) એકે પાંચ સેં એક પુરા મુંબઈગરા રાખ્યા છે, તેનું વ્યાજ માસ એકે સેંકડે પાંચ આના હરાવ્યું છે. સંવત ૧૯૫૭ના મહા સુદ ૪ ને વાર ગુરુ. મહેતા લીલાધર ગંગાધર.

૩૭. મૃત્યુપત્ર. (વિલ.)

સમજ. પોતાનાં છોકરાં નાની વયનાં હોય, અથવા સંતતિ ન હોવા છતાં મોટી ઉંમરનો દત્તક કે વારસ લેવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે કિંવા બીજા કોઈ પ્રસંગે પોતાના મરણ પછી પોતાની માલ-મિલકતની કાણે કેવી વ્યવસ્થા કરવી, તે બદલનો જે લેખ લખાતીમાં લખી રાખવામાં આવે, તેને મૃત્યુપત્ર અથવા (અંગ્રેજીમાં) વિલ કહે છે. તેમાં માલ-મિલકતની તપસીલ આપી તેમાંથી શું શું ખરચ કરવું, બૈરી હોય તો તેના તથા છોકરાંના નિર્વાહ પાછળ કેટલું ખરચ કરવું. છોકરાંની કેળવણી વગેરે માટે કેવી વ્યવસ્થા કરવી, અને વ્યવસ્થા સાફ કોને કોને વહીવટદાર નીમ્યા છે, તે જણાવવામાં આવે છે.

સંવત ૧૯૫૭ના મહા સૂદ ૩, તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરિ, સને ૧૯૦૧ વાર શુક્ર દિને. હું ચોક્કસી હરિવલ્લભ મહાસુખરામ, યાતે દેસાવાળ વાણીઆ, રહેવાસી હાલ ભાવનગરના. જત મારી વૃદ્ધાવસ્થા થઈ છે, શરીર સાબુ-માંડું રહે છે, દેહનો ભરોસો નથી, માટે મારી શુદ્ધિ અને સાવધગીરીમાં હું માફ મૃત્યુપત્ર કરું છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

મારી મિલ્કત નીચે મુજબ છે.

સ્થાવર મિલ્કત. હાલ હું રહું છું તે હવેલી મેં રૂ. ૧૫૦૦૦) માટે વેચાણ રાખી છે તે, તથા નજીકમાં ડહેલું રૂ. ૨૦૦૦) ખરચીને બંધાવ્યું છે તે, તથા મારા મૂળ વતન મોળે ગાંધી તાલુકે ધંધુકામાં અસલના ખેરડાં ૨ ઈંટરી આશરે રૂ. ૧૦૦૦)ની કિંમતના તથા જમીન આશરે એકર ૧૦૦) સરવે નં. ૭૩, ૨૯૭, ૧૫૮, ૪૨૪, ૪૨૫, ૪૨૬, ૫૦૫, ૫૦૬, ૫૦૭, ૫૦૮, ૫૦૯નાં ખેતરો મળીને નકરી વેચાણ લીધેલી છે તે છે.

જંગમ મિલ્કત. રૂ. ૫૦૦૦) રોકડા ધરમાં છે, તે રૂ. ૧૦૦૦૦) પરી. સામળદાસ હરિભાઈની દુકાને જમા છે. રૂ. ૧૫૦૦૦) ની સરકારી પ્રોમિસરિ લેનો ૪ ટકાના વ્યાજની મારા નામ ઉપર છે, તથા એ ઉપરાંત ખરચુરણ ઉધરાણી આશરે રૂ. ૨૦૦૦૦)ની છે. દેવું કાઢી નથી.

દાગીના. સોનારૂપાના રૂ. ૫૦૦૦)ની કિંમતના તથા જવાહીર આશરે રૂ. ૪૦૦૦) નું છે.

ખરચુરણ. વાસણકુસણ ચાંદીનાં તથા ત્રાંખા પિત્તળનાં, લક્કડ સામાન (ફરનિચર) ખુરસીઓ, કોચ વગેરે, બિલોરી સામાન, ગાડીધોડા, રાચરચીલું વગેરે છે.

સદરહું મારી મિલ્કતનો તથા મારા હિસાબના ચોપડા પ્રમાણે ખન તથા ખાતાથી જે લહેણું નીકળે તેનો મારી હયાતી સુધી હું પૂર્ણ માલીક છું. મારા ગુજ્યાં પછી મારી જે મિલ્કત રહે, તેની વ્યવસ્થા કરવાને હું નીચેના ત્રણ ગૃહસ્થોને વહીવટદાર નીમું છું.

ચોક્કસી ડાહ્યાભાઈ હીરાભાઈ, રહેવાસી ગાંધીના, જાતે દેસાવાળ વાણીઆ.

પરી. કુખેર કરસનદાસ, રહેવાસી ભાવનગરના, યાતે કપોળવાણીઆ.
માઉં કુરજી ભગવાનજી, રહેવાસી ભાવનગરના, યાતે શ્રીમાળી
વાણીઆ.

મજકુર વહીવટદારોમાંથી કોઇની કબજરજી થાય તો તેની જગાએ
આકીનાએએ કોઈ લાયક વહીવટદાર નીમવો.

ઉપરના વહીવટદારોએ મારી મિલકતની નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી:—

દર સાલ રૂ. ૧૫૦૦) અંકે પંદર સેં મારા કુટુંબના નિર્વાહ માટે
મારી આ જીવકારને આપવા, અને વર્ષ વ્યાખરે તેનો હિસાબ તેમની
પાસેથી લેવો.

મારા દીકરા મણિલાલના વિદ્યાભ્યાસ પાછળ જેમ જરૂર પડે તેમ
દર માસે રૂ. ૧૦) થી રૂ. ૫૦) સુધી ખરચવા, અને વધારે અભ્યાસ
માટે તેને વિલાયત જવું હોય, ત્યારે જેટલું ખરચ ચોગ્ય જણાય તેટલું
કરવું. વિદ્યાભ્યાસ પાછળ ખરચ કરવામાં પાછા હઠવું નહિ.

રૂ. ૨૫૦૦) અંકે પચીસ સેં ખરચીને મારા મૂળ વતન ગાંધમાં
એક પુસ્તકાલય બંધાવવું. તથા પુસ્તકો ખરીદ કરવા માટે રૂ. ૫૦૦) રોકડા
આપવા; અને પુસ્તકાલયના સાધારણ ખરચખુટણુ સાડ રૂ. ૭૦૦)ની
લોન લઈ તેના વ્યાજનો ઉપયોગ કરવો.

રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર એ ગ્રામમાં પાણીની બહુ અડચણ
પડે છે, માટે એક કુવો ખોદાવવામાં ખરચવા.

રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજાર અમદાવાદની ગુજરાત વર્નાક્યુલર
સોસાયટીને આપવા. તે એવી શરતે કે તેનું વ્યાજ સદ્ધર્મ અને સુનીતિની
વૃદ્ધિ થાય, એવાં પુસ્તકો ગુજરાતી ભાષામાં રચાવવામાં વાપરવું.

રૂ. ૧૦૦૦) અંકે એક હજાર અમદાવાદ પ્રાર્થનાસમાજ તરફથી
નિરાશ્રિત આશ્રમ ચાલે છે તેમાં આપવા.

રૂ. ૧૫૦૦૦) અંકે પંદર હજાર રૂપીઆની લોનો ભાવનગર કોલેજ
ખાતે આપવી. તે એવી શરતે કે એ કોલેજમાંથી પાસ થએલો જે
વિદ્યાર્થી શાસ્ત્રીય વિશેષ જ્ઞાન મેળવવા વિદેશ જાય, અથવા હુજરકબાની

શોધોમાં પોતાનો કાળ ગાળે તેને વિદ્યાવેતન (સ્કૉલરશિપ) તરીકે તેનું જે વ્યાજ આવે તે આપવું.

૩૧. ૫૦૦) અંકે પાંચ સો મારી માસીની દીકરી સૌ. બેન રૂક્મણીને આપવા.

૩૧. ૨૦૦) અંકે બસે મારા મામાના દીકરા કુબેરને આપવા.

૩૧. ૫૧) મારા વિશ્વાસુ ચાકર ગોવિંદને આપવા.

મારા દીકરા મણિલાલની ઉમર વરસ ૨૧ની થાય, ત્યારે મારી જે મિલકત હોય તે સર્વ તેને સોંપવી; પણ મારી સ્ત્રી પાસે દાગીના ૩૧. ૫૦૦૦)ના છે તે તેની હયાતી સુધી તેની કને રહેવા દેવા, અને તેના ગુજર્યા પછી તે મણિલાલે લેવા. કદાપિ માદિકરા વચ્ચે અણુબનાવ થઈ તેમને જુદા રહેવાનો પ્રસંગ આવે, તો મારી સ્ત્રીને દર વર્ષે ૩૧. ૫૦૦) અંકે પાંચ સો નિર્વાહ માટે આપવા.

આ લેખ મેં મારી રાજપુત્રીથી તથા અક્કલહોશિયારીથી તથા સાવધગીરીથી કર્યો છે.

અત્ર

મતુ. અત્ર

સાખ.

(સહી, સાક્ષીઓ.)

સરકારી સંબંધના લેખો.

(૧) દાખલા અથવા પ્રમાણપત્ર.

૧.

દાખલો આપવામાં આવે છે, કે વિદ્યાર્થી કેશવલાલ યુનીલાલ ગાંધી અમારી નિશાળમાં ચોથા ધેરણનો અભ્યાસ કરતો હતો. તેના આપની બદલી થવાથી તેને નિશાળ છોડવી પડી છે. વર્ગમાં તે ઉપર નંબર રાખતો, અને હાજરી સારી રાખતો. તે ચાલાક ને મહેનતુ છે. તેની ચાલચલગત વખાણવા લાયક છે. તા. ૧લી નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

હીરાલાલ છાટ્ટાલાલ શાહ.

મુખ્ય મહેતાજી, સારસા.

(૨)

દાખલો આપવામાં આવે છે, કે ધ્રુ ગોપીનાથ દીનાનાથે મારી કચેરીમાં એક વર્ષ ઉમેદવારી કરી, અને માસ છ હંગામી કારકુનનું કામ કર્યું છે; તે દરમિયાન તેણે પોતાના કામકાજથી મને સંતોષ આપ્યો છે. તે મુલ્કી ખાતાની પરીક્ષામાં પાસ થયેલો છે, અને અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી અક્ષર ઘણા સારા લખે છે. કારકુનીના કામમાં જે માહિતી અને અનુભવની જરૂર છે, તે તેણે ટુંકા વખતમાં મેળવ્યાં છે. તે મહેનતુ, કાળજીવાળો અને ચાલાક છે. તેની ચાલચલગત સારી છે. હંગામી જગા કમી થવાથી તે બીજે ઠેકાણે નોકરી મેળવવા કચેરી છોડે છે.

ધંધુકા, તા. ૫ મી, }
નવેમ્બર, ૧૮૯૮. }

છગનલાલ ભૂધરજી પંડ્યા.
મામલતદાર, ધંધુકા.

(૩) અરજી (નોકરી માટે).

મહેરબાન

સાહેબ બહાદુર,

અમદાવાદ જિલ્લાના કલેક્ટર,

મુ. અમદાવાદ.

સાહેબની જનાબમાં ધ્રુ ગોપીનાથ દીનાનાથ, રહેવાસી શહેર અમદાવાદમાં ચંગપોળનાની અતિ નમ્રતાપૂર્વક અરજ એ છે, જે આપના તાબામાં એક કારકુનની જગા રૂ. ૨૫)ના પગારની ખાલી પડી છે. તેની ફેરફારીમાં છેવટની કારકુનની જગા મને આપવાની મહેરબાની કરશો, તો હું સરકારની નોકરી એકનિષ્ઠાથી અને પ્રમાણિકપણે બજાવીશ.

સરકારી નોકરી માટે પહેલા વર્ગની પરીક્ષામાં હું સને ૧૮૯૬માં પાસ થયો હતો. તેના સર્ટિફિકેટની નકલ આ સાથે જોડી છે. છેલ્લા દોઢ વર્ષથી હું ધંધુકાના મામલતદાર સાહેબની કચેરીમાં ઉમેદવારી તથા હંગામી કારકુનનું કામ કરતો હતો. તે બદલ મળેલા સર્ટિફિકેટની નકલ સામેલ કરી છે, તથા મુલ્કી ખાતાની પરીક્ષામાં પણ હું પાસ થયો છું.

અમદાવાદ, તા. ૬ ફેબ્રુઆરી, }
નવેમ્બર, સને ૧૮૯૮. }

ફિદવી,
ગોપીનાથ દીનાનાથ ધ્રુ

(૩) ફરિયાદ-અરજી.

ધંધુકાના મહેરબાન પહેલા વર્ગના મેજિસ્ટ્રેટ
સાહેબની હજુરમાં.

અરજદાર દેસાઈ અનુભાઈ જોરાભાઈ, રહેવાસી નાડઆદ જિલ્લે એકાનાની અરજ એ છે, જે હું કંઈ કામ સાર કુટુંબકળીલા સાથે ઘોઘેરા આપ્યો હતો. ત્યાંથી રાણપુર જતાં આજ રોજ સાંજના છ વાગ્યાને સુમારે ધંધુકાની હદમાં આવી પહોંચ્યો, તે વખતે કેટલાક હરામખોરોએ લૂટ કરવાને ધરાદે મારી ગાડી ઉપર હલ્લો કર્યો. એક જણે ગાડીવાનને કડીવાળી ડાંગ મારી ગાડી ઉપરથી નીચે પાડી નાખ્યો, અને ગાડીના બળદ છોડી દીધા. બીજાએ મારા ચાકરને એટલો માર માર્યો, કે તે બિચારો બેશુદ્ધ થઈ પડ્યો. ત્રીજાએ મારા ઉપર હુમલો કર્યો. સ્વરક્ષણથી હું સામે થયો; મને કેટલાક પ્રહાર થયા, અને મેં પણ તેને ધાયલ કર્યો. જે આવે અણીને વખતે વહાર આવી પહોંચી ન હોત, તો અમો સર્વેના જીવ ગયા હોત, અને હરામખોરો પોતાની ધારણામાં ફાવ્યા હોત. હરામખોરો વહાર આવતી જોઈ લાગી ગયા. મેં જેને ધાયલ કર્યો હતો, તે છટકી જવાનો ચત્તન કરતો હતો; પણ મેં તેને મજબુત પકડી રાખ્યો, અને વહાર આવી પહોંચ્યા પછી તેને મુસ્કેટાટ કરી પોલીસને હવાલે કર્યો. બીજા વાટપાડુઓને પકડવા પોલીસ પાછળ પડી છે, પણ વખત જવાથી તેઓ હાથમાં આવશે કે કેમ તે વિષે શંકા છે. પરંતુ તેમાંનો એક જે પોલીસને કબજે થયો છે, તે વડે બીજાઓનો પત્તો લાગવાનો સંભવ છે.

મારી અરજ એવી છે, કે—

૧. મારો નોકર મરણુતોલ અવસ્થામાં અહીંના દવાખાનામાં પડ્યો છે, તે ક્યારે પ્રાણ છોડશે તેનો નિશ્ચય નથી; માટે આપ કૃપા કરીને હાલજ ત્યાં જઈ તેનો અંતકરાર (ડાઈંગ ડેક્લેરેશન) લઈ લો.

૨. હલ્લો કરનારા પાંચ કરતાં વધારે હતા; અને એક જણ પાસે તરવાર હતી, અને એ તરવાર વડે તેણે મારા નોકરને ઝટકા માર્યા છે; માટે હરામખોરો ઉપર ખૂની હથિયાર સાથે હંગામો અને ડેકાઢિ કર્યાનો ગુનો મૂકી તેમને યોગ્ય શિક્ષાએ પહોંચાડો.

૩. નાસી જનારા લૂટારા મારાં ઐરીછોકરાંના દાગીના તથા કપડાં મળીને સુમારે રૂ. ૭૦૧) નો માલ લઈ ગયા છે. તે હાથ આવેથી મને મળવા તજવીજ કરશો.

હું પરદેશી માણસ હોવાથી વહારે આવેલા માણસોને ઓળખતો નથી, પરંતુ જે બે ભલા માણસ મારી સાથે પોલીસના થાણા સુધી આવ્યા, અને જે તળ ધંધુકાના રહીશ છે. તેમનાં નામ મેં લખી લીધાં છે. એકનું નામ શા. ત્રીકમલાલ તુલસીદાસ અને બીજાનું નામ સૈયદ અબ્દુલ રહેમાન છે. તે બે જણ તથા અમે જે ગાડી ભાડે કરી હતી, તેના ગાડીવાન નામે કરીમ રહીમ ગામ ઘોલેરાનો છે; એ ત્રણ મારા સાક્ષી છે.

આશા છે કે આ કામનો આપ જલદી નિકાલ લાવશો; કેમકે નહિ તો મારે તથા મારા કુટુંબને પરદેશમાં હેરાન થવું પડશે, અને જે કામ અર્થે મારે કાઠિઆવાડમાં જવાનું છે તે કામ પણ બગડશે. એજ અરજ. તા. ૨૭ મી, માહે નવેમ્બર, સને ૧૯૦૦.

દેસાઈ અન્નબુભાઈ જોરાભાઈ સહી. દા. પોતે.

(૪) દાવાઅરજી.

મહેરબાન ઉમરેઠના સખજજ સાહેબની કેર્ટમાં

વાદી શા. લલ્લુભાઈ માધવલાલ, ધર્મે હિંદુ, જાતના દશા મોઢ વાણીઆ, ઉંમર વર્ષ ૪૧, ધંધો વ્યાજવટાવનો, રહેવાસી મોજે સુરેલી તાલુકે આણંદના.

પ્રતિવાદી પગી જીવા રતના તથા કાળી રતના તથા જમીન પગી જેસંગ રામદાસ, ત્રણે ધર્મે હિંદુ, જાતના કાળી, રહેવાસી મોજે સુરેલી તાલુકે આણંદના.

દાવો રૂ. ૧૦૦-૮-૦

હું વાદી શા. લલ્લુભાઈ માધવલાલ દાવો કરું છું, તેની તપસીલ નીચે પ્રમાણે છે.

સદરહુ પ્રતિવાદીના આપ પગી રતના જોરાએ મારી પાસેથી તેની દીકરીના લગ્ન સાર રૂ. ૭૫) અંકે પંચોતેર તારીખ ૧૬મી માર્ચ,

સને ૧૮૯૮, સંવત ૧૯૫૪ના ફાગણ વદ ૯ ને બુધવારની મિતિનું ખત લખી આપીને તથા પગી જેસંગ રામદાસને જમીન આપીને ઉપાધ્યા હતા. હાલ દેવું નીકળે છે તેની વિગત.

૩૧. ૭૫) મુદ્દલ બાકી.

૩૧. ૨૫-૮-૦ વ્યાજ દોકડા ૧ લેખે વ્યાજ દિન સુધીના.

૩૧. ૧૦૦-૮-૦

૦-૦-૦ પૈકી વસુલ આવ્યા.

૩૧. ૧૦૦-૮-૦ વ્યાજમુદ્દલ મળીને માગતા.

સદર જેરા રતના કરજ કાઢ્યા પછી થોડી મુદતમાં મરણ પામ્યો, અને તેના છોકરા તથા જમીન રૂપીઆનો જવાબ દેતા નથી.

દાવાનું કારણ રૂપીઆ ધીર્યાની તારીખથી ઉત્પન્ન થયું છે.

સખ્ય સદરહુ પ્રમાણે દાવાના રૂપીઆ ખરચ સાથે પ્રતિવાદીઓની તથા જમીનની જાતમિલકતમાંથી વસુલ કરી અપાવો.

૨૧. લલ્લુભાઈ માધવલાલ સહી. દા. પોતે.

પ્રતિજ્ઞા.

હું વાદી ૨૧. લલ્લુભાઈ માધવલાલ પ્રતિજ્ઞા કરું છું, કે ઉપર લખેલો મજકુર મારા જણવા તથા માનવા પ્રમાણે ખરો છે. પ્રતિજ્ઞા-લેખ જાણીશ્રીને ખોટો કરવો એ ગુનો છે, એમ હું જાણું છું. તારીખ ૧૫મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

૨૧. લલ્લુભાઈ માધવલાલ સહી. દા. પોતે.

(૫) અરજી (મોંબદલા બાબતની.)

મહેરબાન ઠાસરા તાલુકાના મામલતદાર સાહેબ,

જનાબમાં ત્રવાડી આદીતરામ ભવાનીશંકર, રહેવાસી ક્ષેત્ર ડાકોર-નાની અરજ એ છે, જે મેં મોજે વણોતી તાલુકે ઠાસરાની સીમનું ખેતર ૧ નામે જેસવું સરવે નં. ૧૪૮ એકર ૧૨ ગુંડા ૧૩નું સલામીદં તે મહીડા જીજીભાઈ ખુમાનસીંગ પાસેથી રૂ. ૧૩૫૧) અંકે તેરસે એકાવન માટે વેચાણ રાખ્યું છે; માટે એ ખેતરનો મોંબદલો મારા નામ ઉપર કરી આપવાની મહેરબાની કરશો. મોજે વણોતીના તલાટીને હુકમ

ફરમાવશો, એટલે તેમની સાથે મહીડા જીજીભાઈને લઈને હું હાજર થઈશ. આ પ્રમાણે તરફી આપવાનું કારણ એ છે, કે એક બે દિવસમાં મારે લાંબી મુદત સાર પરદેશ જવું છે, તેથી આપનો મુકામ આ ગામે આવે ત્યાંસુધી રાહ જોઈ શકાય તેમ નથી. તા. ૨૦મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

ત્રવાડી આદીતરામ ભવાનીશંકર સહી દા. પોતે.

(૬) ગામલોકની કાંસ બાબત અરજી.

સરકાર વિ. મહેરબાન ખેડા જિલ્લાના કલેક્ટર સાહેબ બહાદુર.

જનાબમાં મોજે ડભાણ તાલુકે નડિઆદના લોકોની અરજ એ છે, જે અમારા ગામથાણની તથા સીમાડાની જમીન નીચવાણમાં હોવાથી આજીબાજીનાં ગામોનું પાણી આ તરફ આવી ભરાઈ રહે છે. ગામની ચારે તરફ ધણો વરસાદ હોય તો તરામણું પાણી થાય છે, અને સીમનાં ધણાં ખેતરો ભોળાય છે, તેથી અમને હેરાનગતી પહોંચી પાકને ધણું નુકસાન થાય છે. માજી રાજ્યમાં આ હરકત દૂર થવા સાર કાંસ કાઢેલો હતો, તે પુરાઈ જવાથી અમોએ સંવત્ ૧૯૩૧માં અરજ કર્યા ઉપરથી તે ખોદીને દુરસ્ત કરાવ્યો હતો; પરંતુ તે પાછો પુરાઈ ગયો છે. ગઈ સાલના ફુકાળના વખતમાં એ કાંસ ખોદાવવા અમોએ અરજ કરી હતી, પણ કામ નાનું હોવાથી તે હાથમાં લેવાયું નહોતું. એથી અમે આપ સરકારને ફરીથી અરજ કરીએ છીએ, કે એ કામ આ મોસમમાં હરેક રીતે કરવામાં આવે, એવો બંદોબસ્ત મહેરબાનીની રાહે કરશે એવી ઉમેદ છે. તા. ૧૬મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

(ગામના મુખ્ય માણસોની સહીઓ.)

(૭) પોલીસપટેલનો રિપોર્ટ.

મહેરબાન વાસદ ટપ્પાના નાયબ ફેજદાર સાહેબ.

મોજે તાલુકે આણંદના પોલીસપટેલ મુનદાસ વેરીભાઈની વિનંતી એ છે, જે આ ગામની હદમાં વાસદ આવવાના રાજમાર્ગ ઉપર ધર્માદા કુઈ છે. તેમાં કાઈની લાસ તરે છે, એવી ખબર

ગોવાળીઆ જીવલા ધરમાએ આપી. તે ઉપરથી હું એ ચાર માણસ લઈ ત્યાં ગયો, અને લાસને બહાર કઢાવી, તો તે કંઈ ચોરતની માલમ પડી. તજવીજ કરતાં જણાયું કે તે પટેલ નારણ જોરાની વિધવા લોખંધ છે. તે ગઈ કાલની કુવામાં પડી હશે એમ જણાય છે. તેના શરીર ઉપર મારનાં કંઈ ચિહ્ન નથી, અને માત્ર કાને સોનાના કાંટા નં. ૩ હતા. આ બાબતમાં કરાવેલો પંચક્યાસ સામેલ રાખ્યો છે, માટે આપ આ બાબતની યોગ્ય તજવીજ સત્વર કરશો. લાસને બાળવાની રજા આપી નથી તે જાહેર થાય. તા. ૧૭મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

પટેલ મુનદાસ વેરીલાઈ પોલીસપટેલ.

(૮) પંચક્યાસ.

અમે નીચે લખેલા પંચોએ પોલીસપટેલના કહેવાથી રતનકુઈમાંથી મળી આવેલી લાસને તપાસી. તે બાઈ હીરા, પટેલ ખુશાલ જોરાની વિધવા સ્ત્રીની માલમ પડી. કાછડો વાળેલો હોવાથી તથા અંગ ઢાંકવાની પુરતી સાવચેતી રાખેલી હોવાથી તે બાઈએ પોતાની મેળે કુવામાં પડી આત્મહત્યા કરી હશે, એવું અનુમાન થાય છે. તેના શરીર ઉપર મારનાં કંઈ ચિહ્ન નથી, અને અંગ ઉપર માત્ર ત્રણ ઝીણા સોનાના કાંટા કાને હતા. બીજા કંઈ દાગીના તેના અંગ ઉપર નથી. તા. ૧૭મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

(સહી પંચોની.)

(૯) મહેતાજીનો રિપોર્ટ.

મે. સુરત જિલ્લાના ડેપુટી એન્થ્રોપોલોજીકલ

ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ,

મુ. સવારી.

સેવામાં કર્યો ચીખલીના તાલુકાસ્કૂલના હેડમાસ્ટર મોરારજી શિવરામ દેસાઈની અરજ એ છે જે:—

આ ગામમાં ટ્રંચિક સન્નિપાત (પ્લેગ) ના ભુંડા રોગે ફરીથી દેખાવ દીધો છે, અને તેથી લોકો ગભરાઈ બેઠ્યા છે. બહુકાં ગામ છોડી ચાલ્યા ગયા છે. જેઓ રહ્યા છે તેઓ પોતાનાં છોકરાંને નિશાળે મોકલતા

નથી, તેથી તાલુકા-નિશાળમાં, શાખા શાળામાં, કન્યાશાળામાં તથા ઉર્દુ શાળામાં નહિ જેવી એટલે સેકંડે પાંચ સાત ટકા જેટલી માંડ હાજરી રહે છે. લોકોને ધણી સમજીત આપી, તે છતાં તેઓ છોકરાંને ઘર બહાર કાઢવા રાજી નથી. શિક્ષકોનાં મન પણ બેદીલ થઈ ગયાં છે, ને નિશાળમાં આવતાં છોકરાંમાંથી પણ બે ત્રણ જણને શાળામાંજ તાવ આવ્યો ને પછી ગાંઠ નીકળી; તેથી સૌ વધારે બેદીલ થયા છે. સખખ મારી બલામણુ છે, કે અત્રેની સર્વ નિશાળો રોગની શાન્તિ થતાં સુધી અથવા તેમ નહિ તો છેવટ એક માસ સુધી પણ બંધ રાખવાની પરવાનગી આપવા મહેરબાની કરશે. તા. ૧૭મી જાન્યુઆરી, સને ૧૯૦૧.

મોરારજી શિવરામ દેસાઈ,
હેડમાસ્ટર, તાલુકાસ્કૂલ, ચીખલી.

(૧૦) તલાટીના રિપોર્ટ.

મહેરબાન જંબુસર તાલુકાના મામલતદાર સાહેબ,

જનાબમાં મોજે તાલુકે મજકુરના તલાટી પ્રાણુલાલ મોજલાલની અરજ વિજ્ઞાપના એ છે, જે ગામ મજકુરની પશ્ચિમ તરફની સીમની જમીન ખારબોળ હોવાથી અને છેવટના ભાગમાં વરસાદ ન થવાથી તેમાં પાક બીલકુલ થયો નથી. એ જમીન અત્રેના ગરીબ તળાવીઆ લોકો ખેડે છે. જે કંઈ વાવેતર કરેલું તે પણ બળી ગયું છે. એમાંના કેટલાક ખેડુતો પેટને માટે પરગંદા પણ થઈ ગયા છે. જેઓ ગામમાં છે તેમની સ્થિતિ ધણી ખરાબ છે. આ વખતનો હુખો તેમની પાસેથી બીલકુલ આવ્યો નથી. તગાદો કરવાથી પણ કંઈ વળે એમ લાગતું નથી; કારણ કે છાજનાં છાપરાં અને ઘરવાખરાના ને ખેતીના જરૂરી ને જૂજ કિંમતના સામાન સિવાય તેમની પાસે બીજું કંઈજ નથી. સખખ આ બાબતમાં શી રીતે કરવું તે વિષે હુકમ ફરમાવશો. જણાવવાને રજા લઉં છું, કે ગઈ સાલ પણ દુષ્કાળ હોવાથી તેમની પાસેથી કંઈ પણ વસુલ થયું નથી.

રાજમાર્ગમાં આંખાનાં બે ઝાડ લોકોએ દુકાળમાં ઢેર માટે પાંદડાં તોડવાથી સુકાઈ ગયાં છે. એ ઝાડ સરકારી છે. લોકો તેનાં ડાળાંપાંખડાં બળતણ સારૂ વખત બેવખત કાપી જાય એવી ધાસ્તી રહે છે; માટે એ ઝાડો હરાજ કરવા બદલ જલદી ગોઠવણ થવા અરજ છે. તા. ૧૮મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

પ્રાણુલાલ મોજીલાલ ભટ્ટ.

તલાટી, મોજે , તા.

(૧૧) રાજનામું (નોકરીનું)

મહેરબાન ડેપુટી કલેક્ટર સાહેબની હજુરમાં.

સેવામાં કારકુન પરીખ વરજીવન વૃન્દાવનની અરજ એ છે, જે મારા સસરાને પેટે પુત્ર ન હોવાથી મને તેમણે વારસ હરાવ્યો હતો. તેઓ હાલમાં સ્વર્ગવાસી થયા છે, તેથી તેમની માલમિલકતની વ્યવસ્થા કરનાર મારા વગર કોઈ નથી. ઉધરાણીપાધરાણી મોટા પાયા ઉપર હોવાથી કામ પરાયા માણસને સોંપી શકાય તેમ નથી. મેં આપની કચેરીમાં ૨૨ વર્ષ એકનિઃશયી નોકરી કરી ઉપરીઓની મહેરબાની સંપાદન કરી છે, અને તેથી આગળ ઉપર વધવાની આશા હતી; પણ લાચાર છું કે મારે માથે ખાનગી કામનો જોખમભર્યો બોજો આવી પડવાથી નોકરીનું રાજનામું આપવાની ફરજ પડે છે. આપ કૃપા કરી તે મંજુર કરી તાકીદે મને છુટો કરશો એવી આશા છે. મારી નોકરીની કદર જાણી મારી નોકરીના પ્રમાણમાં મને પેન્શન મળવા બદલ આપ તજવીજ કરશો, તો મોટી કૃપા થશે. તા. ૧૯મી જાન્યુઆરિ, સને ૧૯૦૧.

સેવક,

વરજીવન વૃન્દાવન પરીખ.

અબરા શબ્દના અર્થ.

(કક્કાવારી ક્રમ)

અનામત.—(મૂળ અનામત.) થાપણ.

રૂપીઆ વજેરે ન વાપરતાં સંભાળી રાખી મૂકવા તે.

અપીલ.—મૂળ કોર્ટના ઠરાવ ઉપર ઉપલી કોર્ટમાં ફરિયાદ કરવી તે, વિવાદ.

અભિમુખ.—જે સામે મોં-બારણું હોય તે.

અભિવંદન.—વંદન, નમન કરવું તે, નમ્રતાથી સલામ કરવી તે.

અરમત દરતગાહ.—અરમત(ઈરમત)-પવિત્રતા, દરતગાહ-કુદરત-તાકાત.

પવિત્ર રહેવાની શક્તિ તમારામાં છે.

અભરામકુલનદાવા.—અબ્રમ=ખેડાક એટલે બીલકુલ દાવો ન રાખતાં. જુના લેખોમાં અબ્રાંત શબ્દ અભરામને ઠેકાણે હોય છે. તેનો અર્થ બ્રાન્તિ=શક વગર. અભરામ શબ્દ મુસલમાની લાખાનો હોય એમ લાગે છે, પરંતુ તેમાંથી નીકળતો નથી. કોઈ અબ્ર+કૂલ+નાદેયમ એમ વ્યુત્પત્તિ કરી અબ્ર=આકાશ, કૂલ=સીમા, નાદેયમ=લેવાતી નથી એમ અર્થ કરે છે, પણ તે ઠીક લાગતો નથી.

અમર.—હુકમ. ઈશ્વરેચ્છા.

અલમ.—દુઃખ.

અલૌકિક.—અસાધારણ, દૈવી.

અષ્ટમાસિદ્ધ.—(અષ્ટ મહાસિદ્ધિ.)

અણિમા, મહિમા આદિ આઠ મોટી સિદ્ધિઓ છે તે.

આકાર.—મહેસુલ, જમીન ઉપરનો સરકારનો કર.

આકીલ.—અક્ષલવાન.

આડધરાણે.—ધરાણે રાખેલું બીજને ધરાણે આપવું તે.

આડત.—હુકસાઈ, કામ કર્યા બદલ સેંકડે અમુક ટકા કે ઉચ્ચક લેવું તે.

આત્મહત્યા.—આત્મઘાત, પોતાને હાથે પ્રાણત્યાગ કરવો તે.

અદાબ વ કેરનિશાત.—આદાબ—અદબથી મલામ કરવી, કેરનિશાત (કુરનિશ-કુરનશનું બહુવચન.)—પ્રણામ.

આરો.—યુગ.

આરોપી.—આરોપ —તોહમત ઉપરથી. જેને માથે તોહમત મુકાયું હોય તે, અપરાધી.

આલી.—શ્રેષ્ઠ.

આલીશાને.—આલી=મોટી+શાન=તાકાત —તેજ.

આસમાની સુલતાની.—રાજક દૈવક.

આસમાની—આસમાનથી અથવા ઈશ્વરથી જે બનાવ બને તે, અને સુલતાની —સુલતાન(રાજ)થી જે બનાવ બને તે.

આશીર્વાદ.—આશિષ, સાંરે ચઢાવું તે. આશિષ=સાંરે ચઢાવું તે.

આશ્રયદાતા.—આશ્રય = મદદ, ટેકો + દાતા=આપનાર.

આશ્રિત.—કોઈના આશ્રયમાં રહેલું—તામિદાર માણસ.

આશ્લેષ.—વાંધો, હરકત.

અજ્ઞાધારક.—અજ્ઞા = હુકમ + ધારક = ધારણ કરનાર; હુકમ ઉઠાવનાર.

અજ્ઞાકિત.—આજ્ઞામાં રહેનાર.

કતબારી.—બરેંસાવાળો.

ઈદ્રધનુષ્ય.—મહ. વરસાદના દહાડામાં

જુદા જુદા રંગના ધનુષ્ય (કામડું)

જેવો અર્ધગોળાકાર દેખાવ થાય છે તે.

ઈકંકતપનાહ.—ઈકંકત=પવિત્રતા, પનાહ=

શરણ; પવિત્રતા જેને શરણે છે તે,

પતિપ્રતા.

ઈમતિહાન.—પરીક્ષા.

કમલો.—(અમલા) ઉપર દળ (ભાંચ-

તળીઆ વગરનો ચણેલો ભાગ).

ઈમાન.—વિશ્વાસ.

ઈદમ.—વિદ્યા.

ઈલકાબ.—અલકાબ.—પદવી.

ઉત્તરકાર્ય.—ઉત્તરક્રિયા.—મુઆ પછી જે
શ્રાદ્ધાદિ ક્રિયા વગેરે તેની પાછળ
કરવામાં આવે છે તે.

ઉદ્ગાર.—મોંમાંથી એકદમ જે બોલ
નીકળી જાય તે બોલ.

ઉપવીત.—જનોઈ.

ઉપરિથત.—ઉભું થએલું, ઉત્પન્ન કરેલું,
હાજર થએલું.

ઉમરદરાજ—ઉમર = બિંદગી+દરાજ =
લાંબી, દીર્ઘાયુષી.

એકામતે એકાજતે.—એક મતે અને એક
જથે; ધણા લખનાર હોય તો સર્વના
એક મતથી એવો અર્થ.

એતાન.—એમને.

ઓવરસીઅર.—ઈજનેર ખાતામાં ખાંધ-
કામ કરનાર નાનો અમલદાર.

ઓળંખો.—(અવલંબ) બીંતો વગેરે
ખરોખર લંબ ચણાય છે કે નહિ તે
જેવા સાડ જે ઓળર વપરાય છે તે.

કળરળ.—કળ = ઈશ્વર આજ્ઞા + રળ=

ઈશ્વરહસ્થા. દૈવયોગે નુકસાન થાય તે.

કદર.—ખૂબ.

કદરદાન.—ખૂબ જાણનાર.

કબાલો.—મૂળ કિબાલા, અર્થ કબુલી-
અત).—કરાર.

કમતરીન.—ધણો થોડો અથવા ઓછા.

દરજનનો.

કરમખખશી.—કરમ=ઉદારતા+ખખશી =
આપણું, અર્થાત્ મહેરબાની મોકલરો.

કાંસ.—ચોમાસાનું પાણી કાઢવાની નહેર.

કિબલા વ કાબા.—(કિબલા=મક્કા) - જે
તરફ મુસલમાન લોકો મોં કરી નિમાજ
પઢે છે તે દિશા + કાબા મૂળ કઆબા.
એ મક્કામાં મસ્જિદ છે, તે ઉપરથી
તીર્થસ્વરૂપ.

કિરમત.—ભાગ્ય, નસીબ.

કિતે.—મૂળ ટુકડો, તે ઉપરથી તે ખેતર,
કાગળ વગેરેને લગાડે છે.

કુરનશ.—પ્રણામ.

કૃતજ્ઞતા.—કરેલા ઉપકાર જાણવા તે,
નીમકહલાલી.

કૃતાર્ય.—કૃત = સિદ્ધ + અર્થ = કાર્ય, જેનું
કાર્ય સિદ્ધ થયું છે તે.

કૃપાવંત.—મહેરબાન.

કૃપાસાગર.—મહેરબાનીનો દરીઓ, અતિ
મહેરબાનીવાળો.

કૃષ્ણાર્પણ.—(કૃષ્ણ+અર્પણ) ઈશ્વરને આપવું
તે, અર્થાત્ ધર્માદા-મક્ત આપી દેવું તે.

કૈલાસવાસી.—કૈલાસ=સ્થાન શિવનું ધામ
છે ત્યાં વાસ વસનારો.

ખતમ.—પુરો, અંધ.

ખાકસાર.—ખાક=રાખ, ખાખ જેવો,
ચરણુરજ સેવક.

ખારખાળ —ખારથી ખાળાઈ ગએલી, જે
જમીનમાં ખાર વળે છે તે.

ખાવંદ.—(ખાવિંદ) માલીક, પ્રભુ.

ખિદમત.—ચાકરી, સેવા.

ખિદમતગાર.—સેવક.

ખુદા એ કરીમ.—ઉદાર ઈશ્વર.

ખુદાતઆલા.—ઈશ્વર.

ખુદાવંદ.—પ્રભુ.

ખેરખાહ.—ખેર = નેકી, ભલાઈ + ખાહ
=ચાહનાર, (શુભેચ્છક).

ખેરીઅત.—ક્ષેમ.

ખંડણી.—મહેસુલ. ઈનામદાર, ઠાકોર
વગેરે પાસેથી રાજ ને ગામગરાસ,
ઠકરાત વગેરે ખાખત કર લે છે તે.

ખ્યાલેશરીફ.—ઉત્તમ વિચાર.

ગકુરરહીમ.—માફ કરનાર, દયા કરનાર.

ગરાસ.—(મૂળ ગ્રાસ=અન્ન) ફૂંટાયા,
પટાવત વગેરેને જીવિકા માટે જે
જમીન-ગામ રાજ્ય તરફથી મળે છે તે.

ગમ.—રંજ.

ગાંભીર્ય.—ગંભીરપણું.

ગુણુઆહક —ગુણને ગ્રહણ કરનાર-લેનાર.

ગેરવલ્લે.—ખોવાય કે પહોંચે નહિ તે.

ગારજ.—(ગા = ગાય + રજ=ધૂળ)
સીમમાંથી ગાયો પાછી આવે છે તે
વખત-સાંજનેા વખત.

ગોલોકવાસી.—ગોલોક+વૈકુંઠથી ઉપરની
પદ્ધતિનું વૈષ્ણવોએ માનેલું ધામ, તેમાં
વસનાર.

ગંગારવરૂપ.—વિધવાને લગાડાય છે,
ગંગા જેવી પવિત્ર.

ગરથ.—નાણું, પૈસો.

ચરણુરજ.—ચરણ = પગ + રજ=ધૂળ.
પગે ચોટેલી રજ જેવો-હલકો.

ચરણારવિંદ.—ચરણ = પગ + અરવિંદ=
કમળ. ચરણુકમળ.

ચતુઃસીમા.—ચતુઃ=ચાર + સીમા = હદ.

ચારે બાજુએ આવેલી હદ.

ચિરંજીવ, ચિરંજીવી.—ચિરં=લાંબી મુદત
+ જીવ, જીવી=જીવનાર. દીર્ઘાયુષી.

જકાત.—દાણ.

જનાખ.—સાહેબ, હુજુર.

જરાયત, જરાયત. (મૂળ ખેતી) જેમાં
માત્ર ચોમાસુ પાક થાય તેવી જમીન.

જહાજ.—વહાણ.

જુહાર, ઝવાર.—પ્રણામ.

જેગોપાલ, જેશ્રીકૃષ્ણ.—ગોપાળ-કૃષ્ણની.
જે-જય.

જંગમ.—એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ
જવાય એવી, અસ્થિર.

જનંત.—સ્વર્ગ.

જ્યારત.—મુઆ પછી ત્રીજે દિવસે મુસલ-
માનોમાં જે ક્રિયા વગેરે થાય છે તે.

ડોકાઈટિ.—પાંચ કે વધારે માણસો મળી.
લૂંટફાટ કરે તે, દરોડો.

તત્ પિતા.—તેના પિતા.

તશરીફ.—(મૂળ અર્થ શિરપાવ) પધારતું.

તરદી.—તકલીફ, કાયર (કરતું) પીડા.

તસલીમાત.—(તસલીમનું બહુવચન)
પ્રણામ.

તળાવીઆ.—એક જાતના કેળી કાનમમાં રહે છે તે.

તાકાદ.—જેર.

તાજકલમ.—તાજ = વધારેલી, કલમ = લેખણ-લેખ. લેખ લખ્યા પછી પાછળથી નવો મજકુર લખાય તે.

તીર્થરૂપ, તીર્થસ્વરૂપ.—વડીલને લખાય. તીર્થ જેવું જેવું રૂપ-સ્વરૂપ છે તે.

તેવણ.—તેમણે.

તંડેલ.—વહાણનો ઉપરી.

દરગાહ.—સ્થાન.

દર્શનાભિલાષી.—દર્શન = જોવું તે + અભિ-લાષી = ઈચ્છનાર. દર્શનની ઈચ્છા રાખનાર, મળવા ચાહનાર.

દાસાનુદાસ.—દાસ = સેવક + અનુદાસ દાસનો દાસ.

દુઆ.—આશિષ.

દુઆગો.—દુઆ=આશિષ આપનાર.

દેહાર.—શરીર.

દેવલોક.—સ્વર્ગે જવું તે. ગુજરી જવાનું માનવાચક.

દંડવત્.—દંડ=લાકડી+વત્=પેટે. લાકડીની પેટે લાંબા થઇને પ્રણામ કરવા તે.

દ્વારા.—મારફતે.

નકરી.—કંઈ આકાર-કર ભરવો પડતો ન હોય એવી.

નમસ્કાર.—નમન, પ્રણામ.

નવનિધ.—(નવ + નિધિ = ભંડાર) નવ પ્રકારનું દ્રવ્ય.

નારાં બાંધવાં.—નાતરૂં કરવું, ધરધવું.

નામદાર.—પ્રખ્યાત.

નિકટ.—પાસે.

નિધાન.—ભંડાર.

નિયંતા.—નિયમમાં રાખનાર, ઈશ્વર.

નિરાશ્રિત.—આશ્રય વગરનો, નિરાધાર.

નિષ્ઠા.—ધાનત.

નીમકહલાલ.—નીમક=મીઠું+હલાલ=હક કરવું, કૃતજ્ઞ

નૂર.—(મૂળ નવલ-નોલ) વહાણનું ભાડું —ભાડું.

નૂરચરમ.—આંખનું તેજ.

નેક —સંજ્ઞન.

નેવાંવળી.—ભીંતથી નેવાં ચુતાં હોય ત્યાં સુધીનું છાપરૂં.

નાંગર.—(મૂળ લંગર) વહાણ છિપાવવાની લોઢાની ખિલાડી.

પડેપાન.—ઝાડ પરથી પાન ખરી પડે તે સુધ્ધાં, મતલબ કે એવી નજીવી ચીજથી માંડીને સર્વ ઉત્પન્ન.

પરાગંદા.—નાસી-ભાગી જવું.*

પસાયતી.—નોકરી વગેરેના બદલામાં કે બીજી રીતે બક્ષીસ મળેલી જમીન-જે વિના આકારે મળે તે.

પક્ષાધાત.—(પક્ષ=એક બાજુનું અર્ધ+ આધાત=પાટો લાગી ગયો હોય તે) અર્ધાંગવાયુ, જેમાં શરીરનો અર્ધો ભાગ રહી નય છે તે.

પારસાત.—(મૂળ પાર્શ્વત્=પાસેથી, નજીક અથવા પુરસ્તાત્=મોઢા આગળ.) સમક્ષ. પછીનું.

પૂજારાધ્ય.—પૂજા+આરાધ્ય = આરાધવા-સેવા કરવા લાયક.

પુળાછૂટ.—(ફારસીમાં પૂલ = પૈસા) પૈસા વસુલ થયે છૂટે.

પેનશન.—નોકરી છાડયા પછી નોકરીના બદલામાં જે પગાર તરીકે મળે છે તે (અંગ્રેજી ભાષાનો શબ્દ).

પેસ્તર.—અગાઉ.

પોલીસપટ્ટેલ.—ગામનું પોલીસ સંબંધીનું કામ કરનાર, ઘણું કરીને મુખી હોય છે.

પૌત્ર.—છોકરાનો છોકરો. (તેમ છોકરીનો છોકરો).

પંચક્યાસ.—પંચ=પાંચ, ક્યાસ=અંદાજ.

અનુમાન. પંચે કરેલો અંદાજ.

પ્રણામ=નમસ્કાર તે, વંદન કરવું તે.

પ્રતિવાદી.—જેના ઉપર દાવો કર્યો હોય તે.

પ્રતિજ્ઞા=સોગંદ ઉપર જે કહેવું તે.

પ્રત્યે (પ્રતિ).—(તેના) તરફ; બાણી.

પ્રમાણપત્ર.—(ખાત્રી કરી આપવાનું પત્ર) દાખલો, સર્ટિફિકેટ.

પ્રહાર.—માર, લાકડી વગેરેના ધા.

પ્રાણાધાર.—પ્રાણ = જીવ + આધાર= ટેકાડપ.

પ્રોમિસરિ લેન.—(અંગ્રેજી શબ્દ) સરકારે અમુક રકમના કાઢેલા કાગળ. જેનું માત્ર વ્યાજ મળે છે, અને જે હુંડીની પેઠે બજારબાવ પ્રમાણે વેચી શકાય છે.

પ્રોસેસ.—(અંગ્રેજી શબ્દ) સૂચનાપત્ર. (સમન,વારંટ વગેરે કોર્ટ તરફથી નીકળે છે તે.)

ફજલ.—મહેરબાની.

ફડેતાળ.—પડદી, પાતળી ભીંત.

ફતેહમારી.—નાનું વહાણ.

ફકુ.—ફાઈ.

ફિદવી.—સેવક.

કુરજો.—મૂળ અર્થ બાંધેલું બંદર-ગોઠી-ડકકો, જ્યાં જકાત લેવાય છે તે જગા. કુલબર્ડો.—સૌથી ઉચી બતની સેવર્ધની સોપારી, જે કાપવાથી નરી દૂધ જેવી દેખાય છે.

બડવો.—(બટુક ઉપરથી) જેને જનોઈ દે છે, અને જે વિદ્યા બાણવા માટે. 'કાશીએ જવાનું કરે છે તે.

બતેલો.—ફતેહમારીથી નાનું ને મછવાથી મોટું વહાણ.

બરખુરદાસ.—ચિરંજીવ.

બાણુનિશાન.—જમીન માપણીની હદ બતાવનાર માટીનાં, ચુનાગચ્છીનાં કે પત્થરનાં કરેલાં નિશાન.

બારકસ.—(મૂળ અર્થ બોક્ષ બેંચનાર) વહાણ.

બી.—પણ.

બેહુસ્તનશીન.—(બેહુસ્ત-સ્વર્ગ+નશીન =વાસી)=સ્વર્ગવાસી.

બંદગી.—(મૂળ અર્થ પૂજા) પ્રણામ.

બગવત્સમરણ.—ઈશ્વરને યાદ કરવા તે.

બરતીબ.—માલ મોકલ્યાની યાદી. (અંગ્રેજીમાં ઈનવાઈસ).

બરપાઈ.—રૂપીઆ પહોંચ્યાનો લેખ તળે શેરો.

બંડોળ.—થાપણ.

મજમલે.—(મૂળ મીન+જુમલે)—તે પૈકી કુલ, એકંદર.

મદ્રસા.—શાળા, નિશાળ.

મરામત.—(મરમત) ડાગડુગી.

મરહુમ —મરનાર, ગુજરેલો.

મહારાહલ.—મહારાવળ-મોટારાવ-રાજ;
ખારીઆ અને છોટાઉદેપુરના રાજને
લખાય છે.

મહારાજધિરાજ.—(મહારાજ+અધિરાજ)
મોટા રાજ, પાદશાહ.

મહાશુભસ્થાને.—(મહા+શુભ+સ્થાન)
મોટું સાફ સ્થળ-કેકાણું.

માતમ.—શોક.

મીજલસ—(મજલસ) સભા, મંડળી.
મુકરમ.—શ્રેષ્ઠ.

મુકુટમણિ.—મુકુટ = મુગટ, તાજ + મણિ
=રત્ન.

મુનાસિખ.—ચોગ્ય, પસંદ.

મુતાલિક.—ખરોખર.

મુરખ્ખી.—પાળનાર.

મુશક્કિ.—મહેરખાની કરનાર.

મુશ્કેટાટ—મુશ્ક=પછવાડે હાથ ખાંધવા.
મુશ્કાની ખેડીવડે હાથ મજબુત ખાંધી
લેવા.

મહેરખાન.—કૃપાળુ.

મહેસુલ.—જમીન ઉપર સરકાર જે કર
લે છે તે, આકાર.

મોઆજમ.—ઉત્તમ.

મોંખદલો.—(મોં=મુખ + ખદલો = ફેર-
ફાર) એકના નામ પરથી બીજાના નામ
પર ચઢાવી આપવું તે.

ચત્કિચિત્.—ચત્ = જે, કિચિત્ = કંઈક-
લગાર.

ચથાધરિત.—જેવું ઘટે તેવું.

ચથાચોગ્ય.—જેવું લાયક તેવું.

ચશસ્ત્રી.—કીર્તિવંત, ચશવાળો.

ચાવતચંદ્રદિવાકરૌ.—ચાવત્ = જ્યાંસુધી
ચંદ્ર=ચંદ્રો, દિવાકર = સૂર્ય; જ્યાં
સુધી ચંદ્ર સૂર્ય છે (તપે) ત્યાંસુધી.
અપભ્રંશ-નવોચંદ્રદિવાકરૌ.

રતનાકર.—સમુદ્ર.

રહેમત.—દયા, મીઠી નજર.

રાજકદૈવક.—(જુઓ આસમાની સુલ-
તાની).

રાજશ્રી.—સરકારી નોકર વગેરેને માનાર્થે
લખાય છે. રાજ વડે શોભે છે, અથવા
રાજની લક્ષ્મી પામે છે તે.

રાહાનનન.—જીવને આરામ આપનાર.

લર્જ્જ.—શબ્દ.

લાઈલાજ.—નાઇલાજ, નિરુપાય.

લાંભવા.—પાડેલા ભાગ કોને મળે તે નક્કી
કરવા જે ચિઠ્ઠીઓ નાખે છે તે.

વરાડ.—ભાગ, હિસ્સા.

વર્ષાસન.—વર્ષદહાડે જે રકમ મળે તે,
સાલિઆણું.

વળતદાણીઉં.—જેનું દાણુ-દાણુ-પાક
વળત-વળતરમાં જાય છે તેવું.

વાડીઆં.—ખજૂરની ગુણો, જે ખજૂરની
સાદરીઓ વડે કરે છે તે.

વાલામરાતિખ.—વાલા-ઉંચા દરજ્જાના +
મરાતિખ-મરતખાનું ખજૂરવચન-માન,
દરજ્જો.

વાસ્તવ્ય.—(મૂળ વાસ્તવ્ય) રહેનાર,
વસનાર.

વિદુષી.—વિદ્વાનની નારી જાતિ. પંડિતા,
જેણે પંડિતાઈ મેળવી હોય તે સ્ત્રી.

વિશ્વવિદ્યાલય.—પાઠશાળાઓ(કોલેજ)માં
શીખેલાઓની પરીક્ષા કરનાર

તથા પદવીઓ આપનાર, જેને અંગ્રેજી-
માં યુનિવર્સિટી કહે છે તે.
વિજ્ઞાપના.—નમ્રતાભરી કહેણી-નમ્રતા-
પૂર્વક કહેવું તે.
વેદશાસ્ત્રસંપત્ર.—જેણે વેદ અને શાસ્ત્ર
સંપાદન કરેલાં છે તે.
વેદમૂર્તિ.—વેદના જેવી પવિત્ર મૂર્તિ-શરીર
વૈકુંઠવાસી.—વૈકુંઠ (વૈષ્ણવનું એક સ્વર્ગ)
માં વાસ કરનાર.
શત.—સો.
શાદી.—લગ્ન.
શાસ્ત્રીય.—વિદ્યાને લગતું. (એટલે રસા-
યનશાસ્ત્ર, યંત્રશાસ્ત્ર જેવી વિદ્યાઓ).
શાહજોગ.—શાહુકારીરીતે, નાણાવટજોગ.
શિકારવું.—મૂળ સ્વીકારવું, કબુલ કરવું,
મંજૂર રાખવું.
શિરછત્ર.—શિર = માથું + છત્ર = છત્રી.
માથાનું ઢાંકણ, રક્ષણ કરનાર.
શિરતાજ.—માથાનો મુગટ.
શુક.—ઉપકાર.
શુભચિંતક.—બહુ આહુનાર.
શુભેચ્છક—બહુ આહુનાર.
શુભોપમા.—સારી ઉપમા-વિશેષણ.
શેર.—(અંગ્રેજી શબ્દ) ભાગ.
શ્રી.—શોભાયમાન.
શ્રીમંત.—પૈસાદાર, રાજ.
શ્રીકાર.—સારો, ઉત્તમ પ્રતિનો.
ઐય.—કલ્યાણ.
સકળ.—સઘળા.
સટ્ટ.—સાટામાં. મૂળ સત્તા ઉપરથી
અધિકાર-હિંમત એવો અર્થ થાય છે,
તેથી સાક્ષીના અધિકારમાં કે રૂએ
એવો અર્થ થઈ શકે.

સદર, સદરહુ.—ઉપરનો; ઉપર કહેલો,
હુનો અર્થ તેમનો થાય છે, તેથી સદર
ઉપલો અને સદરહુ ઉપર ને કહ્યો તે.
સનદ.—લેખ.
સખર.—ધીરજ.
સર્કતી.—(મૂળ શર્કતી) ભાગીદારી.
સક્ષર્મ.—સારો ધર્મ.
સખજજ.—મુનસફ, ન્યાયાધીશ.
સમન.—આવાહનપત્ર. પક્ષકાર વગેરેને
હાજર રહેવા કોર્ટ તરફથી ને લેખ
નીકળે છે તે.
સર્ટિફિકેટ.—પ્રમાણપત્ર, દાખલો.
સરકરાજ.—માન પામેલો.
સરવાયું.—(સર્વ + આમ = સર્વ આવક)
વર્ષ આખરે લેવડદેવડ વગેરેનું ને
તારણ કાઢવામાં આવે છે તે.
સલામતી.—વહાણ સલામત, વિના હરકતે
પહોંચાડયા બદલની હકસાધ.
સલામીઆ.—સલામી તરીકે કંઈક બરું
પડતું હોય એવી નકરી જમીન.
સહકુટુંબ.—(મૂળ સકુટુંબ) કુટુંબ સાથે
એટલે છોકરાંછીયાં સહિત.
સાન.—(મૂળ શાન=હક) બદલો, અવેજ.
સાવતોલ.—સર્વતોલ-બંધારણ સુક્ષ્મ
વજન.
સાવધગીરી=સાવધાનપણું, ગાફલપણું
નહિ તે.
સાષ્ટાંગ દંડવત્—શરીરનાં આઠે અંગ
ભોંય લગાડીને લાકડીની પેઠે પ્રણામ
કરવા તે.
સુખડી—(મૂળ અર્થ એક જાતની મિઠાઈ,
ખાતું) ગુમાસ્તા વગેરેને નામે સેંકડે
કંઈ હકસાધ લેવાય તે.

સાંચ.—ગણોત, ખેતર ખેડયા બદલ ખેડુત
માલીકને વર્ષે જે રકમ આપે છે તે.

સૈંદર્થ.—સુંદરપણું, શોભા.

સૌભાગ્યવતી.—સારા ભાગ્યવાળી એટલે
જેનો પતિ જીવતો છે તેવી સ્ત્રી.

સંપન્ન.—મળેલું.

સ્ત્રીધન.—પદ્ધતિ વગેરે તથા કન્યાદાનમાં
જે સ્ત્રીને મળે છે તે.

સ્થાવર.—અસેડી ના શકાય એવી મિલકત,
ઘર, જમીન વગેરે.

રનેહાંકિત.—રનેહી.

રપેશિઅલ (અંગ્રેજી શબ્દ)—ખાસ.

સ્વદેશહિતેચ્છુ.—પોતાના દેશનું કલ્યાણ
ચાહનાર.

સ્વરક્ષણાર્થે.—પોતાની જાતના રક્ષણ માટે.
સ્વસ્થિત.—કલ્યાણ.

સ્વાધીન.—પોતાના તાબામાં રહેલું;
સ્વાધીન કરવું, તાબામાં આપવું.

હુદુદ.—હુદુનું બહુવચન, હુદો-સીમાઓ.

હુપ્તો.—કિસ્ત, ભાગ.

હરામખોર.—હરામનું ખાનાર, ચોર વગેરે.

હિસ્ત કિસ્મત—હિસ્સો-ભાગ, કિસ્મત.
—ભાગ. અર્થાત્ ભાગે પડતું.

હેમ.—સોનું.

હંગામી.—થોડી મુદત માટે ખાસ કારણે
નીમણુક કરવામાં આવે તે. (અંગ્રેજીમાં
ટેમ્પરરિ.)

હાંસલ.—પ્રાપ્ત.

